

Lapset ja nuoret *väkivallan uhreina*

Kuinka yleistä lapsiin kohdistuva väkivalta on maassamme ja mihin suuntaan se on kehittymässä? Tämän tutkimusraportin tarkoituksena on koota yhteen nykyisin varsin hajanaista kuvaa lapsiin kohdistuvan väkivallan esiintymisestä Suomessa. Perinteisen väkivallan lisäksi tarkastellaan kuritusväkivaltaa sekä lasten kokemia pelkoja ja turvattomuutta.

Eri lähteistä muodostuva kuva näyttää kokonaisuutena lohdulliselta: lasten ja nuorten todennäköisyys joutua väkivallan uhriksi on ilmeisesti laskusuunnassa. Toistaiseksi Suomesta kuitenkin puuttuu luotettava ja riittävän kattava lapsiin kohdistuvan väkivallan kuvausjärjestelmä. On monia väkivallan muotoja, joiden kehityksestä Suomessa emme tiedä mitään.

Julkaisijat

Poliisiammattikorkeakoulu
Miestentie 2, 02150 ESPOO
puh. (09) 8388 341
www.poliisiammattikorkeakoulu.fi

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos
Pitkäsillanranta 3 A, 00530 HELSINKI
puh. 010 366 5300

ISBN 978-951-815-134-3

Lapset ja nuoret väkivallan uhreina

Lapset ja nuoret *väkivallan uhreina*

Noora Ellonen, Janne Kivivuori ja Juha Kääriäinen

Poliisiammattikorkeakoulu

OIKEUSPOLIITTINEN TUTKIMUSLAITOS

LAPSET JA NUORET VÄKIVALLAN UHREINA

NOORA ELLONEN
JANNE KIVIVUORI
JUHA KÄÄRIÄINEN

Poliisiammattikorkeakoulu
Espoo, 2007

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos
Helsinki, 2007

Noora Ellonen, Janne Kivivuori ja Juha Kääriäinen

LAPSET JA NUORET VÄKIVALLAN UHREINA

Lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta tilastojen ja kyselytutkimusten valossa

ISBN 978-951-815-134-3

Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 64/2007
ISSN 1455-8289

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 80
ISSN 1235-9254

Kansi: Mika Melvas
Taitto: Maija Paulaniemi
Paino: Edita Prima Oy, Helsinki 2007

ESIPUHE

Valtioneuvosto hyväksyi viime vuoden lopulla periaatepäätöksen kansallisesta väkivallan vähentämishjelmasta. Tuon ohjelman yhtenä painopistealueena on lasten ja nuorten tekemän ja heihin kohdistuvan väkivallan vähentäminen. Ohjelmassa tuodaan esiin monia toimenpiteitä, joilla lasten kohtaamaa väkivaltaa voitaisiin vähentää. Tuloksellisen toiminnan edellytyksenä on luotettava tieto lapsia ympäröivän väkivallan luonteesta ja kehityksestä.

Lapsiin kohdistuvasta väkivallasta saatava kokemusperäinen tieto on nykyisellään varsin puutteellista ja hajallaan eri lähteissä. Käsillä olevan raportin tarkoituksena onkin koota yksiin kansiin tästä ilmiöstä löytyvä keskeinen tieto. Ajatus raportin kirjoittamisesta syntyi, kun kirjoittajia pyydettiin laatimaan lyhyt katsaus lapsiin kohdistuvasta väkivallasta Lapsiasiavaltuutetun vuosikertomukseen. Lyhyestä kertomustekstistä kehkeytyi nyt julkaistava laajempi raportti.

Raporttimme on samalla pohjustus tutkimushankkeelle, johon Poliisiammattikorkeakoulun tutkimusyksikkö sai rahoituksen Sisäasiainministeriön poliisiosastolta kuluvan vuoden elokuun alusta lukien. Tutkimushankkeen tarkoituksena on paneutua lasten kohtaamaan väkivaltaan erityisen lapsiuhritutkimuksen, poliisin tietojärjestelmien analysoinnin ja viranomaishaastattelujen keinoin.

Tuleva lapsiuhritutkimus tullaan suunnittelemaan yhdessä Poliisiammattikorkeakoulun tutkimusyksikön ja Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen kriminologisen yksikön kanssa. Tavoitteena on, että lapsiuhritutkimuksesta muodostuisi säännöllisesti toistettava kokonaisrikollisuuden osoitin jo olemassa olevien järjestelmien rinnalle. Lisäksi lapsiuhritutkimusta pyritään kehittämään yhteistyössä muissa Pohjoismaissa toteutettavien hankkeiden kanssa niin, että ainakin osa kerätävästä tiedosta olisi vertailukelpoista.

Heikki Sariola toteutti 1980-luvun lopulla ensimmäisen suomalaisen lapsiuhritutkimuksen. Hän on ystävällisesti kommentoinut myös tämän raportin käsikirjoitusta ja hänen kynänjälkensä näkyy monissa tärkeissä kohdissa. Vastuu lopputuloksesta jää kuitenkin luonnollisesti kirjoittajille. Haluamme kiittää Heikkiä hyvästä yhteistyöstä, tulemme varmasti tarvitsemaan hänen apuaan tulevaisuudessakin.

Lämpimät kiitokset myös lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aulalle lapsiuhritutkimuksen edistämisestä.

Portlandissa, Helsingissä ja Espoossa 13. päivänä kesäkuuta 2007

Noora Ellonen, YTM, tutkija, Poliisiammattikorkeakoulu

Janne Kivivuori, dosentti, tutkimusjohtaja, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos

Juha Kääriäinen, dosentti, erikoistutkija, Poliisiammattikorkeakoulu

SISÄLLYS

<i>Taulukot</i>	7
<i>Kuviot</i>	8
1 LAPSIIN KOHDISTUVA VÄKIVALTA TUTKIMUSKOHTENA (NOORA ELLONEN).....	11
1.1 Väkivallan määrittelyä.....	12
1.2 Väkivallan käsitteestä.....	14
1.3 Lapsiin kohdistuvan väkivallan muodot.....	15
1.4 Lapsiin kohdistuvan väkivallan vaikutukset.....	16
1.5 Lapsiin kohdistuva väkivalta tilastoista ja kyselytutkimuksista.....	18
2 LAPSIIN KOHDISTUVA VÄKIVALTA TILASTOISSA.....	21
2.1 Lapset henkirikosten uhrina (Janne Kivivuori).....	21
2.2 Väkivalta poliisitilastoissa (Juha Kääriäinen).....	25
2.3 Väkivalta terveystilastoissa ja lastensuojelutilastoissa (Noora Ellonen, Juha Kääriäinen & Janne Kivivuori).....	29
2.3.1 Väkivallan aiheuttama sairaalahoidon tarve.....	29
2.3.2 Lastensuojeluilmoitukset.....	30
3 LAPSIIN KOHDISTUVA VÄKIVALTA KYSELYTUTKIMUKSISSA.....	34
3.1 Vuoden 1988 lapsiuhritutkimus (Noora Ellonen).....	34
3.1.1 Lasten kokema symbolinen aggressio ja väkivalta.....	35
3.1.2 Äidin ja isän tekemä väkivalta.....	36
3.1.3 Väkivaltakokemukset perhemuodon mukaan.....	37
3.1.4 Väkivaltakokemukset isän ammatin mukaan.....	38
3.1.5 Seksuaalinen väkivalta.....	38
3.1.6 Seksuaaliseen kanssakäymiseen liittynyt pakottaminen ja väkivalta.....	39
3.1.7 Insesti.....	40
3.2 Kansalliset uhritutkimukset 1980–2006 (Janne Kivivuori).....	41
3.3 Nuorisoriikollisuuskyselyt 1995–2004 (Janne Kivivuori).....	42
3.3.1 Ketkä kohdistavat nuoriin väkivaltaa?.....	43
3.3.2 Missä nuoret joutuvat väkivallan kohteeksi.....	48
3.4 Mare Balticum -kysely Helsingissä 2002 (Janne Kivivuori).....	48
3.5 Kouluterveyskyselyt 2000–2006 (Noora Ellonen).....	53
3.5.1 Väkivallan käyttö.....	54
3.5.2 Fyysisen väkivallan kokeminen.....	55
3.5.3 Kokemukset väkivallalla uhkaamisesta.....	56
3.5.4 Koulukiusaaminen.....	57
3.6 Naisuhritutkimus 2005: väkivaltakokemukset aikuisten naisten lapsuusmuistoissa (Juha Kääriäinen).....	58

4	KURITUSVÄKIVALTA	62
4.1	Kuritusväkivalta nuorisoriikollisuuskyselyn valossa (Janne Kivivuori)	62
4.1.1	Aineisto	62
4.1.2	Ruumiillista kuristusta kokeneiden osuus	63
4.1.3	Onko kurittaminen vähentynyt?	64
4.1.4	Kuritusväkivalta eri kuntatyyeissä	65
4.1.5	Kuritusväkivalta sosioekonomisissa ryhmissä	66
4.1.6	Kuritusväkivalta ja perheen talousvaikeudet	66
4.1.7	Monimuuttujamalli	67
4.2	Asennekyselyt (Noora Ellonen ja Juha Kääriäinen)	71
5	LASTEN PELOT JA TURVALLISUUDEN TUNNE	74
5.1	Lasten pelot (Noora Ellonen).....	74
5.1.1	Televisioon liittyvät pelot	77
5.1.2	Vanhempien tieto peloista	80
5.2	Nuorten turvallisuuskokemus (Janne Kivivuori).....	81
6	LAPSIIN KOHDISTUVAA VÄKIVALTA ON TARPEEN TUTKIA (JUHA KÄÄRIÄINEN & JANNE KIVIVUORI & NOORA ELLONEN).....	84
	<i>Tiivistelmä</i>	90
	<i>Abstract</i>	92
	<i>Kirjallisuus</i>	94

TAULUKOT

TAULUKKO 1. Poliisin tietoon vuonna 2006 tulleet väkivaltarikokset, joissa asianomistajana on ollut alle 15-vuotias lapsi, rikosnimikkeen ja asianomistajana olleen lapsen iän mukaan	26
TAULUKKO 2. Poliisin tietoon vuonna 2006 tulleet seksuaalirikokset, joissa asianomistajana on ollut alle 15-vuotias lapsi, rikosnimikkeen ja asianomistajana olleen lapsen iän mukaan.	28
TAULUKKO 3. Vuonna 2006 Tampereen, Porin ja Hämeenlinnan lastensuojelun asiakkaiksi tulneiden lasten kokemia uhkia ja vaaroja sosiaalityöntekijöiden arvioimana, %	33
TAULUKKO 4. Äidin (äitipuolen) ja isän (isäpuolen) tekemä lievä ja vakava väkivalta ennen 14 ikävuotta ja kuluneen vuoden aikana, %	37
TAULUKKO 5. Pakkoa tai väkivaltaa seksuaalisen kanssakäymisen yhteydessä tyttöä kohtaan käyttäneiden aikuisten suhde lapseen, N, %.....	40
TAULUKKO 6. Teon kohteeksi kuluneen vuoden aikana joutuneita, % 15–16-vuotiaista	43
TAULUKKO 7. Eri ikäisten väkivallantekijöiden uhriksi ^a joutuneita 15–16-vuotiaita 2001, % kaikista nuorista	47
TAULUKKO 8. Eri ikäisten väkivallantekijöiden uhriksi ^a joutuneita 15–16-vuotiaita 2001	47
TAULUKKO 9. Vanhempien nuoreen kohdistama väkivalta toistuvuuden mukaan, % Helsingin 15-vuotiaista 2002.....	51
TAULUKKO 10. Eri sukupolviin kuuluvien naisten omaa lapsuuttaan koskevat väkivaltakokemukset	60
TAULUKKO 11. Vanhempien kurituksen kohteeksi joutumista selittävät tekijät.....	68
TAULUKKO 12. Yhteenvetoa nuorten kurittamisesta	70
TAULUKKO 13. 5–6-vuotiaiden lasten kymmenen yleisintä pelkoa, % moniko pelkää.....	76
TAULUKKO 14. Vanhemmat, jotka eivät maininneet lapsensa pelkäävän seuraavia asioita, vaikka lapsi itse mainitsi pelkäävänsä niitä, %	80
TAULUKKO 15. Turvattomaksi eri paikoissa olonsa kokevia, % 15–16-vuotiaista	81

KUVIOT

KUVIO 1. Surmattujen lasten määrä 1950–2004 viisivuotiskausittain	22
KUVIO 2. Alle 1-vuotiaana surmattuja ikäryhmän 100 000 henkeä kohden 1950–2005. Kolmen vuoden liukuva keskiarvo	23
KUVIO 3. Surmattuja lapsia ikäryhmän 100 000 henkeä kohden 1950–2005. Vertailukohtana 15 vuotta täyttäneinä surmatut. Kolmen vuoden liukuva keskiarvo.....	23
KUVIO 4. Poliisin tietoon vuonna 2006 tullut väkivaltarikollisuus, jossa asianomistajana on ollut alle 15-vuotias lapsi, sukupuolen ja iän mukaan	27
KUVIO 5. Poliisin tietoon vuonna 2006 tullut seksuaalirikollisuus, jossa asianomistajana on ollut alle 15-vuotias lapsi, sukupuolen ja iän mukaan.	28
KUVIO 6. Hoitojaksoja, joissa 0–14-vuotias henkilö on ollut sairaalahoidossa väkivallan johdosta.....	29
KUVIO 7. Peruskoulun 9. luokkalaisten kokema symbolinen aggressio, lievä väkivalta ja vakava väkivalta, %	36
KUVIO 8. Väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneita, % 15–16-vuotiaista	42
KUVIO 9. Kuluneen vuoden aikaisten väkivaltatilanteiden tekijä-uhri-parit.....	44
KUVIO 10. 15–16-vuotiaisiin kohdistuneet väkivaltatapaukset tekijän iän mukaan, % väkivaltaa kokeneiden tuoreimmista väkivaltatilanteista. Ikätieto perustuu uhrin arvioon	45
KUVIO 11. 15–16-vuotiaisiin kohdistuneet väkivaltatapaukset uhrin sukupuolen ja tekijän iän mukaan, % väkivaltaa kokeneiden tuoreimmista väkivaltatilanteista. Ikätieto perustuu uhrin arvioon.....	46
KUVIO 12. Vanhempiansa väkivaltaa vuoden aikana kokeneita, % Helsingin 15-vuotiaista 2002.....	49
KUVIO 13. Vanhempiansa väkivaltaa vuoden aikana kokeneita sukupuolen mukaan, % Helsingin 15-vuotiaista 2002	50
KUVIO 14. Vanhempiansa väkivaltaa vuoden aikana kokeneita sen mukaan, onko nuori nähnyt vanhempiansa välistä väkivaltaa, % Helsingin 15-vuotiaista 2002.....	52
KUVIO 15. Yhdeksäsluokkalaisten fyysisen väkivallan kokemuksia (joku käynyt kimppuun) viimeisen 12 kuukauden aikana vuosina 2000–2005 sukupuolen mukaan, %.....	56
KUVIO 16. Yhdeksäsluokkalaisten fyysisellä väkivallalla uhkaamisen kokemuksia viimeisen 12 kuukauden aikana vuosina 2000–2005 sukupuolen mukaan, %	57
KUVIO 17. Vanhempiansa ruumiillisen kurituksen kohteeksi joutuneita, % 15–16-vuotiaista 2004	64
KUVIO 18. Vanhempien lapseen/nuoreen kohdistama ruumiillinen kuritus eri kuntatyypeissä, % 15–16-vuotiaista 2004	65

KUVIO 19. Vanhempien lapsen/nuoreen kohdistama ruumiillinen kuritus perheen taloustilanteen mukaan, % 15–16-vuotiaista 2004	67
KUVIO 20. ”Mitä mieltä olette väittämästä: Lasten ruumiillinen kuritus on ainakin poikkeustapauksissa hyväksyttävä kasvatuskeino.” Väittämän kanssa ”täysin samaa mieltä” ja ”melkein samaa mieltä” olleiden vastaajien yhteenlaskettu osuus (%).....	72
KUVIO 21. Ruumiillisen kurituksen hyväksyminen sukupuolen mukaan vuosina 1981, 1985, 2004 ja 2006, % vastanneista	73
KUVIO 22. Lasten kolmen yleisimmän pelon määrällinen kehitys vuodesta 1993 vuoteen 2003, %	77
KUVIO 23. Omalla asuinalueella ja kotikunnan keskustassa olonsa turvattomaksi tuntevia nuoria, % 15–16-vuotiaista 2004	82
KUVIO 24. Omalla asuinalueella ja kotikunnan keskustassa olonsa turvattomaksi tuntevia nuoria, % 15–16-vuotiaista 2004 (ei merkitseviä eroja).....	83
KUVIO 25. Väkivallan uhriksi joutuneita nuoria NRK-kyselyjen sekä kansallisten uhritutkimusten (KU, 15–19-vuotiaat) valossa, %	86

1 LAPSIIN KOHDISTUVA VÄKIVALTA TUTKIMUSKOHTENA (NOORA ELLONEN)

Lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa on kautta aikojen kuvattu niin kirjallisuudessa kuin taiteessakin. Historia on täynnä tarinoita lastenmurhista, hylkäämisistä ja väkivaltaisesta kurittamisesta. Myös hyväntekeväisyysryhmiä, jotka ovat kantaneet huolta lasten fyysisestä ja henkisestä turvallisuudesta on ollut kauan. Suomessa jo vuonna 1920 Marsalkka Mannerheim kutsui kansalaisia toimimaan yhdessä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2007). Tieteellisen ja pääosin myös ammatillisen kiinnostuksen herääminen lasten kokemaan väkivaltaan voidaan sen sijaan paikantaa vasta myöhempään ajankohtaan. Ilmiön esiin nostaminen alkoi pääasiassa lastenlääkärien toimesta, jotka alkoivat tuoda esiin huoltaan selittämättömistä lasten fyysisistä vammoista, kuten katkenneista luista ja ruhjeista (Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi & Lozano 2005, Sariola 1990). Varsinaisen sysäyksen ilmiön tunnistamiselle antoi amerikkalainen lastenlääkäri Henry C. Kempe, joka kirjoitti työtovereineen artikkelin *Battered Child Syndrome* (1962), jonka myötä julkinen keskustelu lasten pahoinpitelyn ongelmallisuudesta alkoi yleistyä. Vaikka keskustelu oli ensin hyvin medikalisoitunutta, merkitsi artikkelin julkaisu käännekohtaa nimenomaan lasten näkökulmasta, sillä sen jälkeen lasten pahoinpitelyltä ei voitu enää ummistaa silmiä (Söderholm 2004). Lähes parikymmentä vuotta myöhemmin Kempe oli avaamassa keskustelua myös seksuaalisen hyväksikäytön osalta; julkinen kiinnostus lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön on siis vasta muutaman vuosikymmenen vanhaa, vaikkakin huomattavasti yleisempää kuin kiinnostus muihin väkivallan muotoihin (Salo & Stälberg 2004; Sariola 1990).

Näistä ajoista lähtien lapsiin kohdistuva väkivalta on ollut värikään tieteellisen keskustelun kohteena. Erityisesti juuri läheisiin ihmissuhteisiin liittyvä lapsiin kohdistuva väkivalta on vähitellen alettu tunnistaa ja nykyään se tunnustetaan maailmanlaajuisesti ongelmaksi (Forsberg 2005; Krug ym. 2005). Sen kohtaaminen on kuitenkin edelleen erityisen vaikeaa. Vaikka nykyään asiasta jaetaan yhteinen moraalikäsitelmä, monet myytit, pelot ja kulttuuriset ymmärrykset ylläpitävät yhä ongelmatilanteisiin puuttumattomuutta. Perhettä pidetään osittain edelleen onnellisuuden, rakkauden ja turvallisuuden satamana, jonka

nimissä tällä yksityisen alueella tehdyt väkivaltateot halutaan nähdä yksityisasiana. (Forsberg 2002, 84–85).

1.1 VÄKIVALLAN MÄÄRITTELYÄ

Lapsiin kohdistuvan väkivallan kaikenkattava määrittäminen on hankalaa, sillä lapset altistuvat väkivallalle monella eri tavoin. Jos ajatellaan väkivaltaa yksinomaan lainrikkomisen kannalta, voidaan väkivalta määritellä rikoslain pahoinpitelypykälien mukaan. Rikoslain 5 §:n (1995/578) mukaan pahoinpitely on ruumiillista väkivaltaa, joka vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan. Tutkimuksissa puolestaan lasten kokemalla väkivallalla tarkoitetaan muutakin kuin itse koettua fyysistä väkivaltaa. Useimmissa tutkimuksissa väkivaltakokemukset liitetään kuitenkin lasten perheessä kokemaan ja aikuisten tekemään väkivaltaan (Eskonen 2005). Kotona koetulla väkivallalla tarkoitetaan joko vanhempien väkivallan näkemistä ja kuulemista tai itse väkivallan kohteeksi joutumista. (Oranen 2001, 42–43.) Vaikka rajummin väkivalta varmasti koskettaa juuri silloin kun se tapahtuu omassa kodissa tai tekijänä ovat omat vanhemmat, eivät vanhemmat tai ylipäätään aikuiset ole ainoa lapsiin kohdistuvan väkivallan tekijä. Lapset altistuvat ja kokevat väkivaltaa muun muassa vertaisryhmissä ja instituutioissa, kuten koulussa tai laitoksessa. Lapsiin kohdistuva väkivalta määritelläänkin tutkimuksissa liian usein yksiselitteisesti aikuinen – lapsi suhteeseen. Esimerkiksi WHO:n asiantuntijakokouksen esittämän määritelmän mukaan¹ lapsiin kohdistuva väkivalta tai kaltoinkohtelu sisältää vastuuseen, luottamukseen tai valtaan liittyvää vahingollista toimintaa, joka viittaa nimenomaan vain aikuisen ja lapsen väliseen suhteeseen (Krug ym. 2005).

Käytännössä voidaan todeta, että väkivalta on läsnä lasten jokapäiväisessä elämässä. Esimerkiksi juuri koulussa tai kadulla altistutaan kiusaamiselle tai harrastusten parissa kuullaan väkivaltaisia tarinoita. Iltapäivälehdet ja uutiset pitävät puolestaan huolen siitä, että niin sodat kuin poikkeuksellisen raat veriteotkin uutisoidaan niin aikuisten kuin lasten kuullen. Tämä puolestaan voi herättää lapsissa paitsi välitöntä ahdistusta myös pitkäkestoisempaa turvattomuutta ja pelkotiloja.

¹ Määritelmä on muodostettu International Society for the Prevention of Child Abuse and Neglect-järjestön 58 maan kattavan vertailun pohjalta, jossa tarkasteltiin maissa käytettyjä väkivalta-käsitteitä.

Oli informaatio näistä sitten aktiivisen tai passiivisen kuuntelun tai katselun seurausta, on väkivallan havainnoiminen todettu olevan tilanne, jota lapsi ei useinkaan pysty jäsentämään senhetkisen todellisuutensa ulkopuolelle, jolloin herää pelkoja väkivallan toteutumisesta myös omalle tai läheisten ihmisten kohdalle. (Valkonen, Pennonen & Lahikainen 2005.) Lasten maailmassa liikkuukin paljon luuloja ja ajatuksia, tietoa ja tarinoita väkivallasta, joista vanhemmilla tai muilla aikuisilla ei ole aavistustakaan.

Globaalissa maailmassa lapsiin kohdistuvan väkivallan käsityksissä on otettava huomioon myös maailman kulttuurien kirjo, joka asettaa erilaiset vaatimukset muun muassa vanhemmuudelle ja heidän käyttäytymiselleen lapsia kohtaan. Kulttuurien uskomukset määrittävät usein sen, mikä missäkin luetaan lasten pahoinpitelyksi ja mikä esimerkiksi sallitaksi kuritukseksi (Krug ym. 2005). Toisaalta on huomioitava, että väkivalta on aina väkivaltaa, oli sen perustelut sitten hyväksytyjä tai ei. Voidaankin sanoa, että kulttuuriset erot eivät oikeuta väkivallan määrittämisen muovaamiselle mutta sen tunnistaminen ja nimeäminen ongelmaksi tulisi nähdä osana laajempaa sosiaalista, poliittista ja kulttuurista prosessia (Krug ym. 2005). Kulttuuriset erot aiheuttavat myös niin sanottuja mustia aukkoja väkivallan käsittämisessä, joista hyvänä esimerkkinä on niin sanottu kuritusväkivalta. Kasvatuksellisin keinoin perusteltu väkivalta on kiellettyä vasta muutamassa Euroopan maassa, vaikka Euroopan Neuvosto kampanjoi sen kieltämiseksi kaikissa 46 jäsenvaltioissa. Uudempana keskusteluna voidaan nähdä puolestaan jo Suomeenkin rantautunut keskustelu paitsi tyttöjen myös poikien ympärileikkauksista. Toisaalta kulttuuriset perinteet ylläpitävät ajatusta ympärileikkausten tärkeydestä, mutta samalla ne voidaan nähdä fyysisenä väkivaltana, joka on Suomen lain mukaan kiellettyä.

Suomessa, niin kuin muuallakin Pohjoismaissa, ollaan yleisesti erityisen tiukkoja väkivallan ja pahoinpitelyn määrittelyssä. Lapsille pyritään turvaamaan samat oikeudet suojeluun ja turvaan kuin aikuisille. Suomalaisen rikoslain mukaan kaikki väkivalta ja seksuaalinen hyväksikäyttö onkin rikollista toimintaa. Myös lasten fyysinen kuritus, eli niin sanottu kuritusväkivalta, on ollut kiellettyä Suomessa vuodesta 1984 lähtien (1983/361)², vaikkakaan sen oikeellisuutta ei yhteisesti jaeta. Tutkimusten mukaan osa suomalaisista hyväksyy lasten ruumiillisen kurituksen laista huolimatta (Piispa 2004).

² Rikoslain vanhemmille antama kuritusoikeus poistettiin rikoslaista oikeastaan jo vuonna 1979, jolloin omia lapsia kohtaan käytetty väkivalta muuttui asiallisesti ottaen rikokseksi. Asiaa tarkentava kielto tuli puolestaan voimaan vuonna 1984 lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa laissa (1983/361).

1.2 VÄKIVALLAN KÄSITTEESTÄ

Koska väkivallan yksiselitteinen määrittely on suhteellisen hankalaa, myös siihen liittyvä käsitteellinen keskustelu on moninaista. Paikoin tätä käsitteellistä keskustelua voidaan pitää jopa epäjohdonmukaisena. Epäselvien käsitteiden käyttö voidaan nähdä ongelmana erityisesti tutkimuksellisesta näkökulmasta. Vaikka lapsiin kohdistuvan väkivallan tutkimusta alkaa jo kotimaassakin olla, on sen kenttä vielä suhteellisen sekava ja jäsentymätön.

Suomessa lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa on kutsuttu vaihtelevasti muun muassa lasten pahoinpitelyksi ja kaltoinkohteluksi (Forsberg 2005). Myös seksuaalisen väkivallan käsitteet ovat vaihdelleet seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön välillä. Inesti-käsite sekoittuu usein puolestaan yleisemmän seksuaalisen hyväksikäytön – käsitteen kanssa, vaikka inestillä viitataan vain tietyn tyyppiseen seksuaaliseen hyväksikäyttöön. (Salo & Ståhlberg 2004.) Nykyään lapsista kiinnostuneet ammattitahot ovat siirtyneet käyttämään myös käsitettä ”omassa kodissaan väkivallalle altistuneet lapset”. Tämä on seurausta laajemman väkivalta-käsityksen yleistymisestä sekä lukuisista empiirisistä tutkimuksista, joiden mukaan myös väkivallan näkeminen tai altistuminen väkivaltaiselle ilmapiirille vaikuttaa lapseen jopa yhtä paljon kuin henkilökohtainen väkivaltakokemus. (Forsberg 2005.) Sitä pidetään vakavana uhkana muun muassa lapsen perustuvallisuudelle (Holden 1998). Tutkimusten mukaan esimerkiksi äitiin kohdistuva väkivaltaa voi olla jopa pelottavampaa kuin lapseen itseensä kohdistunut väkivalta, sillä siihen liittyy usein pelko äidin menettämisestä, jopa kuolemasta (Oranen 2001, 49; ks. myös Laapio 2005).

Useimmiten lapsiin kohdistuva väkivalta kuitenkin liitetään perheessä tapahtuvaan väkivaltaan. Myös se saa kansainvälisessä keskustelussa usein eri merkityksiä. Suomalaisille ominaista on ollut perheväkivalta – käsitteen käyttö. Sen käyttö on kuitenkin ongelmallinen ilmiön tunnistamisen suhteen. Se ei tunnista uhria ja tekijää, vaan peittää väkivallan yhteisen sukupuoli- ja sukupolvisokean käsitteen alle. (Notko 2000.) Tällöin jää epäselväksi, onko kyse lapsiin kohdistuvasta väkivallasta vai aikuisten välisestä väkivallasta. Perheväkivallan käsite voidaan nähdä huonona myös lasten näkökulmasta. Inkeri Eskosen perheväkivaltaa käsittelevän tutkimuksen mukaan yksikään tutkimukseen osallistuneista lapsista ei käyttänyt perheväkivallan käsitettä kuvattaessaan perheessä tapahtuvaan väkivaltaan. Osa lapsista osasi selittää hyvinkin tarkasti, millaisesta ja kenen kenelle tekemästä väkivallasta oli kyse. (Eskonen 2005.) Muissa Pohjoismaissa käytetäänkin perheväkivallan sijaan tarkempia väkivallan nimityksiä juuri uhri-tekijä

asetelman tunnistamiseksi. Esimerkiksi Ruotsissa puhutaan perheväkivallan sijaan usein kvinnonmisshandel – käsitteestä viitaten siihen, että perheväkivalta kohdistuu useimmiten naiseen (Notko 2000, 5). Vastaavasti lapsiin kohdistuvasta väkivallasta käytetään käsitettä barnmisshandel.

Pahoinpitely-käsitteeseen liittyvää moninaisuutta lisää keskustelu pahoinpitelyn ja kurittamisen eroista. Ruumiillisen kurittamisen käsitteellä tarkoitetaan usein väkivaltaista toimintaa, jonka taustalta löytyvät kasvatukselliset motiivit (Sigsgaard 2005). Pahoinpitelyksi puolestaan nimitetään väkivaltaa, jolla on vakavia seurauksia riippumatta pahoinpitelijän mahdollisista kasvatuksellisista motiiveista. Toisin sanoen pahoinpitelyllä viitataan ennemminkin teon muotoon kun taas kurittamisella teon motiiviin. (Sariola 1990, 16.) Käytännössä rajanveto on kuitenkin hämärä, sillä puhuttaessa väkivallasta tai kurittamisesta voidaan tarkoittaa vakavuusasteeltaan hyvinkin samanlaisia tai vastaavasti hyvin erilaisia tekoja. Oman näkökulmansa tähän käsitteelliseen keskusteluun tuo myös se, että lain tasolla ei tehdä eroa kurittamisen ja väkivallan välillä: ruumiillisen kurittamisen kriminalisoinnin myötä kurittaminen kuuluu selkeästi väkivaltailmiön piiriin.

1.3 LAPSIIN KOHDISTUVAN VÄKIVALLAN MUODOT

Lapsiin kohdistuvasta väkivallasta on erotettavissa monia eri muotoja; fyysinen, psyykinen, kemiallinen ja taloudellinen väkivalta, sekä seksuaalinen hyväksikäyttö. Näistä puolestaan on erotettavissa väkivallan aktiivinen ja passiivinen puoli. Aktiivisella fyysisellä väkivallalla tarkoitetaan ruumiillista pahoinpitelyä ja passiivisella muun muassa hoidon laiminlyöntiä. Aktiivinen kemiallinen väkivalta viittaa lääkkeiden ja päihteiden väärinkäyttöön ja passiivinen lääkehoidon ja ruokavalion laiminlyöntiin. Psyykinen väkivalta on aktiivisessa muodossa kaltoinkohtelua, nöyryyttämistä, pelottelua ja pilkkaamista ja passiivisena mitätöintiä ja huomiotta jättämistä. Lasten aktiivinen seksuaalinen hyväksikäyttö puolestaan on sukuelinten pahoinpitelyä, pakotettua yhdyntää ja muuta koskemattomuutta loukkaavaa ja passiivinen lapsen altistamista ikään ja kehitystasoon kuulumattomaan seksuaalisuuteen tai seksuaalisoituneeseen ilmapiiriin. Yksittäisten ihmisten tekemän väkivallan lisäksi voidaan puhua myös niin sanotusta rakenteellisesta väkivallasta, jolloin yhteiskunta tai sen osa rajoittaa lapsen kasvumahdollisuuksia. Rakenteellisella väkivallalla viitataan usein hierarkkisista järjestelmistä johtuvaan alistamiseen tai säädöksiin ja normeihin, joissa ei oteta

huomioon lapsen oikeutta kasvuun, suojeluun ja turvallisuuteen. (Tas-
kinen 2003, 19–20.)

Eri väkivallan muodot usein myös korreloivat keskenään. Tutki-
musten mukaan lasten fyysiseen pahoinpitelyyn liittyy usein muun mu-
assa laiminlyöntiä ja psykologista kaltoinkohtelua (Straus 1994; Claus-
sen & Crittenden 1991). Kansainvälisten tutkimusten avulla onkin voitu
osoittaa, ettei lapsiin kohdistettu väkivalta ole satunnaista käyttäyty-
mistä vaan heijastaa enemmänkin ajallisesti jatkuvaa ja myös perheen
muissa sisäisissä suhteissa näkyvää mallia (McKinsey Crittenden
2003). Tämä voidaan nähdä myös kotimaisen tutkimuksen haasteeksi,
sillä suomalaisissa tutkimuksissa väkivaltaa ei niinkään käsitellä jat-
kumona, jossa on eritasoisia väkivallan tekoja ja seurauksia, vaan
kiinnostus on enemmänkin siinä, onko väkivaltaa tapahtunut vai ei.
Laajempi kuva väkivallan kehityksestä ja prosesseista vaatisi enem-
män sekä pitkittäistutkimuksia sekä syventäviä tutkimuksia väkivallan
prosesseista.

1.4 LAPSIIN KOHDISTUVAN VÄKIVALLAN VAIKUTUKSET

Lapsiin kohdistuvalla väkivallalla on mittavat terveydelliset, henkiset,
sosiaaliset ja taloudelliset seuraukset. Vaikutukset riippuvat osin lap-
sen iästä ja sukupuolesta, väkivallan määrästä, kestosta, laadusta ja
vakavuudesta sekä suojaavien tekijöiden ja riskitekijöiden läsnäolosta.
(Oranen 2001, 48). Suurin osa terveydellisistä seuraamuksista, kuten
katkenneet luut ja ruhjeet, ovat havaittavissa välittömästi pahoinpitelyn
jälkeen. Tutkimukset ovat kuitenkin myös osoittaneet pitkäaikaisempia
terveysvaikutuksia. Pahoinpitelykokemuksiin liittyvän riskikäyttäytymi-
sen, kuten alkoholinkäytön, myötä pahoinpidellyillä lapsilla on enem-
män yleisiä aikuisten sairauksia, kuten sepelvaltimotautia ja syöpää.
(Krug ym. 2005.)

Iso osa väkivallan vaikutuksista lapsen kehitykseen on kuitenkin
riippumattomia saadusta fyysisestä vammasta. Väkivallan kokemisesta
seuraa usein muun muassa vakavia kehityshäiriöitä ja psyykkisiä
ongelmia. Monet näistä henkisistä vammoista, kuten mielenterveyshäi-
riöstä ja itsetuhokäyttäytymisestä on havaittavissa vasta myöhemmin.
Niihin on myös alettu kiinnittää huomiota vasta viime aikoina. Lasten-
kotien työntekijöiden kerronnassa väkivaltaongelma on lapsille ennen
kaikkea emotionaalinen kipu, johon liittyy kysymys moraalityöstä, oike-
an ja väärän, hyvän ja pahan puntaroinnista. (Forsberg 2002, 82). Pie-

net lapset oireilevat myös hyvin kokonaisvaltaisesti kehollaan. Vanhempana lapset saattavat oireilla epämääräisten muistikuvien kautta tai eivät kestä melua tai huutoa. (Oranen 1998; Oranen 2001) Vastavasti sosiaaliset ongelmat voivat ilmetä vasta myöhemmin. Pahoinpidellyt lapset kokevat vaikeuksia sosiaalisten suhteiden luomisessa (Oranen 1998, ks. myös Sinkkonen & Kalland 2003; Cicchetti & Barnett 1991) ja kokevat häpeää ja eristäytyneisyyttä. Väkivalta ehkäisee normien sisäistämistä ja saa lapset riippuvaisiksi ulkoisesta kontrollista, herättää pelkoa, vihaa ja epäluottamusta. Ruumiillinen pahoinpity antaa lapselle myös väkivaltaisen käyttäytymismallin. (Taskinen 2003; ks. myös Haapasalo 1997.)

Aina ei myöskään tarvitse olla itse väkivallan uhri joutuessaan väkivallan vaikutuksille alttiiksi. Väkivallalle altistumisella, eli sillä, että näkee tai kuulee jonkun joutuvat väkivallan uhriksi joutumatta itse varsinaiseksi väkivallan kohteeksi, on osoitettu olevan jopa yhtä vaikeat seuraukset kuin väkivallan kohteena olemisella. (Forsberg 2005). Väkivallan näkemiseen liittyy usein myös voimakas syyllisyyden tunne. Vanhempien välillä tapahtuva väkivalta vaikuttaa välillisesti myös vanhempien tapaan toimia vanhempina. Tutkimukset osoittavat perheväkivallan vaikuttavan vanhemmuuteen muun muassa epäjohtonmukaisina kasvatuskäytäntöinä, ylisuojelevuutena tai kovina rangaistustapoina. Väkivaltaa kokeneiden lasten perheissä käytetään usein fyysisiä rangaistusmenetelmiä ja he saavat vanhemmiltaan vähän tukea (McCloskey, Figueredo & Koss 1995).

Väkivallan seuraukset näkyvät rankasti myös yhteiskunnan tasolla. Uhrien lyhyt- ja pitkäaikaisen hoidon aiheuttamat kustannukset muodostavat merkittävän osan lapsiin kohdistetun väkivallan kokonaisrasituksesta. Suomessa on arvioitu, että naisiin kohdistuva väkivalta maksaa koko maassa 91 miljoona euroa vuodessa, josta runsas puolet koituu sosiaalisektorin, viidennes oikeussektorin ja viidennes terveyssektorin kustannettavaksi. (Heiskanen & Piispa 2002) On syytä olettaa, että lapsiin kohdistuva väkivalta tulee vielä kalliimmaksi: vammat ja hoidot ovat usein pitkäkestoisempia. Lapsiin kohdistuva väkivalta usein myös jatkaa, aloittaa tai jopa lisää väkivallan kierrettä. Iso-Britanniassa on esitetty arvio yhteensä 1,2 miljardin dollarin vuotuisesta laskusta lapsiin kohdistuvasta väkivallasta niin hyvinvointi- kuin oikeudellisille palveluillekin (Krug 2005, 91–92).

1.5 LAPSIIN KOHDISTUVA VÄKIVALTA TILASTOISTA JA KYSELYTUTKIMUKSISTA

Paljonko suomalaiset lapset sitten joutuvat väkivallan uhriksi? Tarkkaa vastausta tähän kysymykseen ei voida nykyisen tiedon ja tutkimuksen valossa antaa. Lapsiin kohdistuvan väkivallan, niin kuin kaiken muunkin väkivallan, määrää voidaan arvioida viranomaisilastojen sekä erilaisten tutkimusten avulla mutta lapsiin kohdistuvan väkivallan osalta nämä ovat vielä toistaiseksi puutteellisia. Esimeriksi poliisin rikostilastojen avulla saadaan kuvaa vain ilmirikollisuudesta, eli tapauksista, jotka päätyvät poliisin tietoon. Voidaan kuitenkin arvioida, että lapsiin kohdistuvista väkivaltatapauksista vain pieni osa tulee poliisin tietoon, sillä ilmoituskyynnys lasten kaltoinkohtelusta on edelleen hyvin korkea. Muita viranomaisilastojen lapsiin kohdistuvan väkivallan kohdalla ovat terveystilastot ja lastensuojelutilastot, joiden luotettavuutta voidaan myös kyseenalaistaa arvioitaessa ilmiön koko laajuutta.

Poliisille ilmoittamatta jääneistä tapauksista, eli niin sanotusta piilorikollisuudesta, voidaan puolestaan saada kiinni vain kyselytutkimusten avulla. Luotettavin tapa selvittää ihmisten uhrikokemuksia ovat niin sanotut uhritutkimukset, joissa kyselytutkimuksella kartoitetaan ihmisten kokemuksia väkivallasta tai muusta rikollisuudesta (Heiskanen 2002). Suomessa on viime vuosikymmeninä toteutettu useita kokonaisrikollisuutta kuvaavia uhritutkimuksia. (ks. Kivivuori 2006; Heiskanen 2002; Siren & Honkatukia 2005) Merkittävimpiä kokonaisrikollisuuden osoitinjärjestelmiä ovat vuonna 1980 alkanut kansallinen uhritutkimus (ks. Heiskanen 2002; Sirén ym. 2007), vuosina 1997 ja 2005 tehdyt naisuhritutkimukset (Piispa ym. 2006) sekä vuonna 1995 käynnistetyt nuorisoriikollisuuskyselyt (Kivivuori & Salmi 2005). Näiden osoitinjärjestelmien ongelmana on kuitenkin ollut niiden rahoituksen epävarmuus. Rahoituskanavat ovat vaihdelleet, jonka seurauksena myös mittausajankohdat ovat vaihdelleet. (Kivivuori 2006.)

Lasten uhrikokemuksia Suomessa on kartoitettu vain kerran. Vuonna 1988 Lastensuojelun Keskusliitto teetti kyselytutkimuksen lasten väkivalta- ja seksuaalikokemuksista (Sariola 1990), jolla saatiin kattava kuvaus suomalaisten lasten väkivaltakokemuksista. Vaikka tutkimus on jo suhteellisen vanha, on se ainutkertaisuudessaan edelleen varsin tärkeä. Sen lisäksi Suomessa on useita muita kyselytutkimuksia, jotka muiden kysymysten ohessa kartoittavat myös lasten uhrikokemuksia.

Tässä raportissa tarkastellaan tarkemmin näitä nykyisellään olemassa olevia tietoja ja tutkimuksia lapsiin kohdistuvasta väkivallasta

Suomessa. Ensimmäiseksi tarkastellaan viranomaisrekisterien antamaa kuvaa ilmiöstä. Tarkastelun aloittaa Janne Kivivuori kuvaamalla kaikkein vakavinta, eli kuolemaan johtanutta väkivaltaa Tilastokeskuksen kuolemansyytilastojen perusteella. Kuolemansyytilastoja voidaan pitää luotettavimpina turvallisuusosoittimina, joiden perusteella saadaan suhteellisen varmaa tietoa kuolemaan johtaneen väkivallan määrästä.

Luvun toisessa osassa Juha Kääriäinen tuo esiin poliisin tietoon tullutta lapsiin kohdistunutta väkivaltaa yhden vuoden tarkastelujakson osalta. Tarkastelu perustuu poliisin tietojärjestelmästä poimituihin tietoihin perustuvaan PolStat tietokantaan, joten tässä tarkastelussa esiin tulee vain niin sanottu ilmiväkivaltarikollisuus. Luvun kolmannessa osassa paneudutaan puolestaan sosiaali- ja terveystietojen rekistereihin ja tilastoihin. Ensin pohditaan terveydenhuollon puolella esiin tullutta lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa hoitoilmoitusrekisterin eli HILMO:n pohjalta, jonka perusteella saadaan tietoa siitä, montako sairaalan hoitojaksoa vuodessa on johtunut väkivallasta. Sen lisäksi pohditaan sosiaalihuollon, erityisesti lastensuojelun tilastojen antia lapsiin kohdistuvan väkivallan kuvaamisessa.

Raportin kolmannessa luvussa suomalaisten lasten väkivaltakokemuksia kartoitetaan olemassa olevien kyselytutkimusten avulla. Tarkastelun aloittaa Noora Ellonen esittelemällä jo mainittuakin Suomen ainoaa olemassa olevaa lapsiin suunnattua uhritutkimusta ja sen tuloksia.

Seuraavasta osasta alkaen luvun tavoitteena on pääasiassa kuvata lapsiin kohdistuvassa väkivallassa tapahtuneita trendimuutoksia muutaman toistuvasti kerättävän aineiston perusteella. Huomionarvoista tässä on se, että nämä aineistot keskittyvät suhteellisiin vanhoihin lapsiin, eli puhutaan ennemminkin nuoriin kohdistuneesta väkivallasta. Tarkastelun aloittaa Janne Kivivuori tarkastelemalla kaikkien pidempi-ajaisia kotimaista uhritutkimusta, eli kansallista uhritutkimusta ja sen tuloksia 15–19-vuotiaiden nuorten osalta. Kansallinen uhritutkimus tarjoaa mahdollisuuden aina 26 vuoden pitkittäistarkasteluun. Seuraavaksi Janne Kivivuori tarkastelee Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen teettämiä nuorisoriikollisuuskyselyjä ja niiden tuloksia. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen nuorisoriikollisuuskyselyä on kerätty aina vuodesta 1995 asti, joten jaksossa esitellään kymmenen vuoden trendejä suomalaisten yhdeksäsluokkalaisen väkivaltakokemuksista. Tämä tarkastelun yhteydessä Janne Kivivuori kuvaa myös poikkileikkausaineistoon perustuvan kansainvälisen nuorisotutkimuksen Mare Balticumin tuloksia, jossa keskitytään pääasiassa vanhempien lapsilleen tekemään väkivaltaan. Tämän jälkeen Noora Ellonen kuvaa Stakesin ylläpitämän Kouluterveyskyselyn tuloksia nuoren väkivaltakokemusten osalta. Kouluterveyskyselyn avulla saadaan noin kymmenen vuoden trendikuva-

us. Raportin kolmas osa päättyy vuosina 1997 ja 2006 toteutettuun kansallisen naisuhritutkimukseen. Kyselyssä on kysytty aikuisten naisten lapsuudessaan kokemaa väkivaltaa ja sitä esittelee tässä Juha Kääriäinen.

Varsinaisten väkivaltakokemusten jälkeen luvussa neljä keskittään kuritusväkivaltaan ja siihen liittyviin asenteisiin. Syy siihen, miksi kurittamista käsitellään yhdessä väkivaltakokemusten kanssa, on se, että lasten ruumiillisen kurittamisen kriminalisoinnin myötä se voidaan lukea väkivaltailmiön piiriin. Puhtaasti kuritusväkivaltaan keskittyviä tutkimuksia on kuitenkin suhteellisen vähän. Suurin osa siitä olemassa olevastakin tutkimuksesta keskittyy ihmisten asenteisiin ruumiillista kurittamista kohtaan, ei niinkään kurittamisen kokemuksiin. Ainoa uusimmista kyselytutkimuksista, joka tarkastelee lapsiin kohdistuvaa kuritusväkivaltaa, on Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen nuorisoriikollisuuskysely. Janne Kivivuori esittelee neljännen luvun ensimmäisessä osassa tämän tutkimuksen tuloksia. Sen lisäksi Noora Ellonen ja Juha Kääriäinen tarkastelevat lasten ja nuorten asenteita kurittamiseen. Tämä tehdään käyttämällä Lastensuojelun Keskusliiton sekä Unicefin teettämiä tutkimuksia.

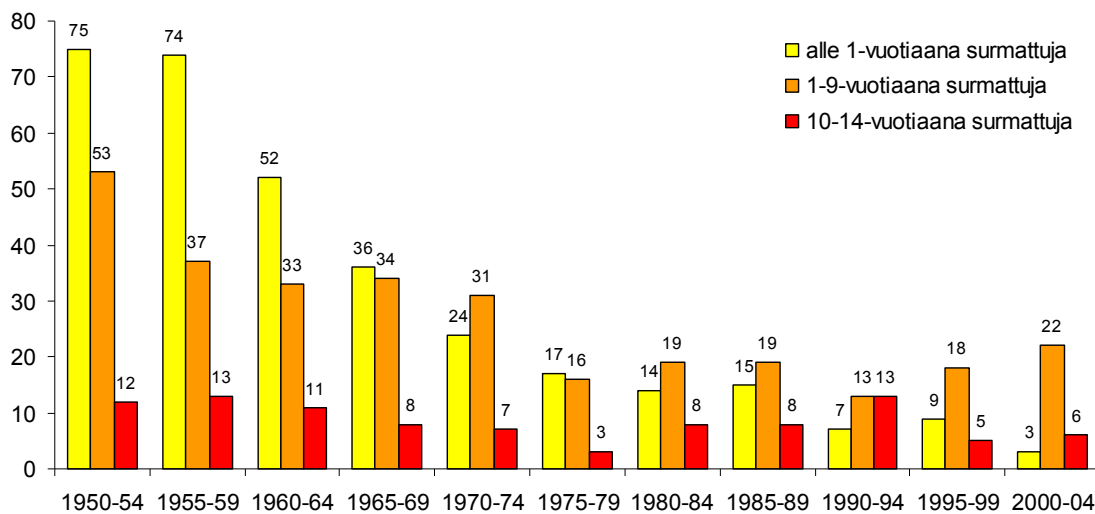
Tutkimuksen viidennessä luvussa tuodaan vielä esiin tutkimustuloksia liittyen lasten ja nuorten pelkoihin sekä turvallisuudentunteeseen. Noora Ellonen tarkastelee lasten pelkoja sosiaalipsykologian professori Anja Riitta Lahikaisen vetämän tutkimusryhmän tutkimustulosten perusteella, joilla myös päästään kiinni pelkojen pitkäaikaistrendeihin. Lopuksi Janne Kivivuori esittelee Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen Nuorisoriikollisuuskyselyn tuloksiin perustuen havaintoja nuorten turvallisuuden tunteesta ja sen kehityssuunnista. Tutkimuksen viimeisessä eli kuudennessa luvussa puolestaan pyritään vetämään nämä kaikki tutkimustulokset yhteen sekä pohtimaan tulevaisuuden haasteita lapsiin kohdistuvan väkivallan tutkimiselle.

2 LAPSIIN KOHDISTUVA VÄKIVALTA TILASTOISSA

2.1 LAPSET HENKIRIKOSTEN UHRINA (JANNE KIVIVUORI)

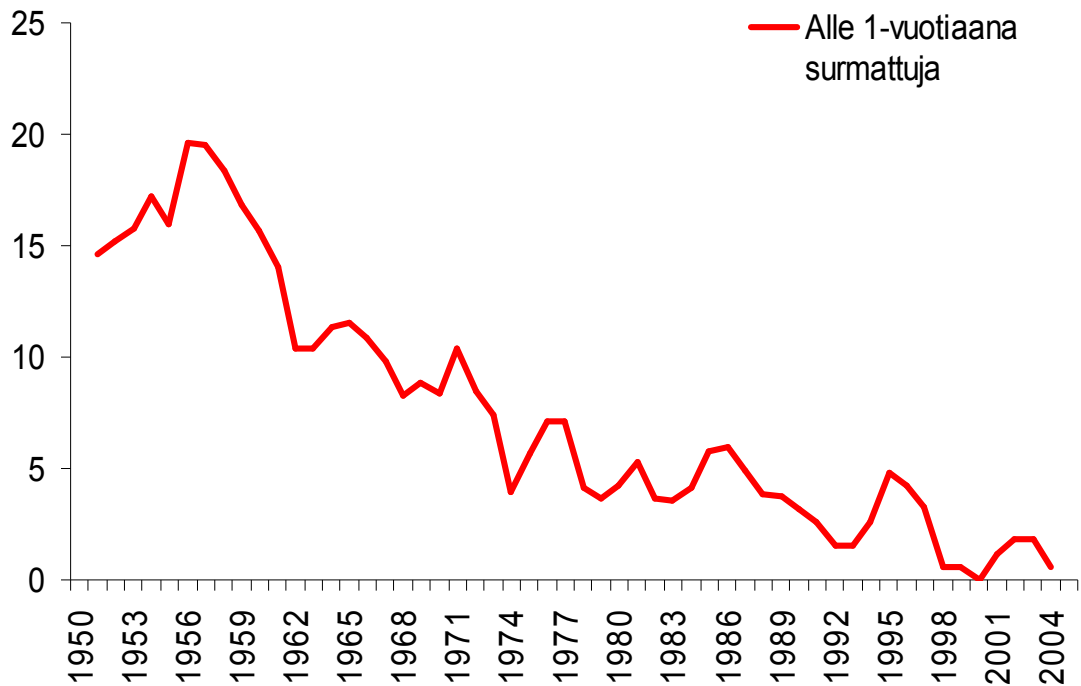
Henkirikollisuus on keskeinen turvallisuusosoitin siksi, että kuolemaan johtaneen väkivallan määrä tiedetään hyvin. Muusta väkivallasta suuri osa jää kokonaan piiloon ja tilastojen ulkopuolelle. Kuolemaan johtanut väkivalta on yleisen käsityksen mukaan lähes kokonaan niin sanottua ilmirikollisuutta. Viranomaislähteet kuvaavat siksi hyvin sen määrällistä kehitystä. Tässä käsite ”henkirikollisuus” viittaa kuolemaan johtaneeseen tahalliseen väkivaltaan. Tapahtumat, joita poliisi on tutkinut henkirikoksen yrityksenä, ovat siten tarkastelun ulkopuolella.

Surmattujen lasten määrä on vähentynyt melko voimakkaasti viimeisen puolen vuosisadan aikana (kuvio 1). Varsinkin alle 1-vuotiaana surmattujen lasten määrä on voimakkaasti vähentynyt. Suotuisa kehitys on myös jatkunut viime vuosiin asti. Myös 1–9-vuotiaana surmattujen lasten määrä väheni 1970-luvun puoliväliin asti, minkä jälkeen tilanne on pysynyt melko vakaana. Ikäryhmässä 10–14 surmattujen määrä on pysynyt verraten vakaana 1960-luvun lopulta lähtien.

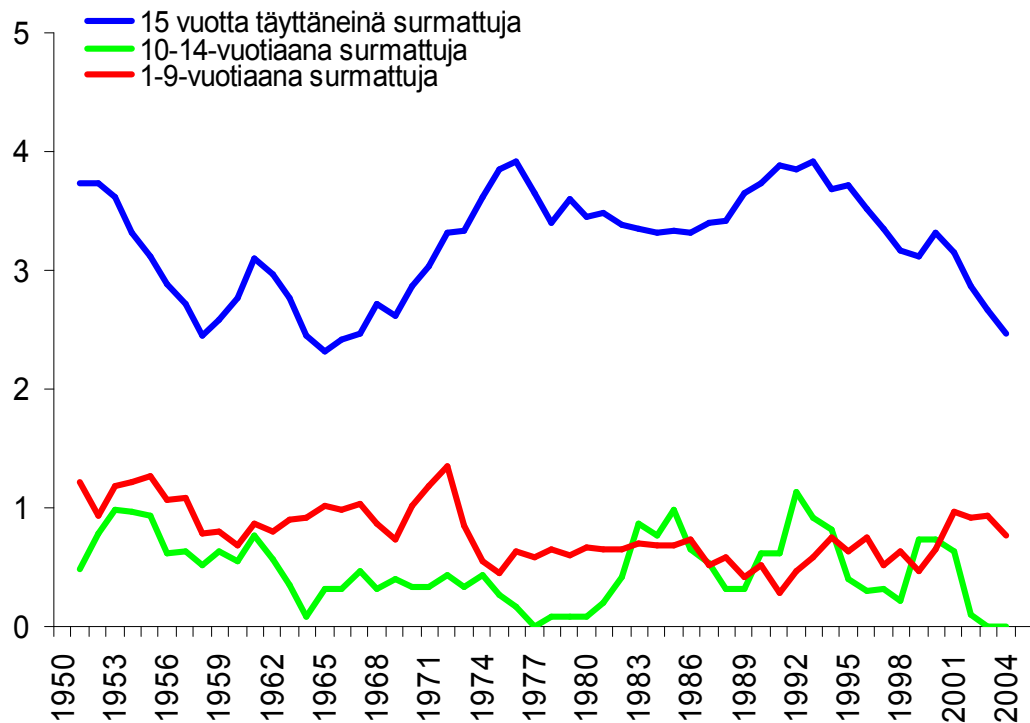

KUVIO 1. Surmattujen lasten määrä 1950–2004 viisivuotiskausittain.
Lähde: Tilastokeskus, kuolemansyytilasto.

Kuvio 1 sisältää tietoja surmattujen määristä. Luvuissa tapahtuvat muutokset voivat periaatteessa johtua vastaavan ikäluokan koon muutoksista. Siksi on syytä tarkastella erikseen eri ikäryhmien kokoon suhteutettua riskiä joutua surmatuksi. Kuviossa 2 näin on menetelty ensin alle 1-vuotiaana surmattujen osalta. Kuten havaitaan, ikäryhmän riskillä surmatuksi on selvästi vähentynyt. Kyse ei siten ole ikäkohorttien pienenemisen vaikutuksesta.

KUVIO 2. Alle 1-vuotiaana surmattuja ikäryhmän 100 000 henkeä kohden 1950–2005. Kolmen vuoden liukuva keskiarvo. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

KUVIO 3. Surmattuja ikäryhmän 100 000 henkeä kohden 1950–2005. Vertailukohtana 15 vuotta täyttäneinä surmatut. Kolmen vuoden liukuva keskiarvo. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Kuviossa 3 on esitetty tiedot 1–9-vuotiaiden lasten ja 10–14-vuotiaana surmattujen varhaismurrosikäisten riskistä tulla surmatuksi. Lasten (1–9-vuotiaiden) osalta kehitys on verraten vakaa. 1960-luvulla riski oli hieman suurempi kuin sen jälkeen. Varhaismurrosikäisten kohdalla ei voida havaita systemaattista trendiä.

Lasten surmaamisen historiallinen väheneminen on harvinainen menestyskertomus rikollisuusilmiön piirissä, koska sen katsotaan selittyvän pitkälti yhteiskuntapoliittisten ratkaisujen kautta. Näitä ratkaisuja ei aikanaan pääsääntöisesti motivoitu lastensurmien vähentämisellä, mutta ne vaikuttivat silti myönteisesti lasten fyysiseen turvallisuuteen. Seuraavassa on lyhyesti kuvattu kehityksen taustalla olleita tekijöitä (tarkemmin ks. Kivivuori 2001, 25–26; Kivivuori & Lehti 2006).

Alle 1-vuotiaisiin kohdistuvat henkirikokset tehdään yleensä ajallisesti lähellä synnytystä. Siksi keskeinen syy tekotyypin historialliseen vähenemiseen oli synnytysten siirtyminen ensin kätilöiden valvontaan ja sitten sairaaloihin. Tähän liittyvä sosiaalinen kontrolli ja tuki vähensivät lastensurmia. Myöhemmässä vaiheessa ehkäisymahdollisuuksien paraneminen vähensi ei-toivottuja raskauksia. Abortin laillistaminen vaikutti niin ikään tekotyyppejä vähentävästi. Ainakin 1960-luvulta alkaen kulttuuriset muutokset vaikuttivat asiaan, esimerkiksi yksinhuoltajuus ei enää ollut yhtä leimaavaa kuin aikaisemmin. Varsin todennäköistä on myös, että hyvinvointivaltion rakentaminen vähensi lastensurmia – esimerkiksi lapsilisien maksaminen aloitettiin 1948. Osa sosiaalivaltiollisesta tuesta oli kytketty kontrolliin kuten terveystieteiden kehittämiseen.

Maassamme on tehty tarkempi erillisselvitys vuosina 1970–1994 surmatuista alle 15-vuotiaista lapsista (Vanamo ym. 2001). Heistä 59 % oli poikia ja 41 % tyttöjä. Surmaajista 41 % oli äitejä ja 26 % isiä. Äitien suurempi osuus johtunee siitä, että vastasyntyneen surmaaja on useimmiten äiti. Tutkimuksessa havaittiin, että juuri tämä lapseen kohdistuvan henkirikoksen laji – vastasyntyneen surmaaminen³ – väheni selvästi jaksolla 1970–1994. Onkin varsin todennäköistä, että edellä kuvioissa 1 ja 2 havaittu alle 1-vuotiaiden surmaamisen väheneminen johtuu pääasiassa vastasyntyneiden surmaamisen vähenemisestä.

³ Englanniksi lapsen surmaamisen yleistermi on *infanticide*, vastasyntyneen surmaamista kuvaava termi sen sijaan *neonaticide*. Joskus käytetään myös termiä *filicide* kuvaamaan oman lapsen surmaamista, jolloin tarkastelun ulkopuolella on (suhteellisen harvinainen) tilanne, jossa ulkopuolinen henkilö tai toinen lapsi surmaa lapsen.

2.2 VÄKIVALTA POLIISITILASTOISSA (JUHA KÄÄRIÄINEN)

Tiedämme hyvin vähän siitä, kuinka suuri osa lapsiin kohdistuvasta väkivaltaisesta käyttäytymisestä tulee poliisin tietoon ja sitä kautta rekisteröidyksi rikollisuudeksi. Väestökyselyjen perusteella tiedämme, että aikuisiin kohdistuneesta sellaisesta väkivallasta, josta seuraa fyysinen vamma, nykyisin noin neljännes ilmoitetaan poliisille (Siren ym. 2007). Perheväkivaltatapauksissa tämä luku on kuitenkin vielä alhaisempi (Kääriäinen 2006). Pieniin lapsiin kohdistuva väkivaltainen käyttäytyminen on luultavasti pääosin perhepiirissä tapahtuvaa, jolloin tapausten tuleminen viranomaisten tietoon on harvinaista. Lasten kasvaessa heidän elinpiirinsä laajenee kodin ja päivähoidon ulkopuolelle, jolloin mahdollisuus joutua perheen ulkopuolisten tekemän väkivallan uhriksi kasvaa. Näin ilmoituskynnys poliisille saattaa madaltua lapsen ikääntymisen myötä.

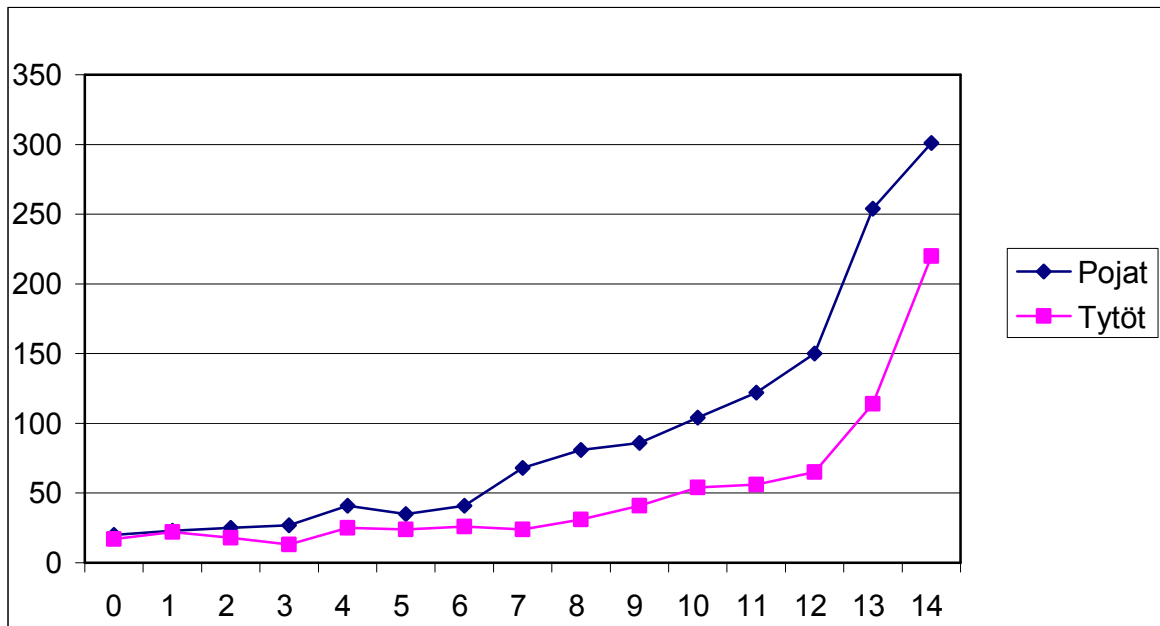
Toisaalta, silloin kun tarkastellaan poliisin tietoon tullutta rikollisuutta, täytyy muistaa, että kyse on vasta uhrin tai muun asianomistajan (tässä tapauksessa usein lapsen huoltaja) kokemasta rikosepäilystä, joka käynnistää rikostutkinnan. Tutkinnan ja mahdollisen oikeusprosessin aikana rikos saattaa tulla toteennäytetyksi. On kuitenkin tapauksia, joissa esimerkiksi aikuisten väliset ristiriidat johtavat siihen, että riidan osapuoli tekee aiheettoman ilmoituksen, jossa epäilee toisen osapuolen syyllistyneen lapseen kohdistuvaan väkivaltaan.

Taulukkoon 1 on koottu tietoja poliisin tietojärjestelmästä (Polstat) lapsiin kohdistuvasta väkivaltarikollisuudesta vuodelta 2006. Kaikkiaan poliisille ilmoitettiin kyseisenä vuonna 2128 sellaista henkeen ja terveyteen kohdistunutta rikosta, joissa asianomistajaksi oli merkitty alle 15-vuotias lapsi. Luku on hyvin lähellä vuoden 2005 vastaavaa lukua. Luvuista näemme, että näiden rikosten rikosnimikkeistä yleisin on selvästi pahoinpitely ja lievä pahoinpitely. Samoin huomaamme, että luvut kasvavat lapsen ikääntyessä. Ilmeistä on, että kun lapsi etäänny kodin vaikutuksesta ja kontaktit muuhun ympäristöön kasvavat, pahoinpitelyjä tulee enemmän viranomaisten tietoon kuin vauvaiässä ja varhaisessa leikki-iässä. Tämä ero on erityisen selvä muun kuin kaikkein vakavimman väkivallan kohdalla.

TAULUKKO 1. Poliisin tietoon vuonna 2006 tulleet väkivaltarikokset, joissa asianomistajana on ollut alle 15-vuotias lapsi, rikosnimikkeen ja asianomistajana olleen lapsen iän mukaan. Lähde: Polstat.

	Lapsen ikä			Yhteensä
	0–4	5–9	10–14	
Murha, tappo, surma, lapsensurma	10	8	11	29
Törkeä pahoinpitely, tappeluun osallistuminen	12	7	22	41
Pahoinpitely, lievä pahoinpitely	161	365	1228	1754
Törkeä kuolemantuottamus, kuolemantuottamus	8	18	27	53
Törkeä vammantuottamus, vammantuottamus	22	45	117	184
Muut henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset	18	14	35	67
Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset yhteensä	231	457	1440	2128

Kuvioon 4 on merkitty kaikkien henkeen ja terveyteen kohdistuneiden rikosten määrät asianomistajan iän ja sukupuolen mukaan. Kuviosta käy selville, että ilmitulleiden väkivaltatapauksien määrä pysyy molemmilla sukupuolilla jokseenkin vakiona aina kuuteen ikävuoteen saakka ollen alle 50 tapausta kutakin ikäluokkaa kohti. Koulunmenoiässä poikien luvut kuitenkin alkavat kasvaa niin, että 12 vuoden iässä tapauksia on jo 150 ja 14 vuoden iässä 300. Tyttöjen kohdalla luvut jäävät poikia selvästi alhaisemmaksi aina 12 ikävuoteen saakka kohoten kuitenkin nopeasti sen jälkeen. Näyttää siis siltä, että molemmilla sukupuolilla väkivaltatapaukset lisääntyvät iän myötä ja että pojilla tämä kasvu alkaa tyttöjä varhaisemmin, heti koulun alkamisen aikoihin. Täytyy kuitenkin muistaa, että kysymys saattaa olla nimenomaan siitä, että lapsen ikääntyessä väkivallasta tulee näkyvämpää, tieto väkivallasta välittyy viranomaisille asti. Tieto kaikkein pienimpiin lapsiin kohdistuvasta väkivallasta jää kodin seinien sisäpuolelle. Tulkintaa tukee havainto henkirikosten (joista lähes kaikki tulevat poliisin tietoon) kohdalla: niiden uhriksi joutuneiden lasten määrä näyttää eri ikäluokissa pysyvän jokseenkin vakiona (ks. taulukko 1).

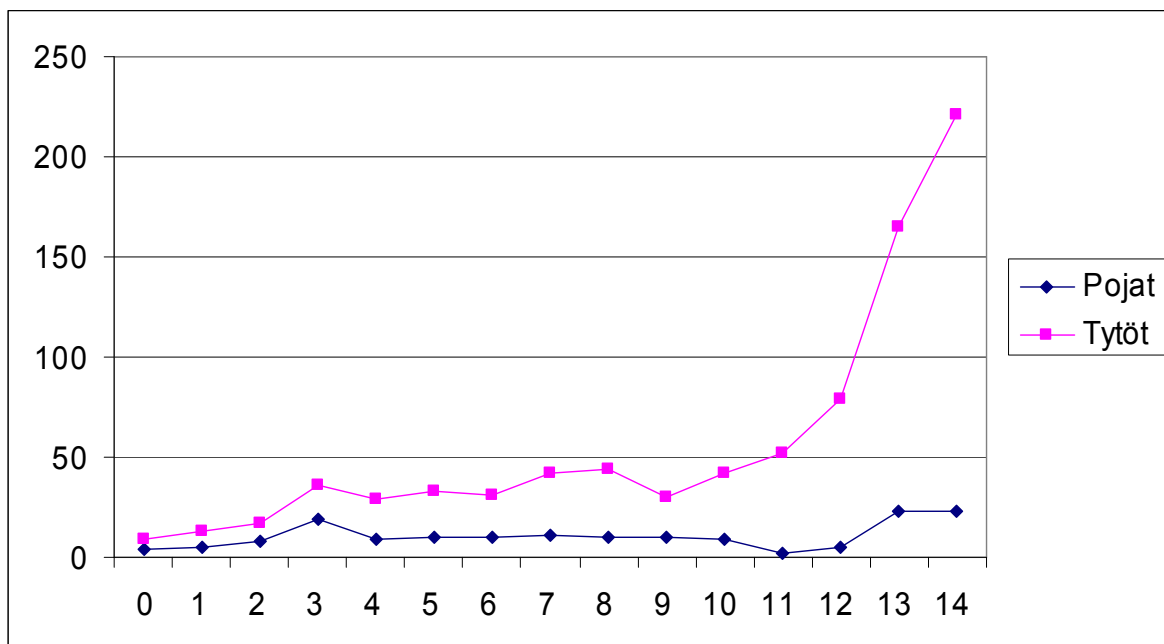

KUVIO 4. Poliisiin tietoon vuonna 2006 tullut väkivaltarikollisuus, jossa asianomistajana on ollut alle 15-vuotias lapsi, sukupuolen ja iän mukaan. Lähde: Polstat.

Lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia kirjattiin poliisin rikosilmoitusjärjestelmään vuonna 2006 noin tuhat kappaletta (ks. taulukko 2 ja kuvio 5). Rikosnimikkeenä selvästi yleisin on ”lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö”. Valtaosa seksuaalirikoksista kohdistuu tyttöihin. Heidän kohdallaan toistuu sama ilmiö kuin edellä muun väkivaltarikollisuuden kohdalla: noin kymmeneen ikävuoteen asti luvut pysyvät alle 50 tasolla ikäluokkaa kohden mutta kasvavat tämän jälkeen jyrkästi. 14-vuotiaisiin tyttöihin kohdistui jo yli 200 seksuaalirikosta vuonna 2006. Lukujen perusteella seksuaalirikollisuus näyttäisi siten olevan selvästi sukupuolispesifi ilmiö. Sukupuolten välinen ero syntyy jo kolmen vuoden iässä ja vahvistuu erityisesti kymmenennen ikävuoden kohdalla.

TAULUKKO 2. Poliisin tietoon vuonna 2006 tulleet seksuaalirikokset, joissa asianomistajana on ollut alle 15-vuotias lapsi, rikosnimikkeen ja asianomistajana olleen lapsen iän mukaan. Lähde: Polstat.

	Lapsen ikä			Yhteensä
	0–4	5–9	10–14	
Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	148	265	551	964
Raiskaus, pakottaminen sukupuoliyhteyteen	0	2	47	49
Muut seksuaalirikokset	2	2	23	27
Seksuaalirikokset yhteensä	150	269	621	1040

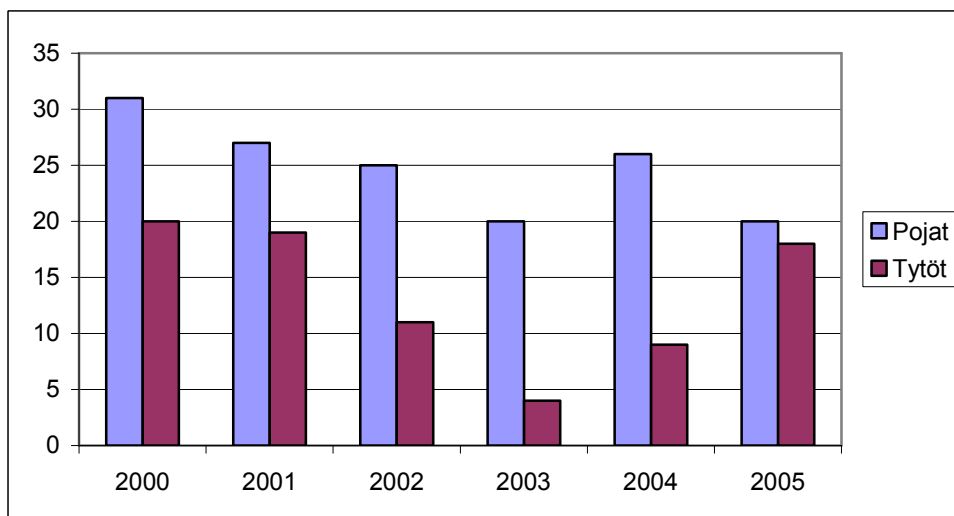

KUVIO 5. Poliisin tietoon tullut seksuaalirikollisuus, jossa asianomistajana on ollut alle 15-vuotias lapsi, sukupuolen ja iän mukaan. Lähde: Polstat.

2.3 VÄKIVALTA TERVEYSTILASTOISSA JA LASTENSUOJELUTILASTOISSA (NOORA ELLONEN, JUHA KÄÄRIÄINEN & JANNE KIVIVUORI)

2.3.1 VÄKIVALLAN AIHEUTTAMA SAIRAALAHOIDON TARVE

Hoitoilmoitusrekisteri sisältää tietoja siitä, kuinka monta hoitojaksoa maamme sairaaloissa on vuoden aikana johtunut väkivallasta. Tilastoyksikkönä on hoitojakso eli samalla henkilöllä voi periaatteessa olla saman vuoden aikana useampia hoitojaksoja. Kyse on tilanteista, joissa potilas on otettu sairaalan vuodeosastolle hoitoon. Rekisterin vahvuus on siinä, että se kuvaa vakavan väkivallan kehitystä tavalla, joka ei riipu sosiaalisen kontrollin ja erityisesti poliisikontrollin tehosta. Rekisterin ongelmana voidaan nähdä esimerkiksi se, että hoitojärjestelmän kehittyessä aiempaa suurempi osa vammoista pyritään hoitamaan polikliinisesti, siis ottamatta potilasta sairaalan vuodeosastolle (Estrada 2006). Toisena ongelmana on, että uuden tautiluokituksen (ICD-10) käyttöönottoa vuonna 1996 seurasi sisäänajovaihe, jonka aikana tiedonkeruu oli puutteellista. Vuodesta 2000 alkaen puuttuvien tietojen määrä asettui noin 15 prosenttiin hoitojaksoista.

KUVIO 6. Hoitojaksoja, joissa 0–14-vuotias henkilö on ollut sairaalahoidossa väkivallan johdosta. Lähde: Stakes, hoitoilmoitusrekisteri.

Kuviossa 6 on esitetty 0–14 -vuotiaiden lasten sellaiset hoitajaksot, joiden syynä on ollut ulkoinen väkivalta. Pojilla korkein lukema on vuodelta 2000, jonka jälkeen hoitajaksot ovat loivasti vähenemään päin. Tosin vuosi 2004 näyttää muodostavan poikkeuksen tässä trendissä. Työillä hoitajaksoiden määrä väheni selvästi vuoteen 2003 asti, jonka jälkeen on palattu vuosituhannen alun tasolle.

2.3.2 LASTENSUOJELUILMOITUKSET

Toisin kuin terveydenhuollosta sosiaalihuollon lastensuojelusta ei ole saatavilla valtakunnallisia tilastoja, joiden perusteella voitaisiin yleisellä tasolla arvioida lapsiin kohdistuvan väkivallan määrää. Esimerkiksi huostaanottojen syitä eikä sijoituspykälien osuuksia, joista lapsiin kohdistuva väkivalta näkyisin ehkä selvimmin, ei ole enää yli kahteenkymmeneen vuoteen tilastoitu valtakunnallisesti. Syynä tähän on yksilöiden intimitteettisuojoilla perusteltu tilastointijärjestelmän muutos, joka toteutettiin 1980-luvun aikana. (Myllärniemi 2005; Heino, Kuoppala & Säkkinen 2005.) Siitä lähtien tarkempi tilastointi on ollut paikallistason toimijoiden, lähinnä kuntien omalla vastuulla. Systemaattinen valtakunnallinen tieto rajoittuu lapsia ja toimenpiteitä koskevaksi määrälliseksi tiedoksi, jonka Stakes julkaisee vuosittain lastensuojelutilastoina. Sen perusteella ei kuitenkaan päästä kiinni toimenpiteiden taustalla oleviin tekijöihin, kuten vanhempien väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Kuntien omat tilastoinnit ovat puolestaan sisällöltään niin kirjavia, etteivät nekään tarjoa mahdollisuutta valtakunnallisiin kokonaistarkasteluihin. (Myllärniemi 2005; Heino ym. 2005.)

Kuntien omista lastensuojelun tilastoinneista voidaan kuitenkin tehdä alueellisia katsauksia ja johtopäätöksiä. Esimeriksi Annina Myllärniemi (2005) on tehnyt tutkimuksen pääkaupunkiseudun huostaanottopäätöksistä ja niiden syistä⁴, jonka avulla voidaan hahmottaa väkivallan ilmenemistä pääkaupunkiseudun lastensuojelussa. Tutkimuksessa tarkasteltiin, luokiteltiin ja laskettiin syitä, jotka esiintyivät huostaanottopäätöksissä. Todellisuudessa huostaanotolle esitetään useampi kuin yksi syy, mutta seuraavassa on tarkasteltu niitä päätöksiä, joissa vähintään yhtenä syynä on mainittu joko väkivaltaan tai kaltoinkohteluun viittaava syy.

Tutkimuksen mukaan 7 prosentissa tutkituista päätöksistä yhtenä huostaanoton syynä oli isästä johtuvat tekijät, joiksi katsottiin kuuluvan

⁴ Tutkimuksessa oli mukana yhteensä 134 huostaanottopäätöstä, jotka oli kerätty satunnaisotannalla.

isän seksuaalinen hyväksikäyttö, väkivaltaisuus, huume-ongelma, rikollisuus tai isän saama lähestymiskielto. Lapsen kaltoinkohtelu, eli lapsen emotionaalinen laiminlyönti, lapsen pahoinpitely tai lapseen kohdistuva seksuaalinen hyväksikäyttö tai sen epäily mainittiin 12 prosentissa päätöksistä. Määrät kuitenkin vaihtelivat selvästi ikäryhmittäin. Isästä johtuvat tekijät mainittiin jopa joka viidennessä 3–6-vuotiaiden lasten huostaanottopäätöksissä kun taas 13–17-vuotiaiden päätöksissä se oli syynä vain 4 prosentissa tapauksista. Vastaavasti lapsen kaltoinkohtelu löytyi joka viidennessä tapauksessa 7–12-vuotiaiden ryhmästä ja vain 6 prosentissa tapauksista alle 2-vuotiaiden ryhmässä.

Selvästi yleisin syy lasten huostaanotoille oli vanhempien päihteiden käyttö, joka mainittiin lähes joka toisessa tapauksessa (43 %). Päihteiden käyttöön liittyi usein myös väkivaltaista käyttäytymistä. (Myllärniemi 2005). Samansuuntaisia tuloksia on saatu tarkastelemalla hallintotuomioistuimien lastensuojeluasioissa tekemiä ratkaisuja, joiden mukaan erityisesti pienten lasten huostaanottojen taustalla on eniten vanhempien päihteiden käyttöä ja mielenterveysongelmia. Kolmanneksi eniten hallintotuomioistuimeen päätyvistä asioista löytyy seksuaalista hyväksikäyttöä, jonka määrä hallintotuomioistuimen juttujen perusteella on kasvamassa. (Sosiaali- ja terveysministeriön.... 2006.)

Vaikka lastensuojelun valtakunnallisen tilastoinnin lopettamiselle oli aikanaan perustellut syyt, ovat useat sosiaalitoimen työntekijät sitä mieltä, että tarvetta yhtenäiselle valtakunnalliselle tilastoinnille olisi. Tämä mahdollistaisi paitsi paremman alueelliset myös valtakunnalliset ja ajalliset tarkastelut lastensuojelun asiakkuuksista. Sisällöllisen tarpeen lisäksi kehitystarvetta olisi myös tilastoinnin tekniselle puolelle. Suurimmalta osasta kuntia puuttuu edelleen sähköinen tilastointijärjestelmä asiakkaiden tiedoista ja Stakesille lastensuojelutilastoa varten vuosittain toimitetut tiedot poimitaan käsityönä erilaisista dokumenteista. (Heino ym. 2005.)

Osittaista ratkaisua erityisesti tähän sisällölliseen tarpeeseen voidaan odottaa käynnissä olevasta Stakesin, Tampereen yliopiston, sosiaalialan osaamiskeskus Pikassoksen ja Tampereen, Hämeenlinnan sekä Porin kaupunkien toteuttamasta Lastensuojelun kuvausjärjestelmä – hankkeesta, jonka tarkoituksena on vastata kysymykseen, mitä lastensuojelun asiakkaana olevista lapsista oikeastaan tiedetään. Hankkeen tarkoituksena on kuvata paikallisesti lastensuojelun asiakkaana olevien lasten tilannetta yhdistämällä kuntien omaa tilastotuo-
ttoa ja muuta aineistoa sekä toteuttaa pilottihanke, jossa kokeillaan uutta kuvaamisen ja seurannan tapaa. Pilotti toteutetaan Tampereen, Porin ja Hämeenlinnan seuduilla.

Hankkeen lopullisia tuloksia on odotettavissa vasta myöhemmin mutta jo nyt pilottihankkeen kunnille on toteutettu kysely sosiaalityöntekijöiden käsityksistä uusista lastensuojelun asiakkaistaan ja heidän tilanteistaan. Kysely toteutettiin vuonna 2006 Tampereen, Hämeenlinnan ja Porin alueella, joiden sosiaalityöntekijöitä pyydettiin täyttämään kaikista uusista lastensuojelun asiakkaista kyselylomake. Tämän kyselyn varsinainen raportti julkaistaan myöhemmin mutta seuraavassa on esitetty joitain kyselyn alustavia tuloksia. Taulukossa 3 on esitetty niitä sosiaalityöntekijöiltä kysytyjen kysymysten vastauksia, jotka liittyivät lapsen kokemaan väkivaltaan ja/tai sen uhkaan⁵. Sen lisäksi taulukossa on esitetty niitä vanhempiin liittyviä kysymyksiä, joiden on osoitettu liittyvän selvästi lisääntyneeseen väkivallan riskiin⁶ (ks. esim. Myllärniemi 2005).

Tulokset näyttävät pääasiassa samansuuntaisilta kuin edellä esitetyt Myllärniemen tutkimuksen tulokset koskien pääkaupunkiseudun huostaanottopäätöksiä. Lapseen kohdistunut väkivalta tai seksuaalinen hyväksikäyttö sekä perheväkivallan todistaminen löytyvät usein myös näiden lastensuojelun asiakkuuksien taustalta. Myös vanhempien mielenterveysongelmat ja alkoholinkäyttö huolestuttavat sosiaalityöntekijöitä suuressa osassa tapauksia. Suurin osa uhkaa tai vaaraa aiheuttavista henkilöistä ovatkin lasten omia vanhempia. Sisarusten kokeminen uhaksi tai vaaraksi on suhteellisen vähäistä.

⁵ Vastaukset perustuvat sosiaalityöntekijöiden omiin arvioihin.

⁶ Kyselylomake on nähtävissä kokonaisuudessaan osoitteessa: http://groups.stakes.fi/NR/rdonlyres/0F2AE1C3-14E5-49D5-9E90-A3372AF1DDA7/0/lastensuojelu_kysymyslomake.pdf ja kaikkien vastausten suorat jakaumat osoitteessa http://groups.stakes.fi/NR/rdonlyres/44AC6205-2375-4988-8B78-808F26D3B8A0/0/lastensuojelu_tulokset.pdf

TAULUKKO 3. Vuonna 2006 Tampereen, Porin ja Hämeenlinnan lastensuojelun asiakkaiksi tulleiden lasten kokemia uhkia ja vaaroja sosiaalityöntekijöiden arvioimana, % (N=338). Lähde: Lastensuojelun uudet asiakkaat 2007b, muokattu.

Sosiaalityöntekijän arvio lasta kohtaavista uhista (0=ei tietoa, 1=ei lainkaan, 5=erittäin paljon)						
	0	1	2	3	4	5
<i>Asuinperheen ja lähiverkoston aiheuttama vaara ja uhka</i>						
Asuinperheen ulkopuolinen aiheuttama uhka tai vaara	29	40	16	7	5	4
Asuinperheen sisaruksista on toisilleen vaaraa tai uhkaa	24	58	8	6	4	0
Muulla asuvista sisaruksista on toisilleen vaaraa tai uhkaa	43	49	2	3	3	0
<i>Asuinperheen vanhempiin ja vanhemmuuteen liittyvät tekijät</i>	0	1	2	3	4	5
Lapsen hoidon laiminlyönti	7	48	22	15	4	4
Perheväkivalta tai sen uhka	17	55	8	6	8	8
Lapsen pahoinpitely tai sen epäily	17	66	5	4	5	4
Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tai sen epäily	19	75	2	1	1	3
Perheristiriidat	11	27	14	17	15	16
Vanhempien päihteiden väärinkäyttö	19	44	9	7	10	11
Eryteisesti huumeiden väärinkäyttö	25	67	2	2	2	4
Rikollisuus ja rikollinen elämäntapa	18	73	3	2	3	1
Vanhempien mielenterveysongelmat	14	47	8	9	12	9

Asioiden teknisempään puoleen eli dokumentointiin ja tilastointiin puolestaan on odotettavissa apua pilotin jatkohankeen ”Tietotekniikan hyödyntäminen lastensuojelun avohuollon asiakaspolkujen dokumentoinnissa ja seurannassa” tiimoilta. Tämän hankkeen tarkoituksena on seurata, mitä näille vuonna 2006 lastensuojelun asiakkaiksi tulleille lapsille ja perheille tapahtuu yhdessä vuodessa. Toisin sanoen, millaisen prosessin he ovat käyneet läpi ja missä he ovat vuoden päästä asiakkaaksi tulemisesta. Myös tämä hanke toteutetaan yhdessä Stakesin, sosiaalialan osaamiskeskuksen Pikassoksen ja Tampereen yliopiston sekä Tampereen, Hämeenlinnan ja Porin kaupunkien kanssa. Hanke on saanut kaksivuotisen rahoituksen Sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämishankerahan tietoteknologiaohjelmasta ja se alkaa syksyllä 2007.

3 LAPSIIN KOHDISTUVA VÄKIVALTA KYSELYTUTKIMUKSISSA

3.1 VUODEN 1988 LAPSIUHRITUTKIMUS (NOORA ELLONEN)

Suomen ensimmäisen lasten uhrikokemuksia käsittelevän kyselytutkimuksen *Lasten väkivalta- ja seksuaalikokemukset* (Sariola 1990) tarkoituksena oli saada luotettavaa tietoa lapsiin perheessä kohdistuvan väkivallan ja seksuaalisen hyväksikäytön yleisyydestä Suomessa. Aiheeseen keskityttiin tutkimuksessa kolmen kokonaisuuden kautta; lasten perheessä kokema symbolinen aggressio, lievä ja vakava väkivalta, lasten seksuaalikokemukset aikuisten kanssa sekä lasten asenteet ruumiillisesta kurituksesta. Seuraavassa tarkastellaan tutkimuksen tuloksia koetun symbolisen aggressioon, lievän sekä vakavan väkivallan ja seksuaalisen hyväksikäytön osalta. Lasten asenteet ruumiillisesta kurituksesta on esitetty luvussa 4.2.

Tutkimus toteutettiin koululaiskyselynä suomalaisille yhdeksäsluokkalaisille keväällä 1988. Otoksen pohjana toimi valtion tietokonekeskuksen koulurekisteri vuodelta 1986, jonka perusteella poimittiin edustava otos peruskoulun kahdeksansia⁷ luokkia läänin, luokan opetuksielen, oppilaiden sukupuolen ja luokkatyyppin mukaan. Kyselyt lähetettiin alun perin 409 peruskouluun ympäri maata tavoitteena saada 10 000 vastaajan otos. Kouluista 89 prosenttia palautti lomakkeet, jolloin lopulliseksi aineiston kooksi muodostui 7435. Mukaan tulleissa luokissa vastausprosentti oli 96 prosenttia. Vastaajista 51 prosenttia oli tyttöjä ja 49 prosenttia poikia. Alueellisesti koulut jakautuivat tasaisesti eripuolille Suomea.

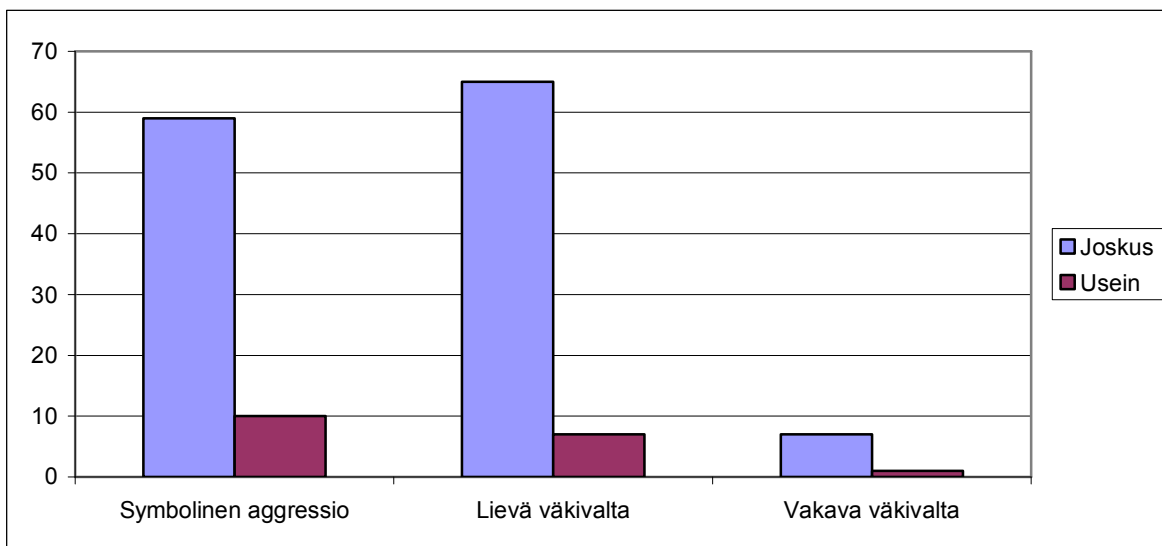
⁷ Poiminnassa käytettiin kahdeksansia luokkia, koska ne olivat yhdeksänsiä luokkia kun kysely toteutettiin lukuvuonna 1987–1988.

3.1.1 LASTEN KOKEMA SYMBOLINEN AGGRESSIO JA VÄKIVALTA

Tutkimuksessa tarkasteltiin kuinka usein lapset kokevat perheessään symbolista aggressiota sekä fyysistä väkivaltaa (ks. kuvio 7). Symbolisella aggressiolla tarkoitettiin pääasiassa henkistä väkivaltaa, eli murjottamista tai puhumasta kieltäytymistä, haukkumista, nälvimistä, tunteiden loukkaamista ja väkivallalla uhkaamista. Nuorista selvästi yli puolet (59 %) ilmoitti joutuneensa ainakin joskus kotonaan symbolisen aggression kohteeksi ja joka kymmenes ilmoitti kokevansa sitä usein. Symbolisen aggression kohteeksi joutumisessa ei ollut havaittavissa merkittäviä eroja tyttöjen ja poikien välillä: tytöt ilmoittivat joutuvansa hieman useammin symbolisen aggression kohteeksi mutta ero oli alle viisi prosenttiyksikköä.

Fyysisen väkivallan kokemukset jaettiin tutkimuksessa lievään ja vakavaan väkivaltaan. Lievällä väkivallalla tarkoitettiin usein kuritustarkeituksissakin käytettyjä tekoja, kuten tukistamista, läimäytyksiä, piiskaamista ja tönimistä. Näitä lieväksi väkivallaksi luokiteltuja fyysisen väkivallan muotoja ilmoitti kokeneensa joskus 65 prosenttia nuorista ja usein 7 prosenttia nuorista. Myös lievän väkivallan osalta oli huomattavissa vain muutaman prosenttiyksikön eroja tyttöjen ja poikien välillä niin, että tytöt ilmoittivat kokevansa hieman enemmän lievää väkivaltaa kuin pojat.

Vakavalla väkivallalla tarkoitettiin tutkimuksessa puolestaan lyömistä, potkimista, aseella uhkaamista ja aseenkäyttöä. Myös nämä väkivallan muodot kohdistuivat tasapuolisesti tyttöihin ja poikiin. Kaikista lapsista 7 prosenttia ilmoitti kokeneensa vakavaa väkivaltaa joskus ja usein vakavan väkivallan kohteeksi ilmoitti joutuneensa yksi prosentti vastaajista.

KUVIO 7. Peruskoulun 9. luokkalaisten kokema symbolinen aggressio, lievä väkivalta ja vakava väkivalta, % (N= 7256, 7237, 6995). Lähde: Sariola 1990, muokattu.

3.1.2 ÄIDIN JA ISÄN TEKEMÄ VÄKIVALTA

Niin symbolisen aggressioon muodot kuin lievä ja vakava väkivaltakin kohdistuivat siis suhteellisen tasaisesti sekä tyttöihin että poikiin. Jos otetaan tarkasteluun mukaan väkivallan tekijä, on havaittavissa kuitenkin jonkinasteisia sukupuolten välisiä eroja. Isien tekemä väkivalta jakautui suhteellisen tasapuolisesti tyttöihin ja poikiin. Tytöt ilmoittivat kuitenkin poikia enemmän isän murjottaneen (tytöt 32 % ja pojat 25 %) kun taas pojat kokivat saaneensa useammin selkäänsä isältään kuin tytöt (tytöt 11 % ja pojat 9 %). Äitien käyttämä väkivalta jakautui puolestaan selvästi epätasaisemmin. Selkäsaunoja lukuun ottamatta äidit kohdistivat kaikkia väkivallan muotoja enemmän tyttöihin kuin poikiin.

Äidit myös käyttävät lievää väkivaltaa alle 14-vuotiaisiin lapsiin hieman enemmän kuin isät kun kaikki erilaiset perhemuodot otetaan huomioon. Isät puolestaan syylistyvät useimmin vakavaan väkivaltaan (taulukko 4). Tulokset ovat samansuuntaiset, jos huomioidaan ainoastaan kahden huoltajan perheet. Yksinhuoltajaperheissä tilanne on kuitenkin toinen. Yksinhuoltajaisät käyttävät enemmän sekä lievää (yksinhuoltajaisät 66 % ja yksinhuoltajaäidit 61 %) ja että vakavaa (yksinhuoltajaisät 6 % ja yksinhuoltajaäidit 5 %) väkivaltaa kuin yksinhuoltajaäidit. (Sariola & Uutela 1992)

TAULUKKO 4. Äidin (äitipuolen) ja isän (isäpuolen) tekemä lievä ja vakava väkivalta ennen 14 ikävuotta ja kuluneen vuoden aikana, %, (äidin tekemä väkivalta N=7157–7221, isän tekemä N=6835–6888, jompikumpi N=7223–7264)

Lähde: Sariola & Uutela (1992), muokattu.

Koettu väkivalta	Ennen 14 ikävuotta			Kuluvan 12 kuukauden aikana		
	Äiti (äiti-puoli)	Isä (isä-puoli)	Äiti tai isä	Äiti (äiti-puoli)	Isä (isä-puoli)	Äiti tai isä
<i>Lievä väkivalta</i>	64	56	72	12	19	19
Tyrkännyt, töninyt tai ravistellut	14	16	23	5	11	11
Tukistanut	58	44	65	7	10	10
Läimäyttänyt	17	16	24	5	8	8
Antanut piiskaa	25	26	35	1	1	1
Antanut kovan selkäsaunan	7	10	12	0	1	1
<i>Vakava väkivalta</i>	4	5	8	2	5	5
Lyönyt nyrkillä	1	3	3	1	2	2
Lyönyt jollain esineellä	3	2	4	1	2	2
Potkaissut	2	2	3	1	2	2
Uhannut veitsellä tai ampuma-aseella	0	1	1	0	1	1
Käyttänyt veistä tai ampuma-asetta	0	0	0	0	0	0

3.1.3 VÄKIVALTAKOKEMUKSET PERHEMUODON MUKAAN

Symbolinen aggressio oli tutkimuksen mukaan yhtä yleistä kahden huoltajan ja yhden huoltajan perheissä. Kahden huoltajan perheistä uusperheissä symbolinen aggressio oli kuitenkin yleisempää kuin alkuperäisissä perheissä. Myöskään väkivallan kohdalla yhden tai kahden huoltajan perheillä ei ollut suurta eroa väkivallan yleisyyden suhteen. Lievän väkivallan kohdalla uusiperheissä asuvat kokivat enemmän väkivaltaa kuin alkuperäisissä perheissä asuvat. Useimmiten lievästä väkivallasta kertoivat vastaajat, jotka asuivat isän ja äitipuolen luona kun taas vähiten lievää väkivaltaa raportoivat lapset yksihuoltajaäidin kanssa. Vakavan väkivallan kohdalla eniten vakavaa väkivaltaa raportoivat äidin ja isäpuolen kanssa asuvat. Muuten vakavan väkivallan kohdalla ei ollut suuria eroja⁸.

⁸ Kaikista tutkimuksessa esitetyistä asumismuodoista lastenkodissa asuneet lapset raportoivat eniten vakavaa väkivaltaa, mutta heistä tähän kysymykseen oli vastannut yhteensä vain kaksi kappaletta, joten tuloksesta ei voi vetää pitkälle meneviä johtopäätöksiä.

3.1.4 VÄKIVALTAKOKEMUKSET ISÄN AMMATIN MUKAAN

Kaikki tutkimuksessa esitetyt väkivallan muodot olivat yleisimpiä perheissä, jossa isä (isän puuttuessa äiti) on työtön. Toiseksi eniten väkivaltaa oli eläkeläisten perheissä, joilla todennäköisesti useimmiten viitataan sairaseläkeläisiin, sillä tutkittavien lasten vanhemmat eivät olleet vielä eläkeiässä. Vähiten väkivaltaa raportoitiin perheissä, joissa isä oli maanviljelijä ja toiseksi vähiten ylempien ja alempien toimihenkilöiden perheissä. Voidaankin sanoa, että perheen heikko sosioekonominen asema lisää tietyiltä osin kaikenlaisen väkivallan esiintymisriskiä. Erityisesti riski voidaan paikantaa vakavan väkivallan kohdalle, sillä työttömien ja eläkeläisten perheissä vakava väkivalta oli kaksi- jopa kolminkertaista muihin ryhmiin verrattuna. Tutkimuksessa tarkasteltiin myös alueellisia eroja väkivallan ilmenemisessä mutta symbolisen aggression ja levän sekä vakavan väkivallan kohdalla ei ilmennyt suurempia alueellisia eroja.

3.1.5 SEKSUAALINEN VÄKIVALTA

Seksuaalisen väkivallan lisäksi tutkimuksen tarkoituksen oli selvittää yleisesti nuorten seksuaalikokemuksia aikuisten kanssa niiden positiivisuudesta tai negatiivisuudesta riippumatta. Tutkimuksessa käytettiinkin ”seksuaalikokemuksia aikuisen kanssa” termiä seksuaalisen hyväksikäytön sijaan. Seksuaalikokemusten takia myös tutkimuksen otos haluttiin pitää suurena (tavoitteena 10 000), sillä haluttiin tietoa myös harvinaisemmista seksuaalisen hyväksikäytön tapauksista, kuten in-sestistä. Aikuinen määriteltiin tässä viisi vuotta vanhemmaksi kuin vastaaja itse, eli osassa seksuaalisen kanssakäymisen tapauksista kyseessä oli seurusteleva pari, joten kaikkiin tapauksiin ei liittynyt hyväksikäyttöä tai negatiivisia kokemuksia.

Tutkimuksen osallistuneista 18 prosenttia tytöistä ja 7 prosenttia pojista ilmoitti seksuaalikokemuksista aikuisen kanssa. Poikien seksuaalikokemukset jakautuivat alueellisesti hyvin tasaisesti kun taas tyttöillä eniten seksuaalikokemuksia oli Lapin ja Pohjois-Karjalan läänissä. Suurin osa aikuisen kanssa seksuaalisessa kanssakäymisessä olleista lapsista oli yli 12-vuotiaita (92 % tytöistä ja 96 % pojista). Vähiten seksuaalikokemuksia ilmoittivat ne nuoret, jotka asuivat molempien biologisten vanhempiansa kanssa ja toiseksi vähiten ne, jotka asuivat isän

ja äitipuolen kanssa. Selvästi enemmän seksuaalikokemuksia ilmoittivat pelkästään isän tai pelkästään äidin luona asuvat.

Tyttöjen seksuaalikokemuksista aikuisen kanssa noin puolet oli nuorelle itselleen myönteisiä kokemuksia. Joka viiden tapaus oli merkityksetön ja joka kolmas kielteinen kokemus. Jos tästä tarkastelusta poistetaan poikaystävien ja ystävien kanssa koetut seksuaaliset kokemukset, nousee kielteisten tapausten osuus 48 prosenttiin. Poikien kokemuksista 74 prosenttia oli myönteisiä, 16 prosenttia merkityksetömiä ja 10 prosenttia kielteisiä. Poikien kokemuksista pääasiassa kaikki naisten kanssa koetut seksuaalikokemukset olivat myönteisiä ja miesten kanssa koetut kielteisiä.

3.1.6 SEKSUAALISEEN KANSSAKÄYMISEEN LIITTYNYT PAKOTTAMINEN JA VÄKIVALTA

Pakottamista seksuaalisen kanssakäymisen oli kokenut 2 prosenttia kaikista vastanneista tytöistä ja väkivaltaa hyväksikäytön yhteydessä 1 prosentti kaikista tytöistä. Seksuaalisessa kanssakäymisessä aikuisen kanssa olleista oli pakottamista seksuaaliseen kanssakäymisen yhteydessä kokenut kymmenen prosenttia ja väkivaltaa kuusi prosenttia tytöistä. Pojista vain 0,3 prosenttia oli joutunut joko pakottamisen tai väkivallan uhriksi. Väkivaltaa tai pakkoa käyttäneiden aikuisten keski-ikä oli noin 25 vuotta ja useimmiten he olivat tytölle tuntemattomia tai niin sanottuja puolituttuja (ks. Taulukko 5)

TAULUKKO 5. Pakkoa tai väkivaltaa seksuaalisen kanssakäymisen yhteydessä tyttöä kohtaan käyttäneiden aikuisten suhde lapseen, N, % (pakkoa käyttäneet N=825, väkivaltaa käyttäneet N=818).

Suhde lapseen	Pakko		Väkivalta	
	N	%	N	%
Tuntematon	33	21	20	13
Tuttu (ei ystävä)	17	10	14	8
Ystävä	12	4	7	2
Vanhempien ystävä	2	5	4	10
Serkku	1	8	0	0
Setä, eno	4	29	2	20
Isovanhempi	1	50	0	0
Veli	2	67	1	33
Isä	3	38	1	13
Isäpuoli	1	14	0	0
Poikaystävä	1	1	1	1
Sisarusten ystävä	1	13	0	0
Muu	0	0	0	0

Lähde: Sariola 1990: Lasten väkivalta ja seksuaalikokemukset, muokattu

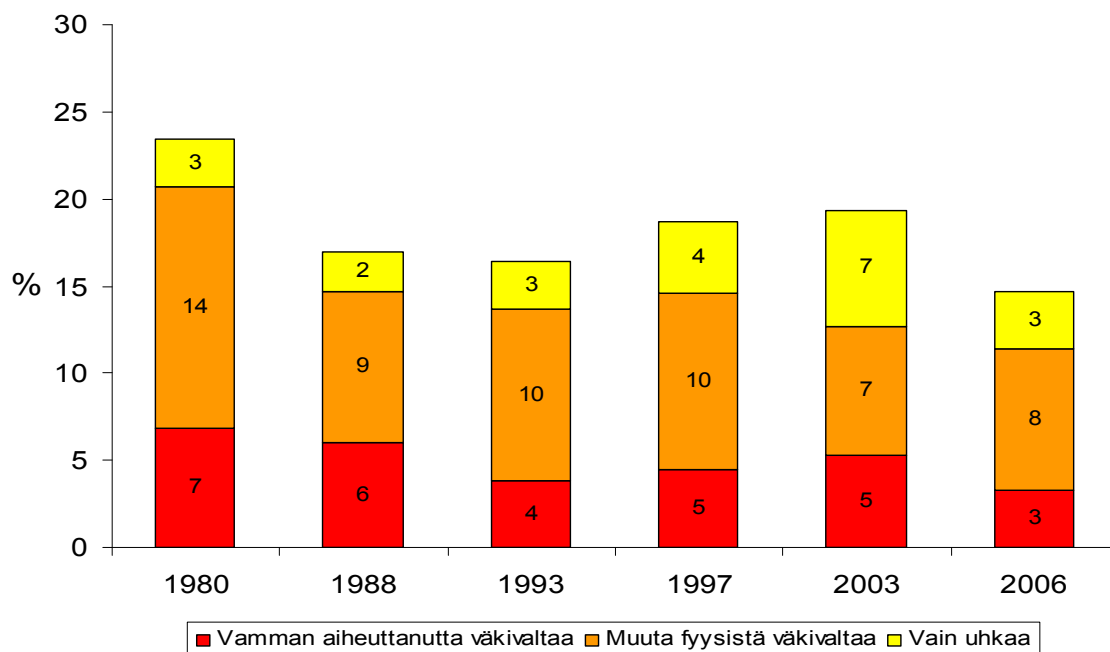
3.1.7 INSESTI

Insestikokemuksia (isä-tytär tai isäpuoli-tytärpuoli) oli yhteensä 18 työllä. Näistä biologisen isän kanssa oli tapahtunut 8 ja isäpuolen kanssa 10. Jos lasketaan suhdelukuja tapahtuneiden inestitapausten määrästä suhteessa isäpuolen kanssa asuvien määrään, voidaan todeta, että isäpuolen kanssa asuvilla tytöillä on 15 kertaa suurempi riski joutua inestin uhriksi kuin biologisen isän kanssa asuvilla tytöillä. Toisaalta, biologisen isän kanssa tapahtuneet inestitapaukset olivat edenneet pidemmälle kuin isäpuolen kanssa tapahtuneet. Isäpuolen kanssa inesti rajoittui usein lapsen lähentelyyn ja sukupuolielinten kosketteluun vaatteiden päältä kun taas biologiset isät olivat edenneet useammin sukupuoliyhteyden jäljittelyyn tai sukupuoliyhteyteen. Yhtä raportoitua tapausta lukuun ottamatta seksuaalista kanssakäymistä isän tai isäpuolen kanssa oli esiintynyt vain muutamia kertoja ja lähes aina isä tai isäpuoli oli ollut alkoholin vaikutuksen alaisena. Muita perheen sisäisiä inestitapauksia raportoitiin seitsemän.

3.2 KANSALLISET UHRITUTKIMUKSET 1980–2006 (JANNE KIVIVUORI)

Maamme tärkeimmän kokonaisrikollisuuden ja turvallisuustilanteen osoittimen muodostavat kansalliset uhritutkimukset. Niitä on tehty kuu-desti vuodesta 1980 lähtien, tuorein mittausta on vuodelta 2006. Tutki-mukset kohdistuvat koko aikuisväestöön, 15–74-vuotiaisiin. Normaali otos on verraten suuri, noin 8000 vastaajaa. Tyypillisesti otokseen on tullut mukaan myös noin 600 vastaajaa nuorimmasta ikäryhmästä, 15–19-vuotiaista. Siksi on mahdollista tarkastella erikseen nuorten koke-man väkivallan kehitystä myös kansallisten uhritutkimusten valossa. Lähde on siitä hyvä, että otos ei perustu oppilaitoksiin päinvastoin kuin useimmat muut nuorisoon kohdistuvat tutkimukset. Peruskoulun jälkei-sissä ikäryhmissä oppilaitostutkimuksen merkittävänä haittapuolena on se, että työelämään siirtyneet ovat automaattisesti tutkimuksen ulko-puolella. Tätä systemaattista virhelähdettä ei ole kansallisessa uhritut-kimuksessa, joka tavoittaa vastaajat suoraan, ilman oppilaitosten väli-tystä.

Kun tarkastellaan 15–19-vuotiaiden uhrikokemuksia kansallisen uhritutkimuksen valossa, huomio kiinnittyy ensimmäisenä vuosien 2003 ja 2006 väliseen laskuun (ks. kuvio 8). Nuorten turvallisuustilan-ne näyttäisi aivan viime vuosina kääntyneen myönteiseen suuntaan. Havainto on sopusoinnussa muiden tärkeimpien tietolähteiden kanssa (ks. jäljempänä).

KUVIO 8. Väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneita, % 15–19-vuotiaista.
Lähde: Kansalliset uhritutkimukset / OPTL.

3.3 NUORISORIKOLLISUUSKYSELYT 1995–2004 (JANNE KIVIVUORI)

Nuorisorikollisuuskyselyissä on vuodesta 1998 kysytty muutamien kysymyksin myös eräiden rikosten kohteeksi joutumisesta (Kivivuori & Salmi 2005; ks. taulukko 6). Vuosien 2001 ja 2004 vertailu osoitti, että ryöstön ja väkivallan kohteeksi joutuminen oli merkitsevästi vähentynyt, joskin asiallisesti pudotus oli molempien tekojen kohdalla melko pieni. Koko mittausjakson osalta voidaan havaita lievää nousua 1990-luvun lopussa ja lievää laskua vuoden 2001 jälkeen. Havainto on linjassa kansallisten uhritutkimusten tulosten kanssa. Varkauden kohteeksi joutuminen on tasaisesti ja hitaasti harvinaistunut vuosien 1998 ja 2004 välillä (ääripäiden välinen ero merkitsevä).

TAULUKKO 6. Teon kohteeksi kuluneenvuoden aikana joutuneita, %
15–16-vuotiaista. Lähde: NRK / Kivivuori 2005, 45–47.

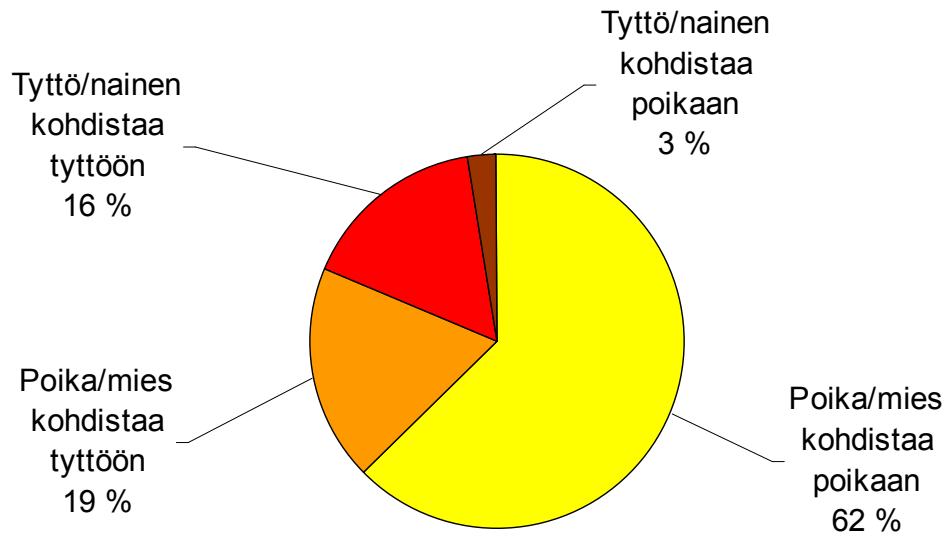
	1998	2001	2004
Varkaus	18	17	16
Ryöstö	6	7	5
Väkivallan uhka	20	23	22
Väkivalta	17	18	16
N	4503	4347	5142

Varkausriskin loiva väheneminen on linjassa sen kanssa, että nuorten harjoittama varastaminen on selvästi vähentynyt samalla jaksolla. Myös väkivallan osalta rikoksen kohteeksi joutuminen ja rikoksen tekeminen on kehittynyt osapuilleen samalla tavalla. Tämä yhtäpitävyys johtunee pääasiassa siitä, että hyvin suuri nuorten kokemista rikoksista on muiden nuorten aiheuttamia.

3.3.1 KETKÄ KOHDISTAVAT NUORIIN VÄKIVALTAAN?

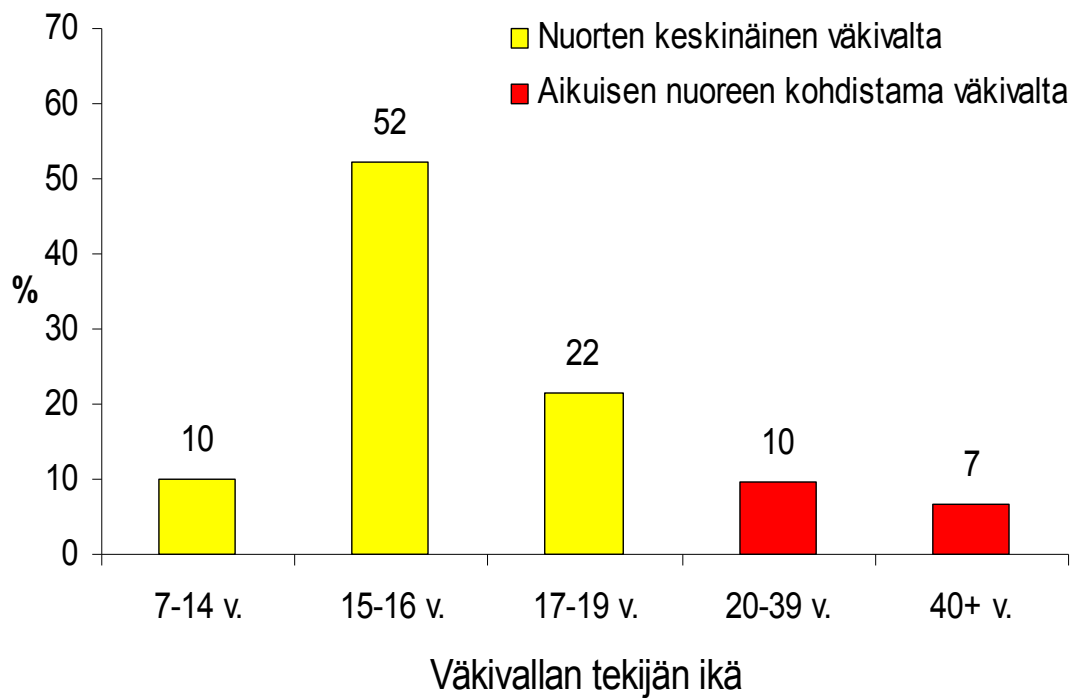
Vuoden 2001 NRK-kyselyyn liitettiin väkivaltauhrikysymyksen yhteyteen muutamia tarkentavia jatkokysymyksiä. Niiden avulla haluttiin saada tietoja siitä, miltä taholta 15-vuotiaat kohtaavat tyypillisesti väkivaltaa. Tarkentavat kysymykset koskivat vain niitä vastaajia, jotka ilmoittivat, että heihin oli kuluneen vuoden aikana kohdistunut fyysistä väkivaltaa.

Nuoriin kohdistuneista teoista 62 prosenttia oli sellaisia, että uhri oli poika ja tekijä poika tai mies (ks. kuvio 9). Lähes viidennes (19 %) tilanteista oli sellaisia, joissa uhri oli tyttö ja tekijä poika tai mies. Melkein yhtä suuressa osassa tilanteista (16 %) uhri oli tyttö ja tekijä tyttö/nainen. Hyvin harvinaista oli, että tyttö/nainen kohdisti poikaan väkivaltaa. Tarkastelussa on eräs kiinnostava tulos, joka käy ilmi oheisesta kuvioista vain epäsuorasti. Lähes puolet (46 %) tyttöihin kohdistuvista väkivaltatilanteista oli saman sukupuolen aiheuttamia.

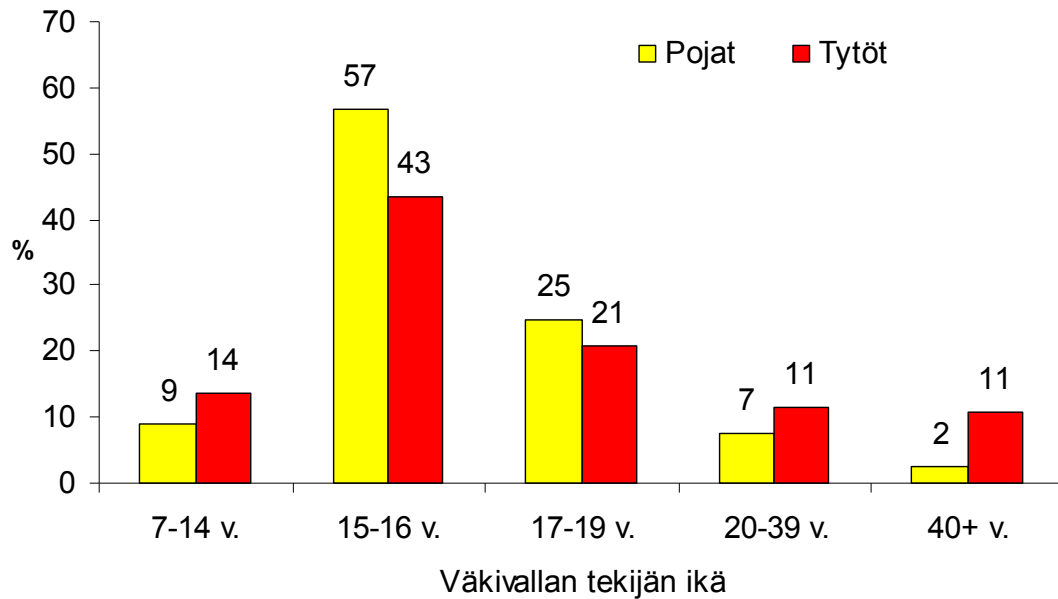
KUVIO 9. Kuluneen vuoden aikaisten väkivaltatilanteiden tekijä-uhri-parit.
Lähde: NRK-2001.

Tutkimuksessa kysyttiin myös sitä, kuinka vanha tekijä oli. Väkivallan uhria pyydettiin siis arvioimaan tekoon syyllisen ikää. Asiaa kysyttiin, koska haluttiin tietää, missä määrin nuoriin kohdistuva väkivalta on nuorten keskinäistä väkivaltaa ja missä määrin aikuiset kohdistavat nuoriin väkivaltaa. Kaiken kaikkiaan nuoriin kohdistuva väkivalta on tyypillisesti toisen nuoren aiheuttamaa (kuvio 10). Kuviossa 10 on ha-luttu havainnollistaa tätä eroa esittämällä alle 20-vuotiaita tekijöitä kuvaavat pylväät eri värillä kuin vanhempia tekijöitä kuvaavat pylväät. On toki sopimuksenvaraista, kuinka vanhat tekijät määritellään aikuisiksi.

KUVIO 10. 15–16-vuotiaisiin kohdistuneet väkivaltatapaukset tekijän iän mukaan, % väkivaltaa kokeneiden tuoreimmista väkivaltatilanteista. Ikätieto perustuu uhrin arvioon. Lähde: NRK-2001.

Sekä tyttöihin että poikiin kohdistuva väkivalta on valtaosin nuorten keskinäistä väkivaltaa (kuviot 10 ja 11). Kuitenkin poikiin kohdistuva väkivalta on voimakkaammin painottunut nuorten keskinäiseen väkivaltaan. Tyttöihin kohdistuneista väkivaltatilanteista noin joka kymmenes oli 20–39-vuotiaan aiheuttama ja yhtä suuri osa yli 40 vuotiaan aiheuttama.

KUVIO 11. 15–16-vuotiaisiin kohdistuneet väkivaltatapaukset uhrin sukupuolen ja tekijän iän mukaan, % väkivaltaa kokeneiden tuoreimmista väkivaltatilanteista. Ikätieto perustuu uhrin arvioon. Lähde: NRK-2001.

Yllä oleva kuviot eivät kerro, mikä on tekijän sukupuoli. Emme kuvion perusteella voi sanoa, että tyttöihin väkivaltaa kohdistaneet ovat miehiä (päinvastoin, tilanteiden kokonaistarkastelu osoitti yllättävän tasaisista tekijöiden sukupuolijakaumaa). Lähempi tarkastelu osoittaa, että 20–39-vuotiaat tekijät ja 40 vuotta täyttäneet tekijät eroavat tässä suhteessa toisistaan. 20–39-vuotiaista tekijöistä käytännössä kaikki ovat miehiä riippumatta siitä, tarkastellaanko poikia vai tyttöjä väkivallan kohteina. Sen sijaan niistä 40 vuotta täyttäneistä, jotka kohdistivat tyttöihin väkivaltaa vuoden aikana, noin 20 prosenttia oli naisia. Vastavasti niistä 40 vuotta täyttäneistä, jotka kohdistivat poikiin väkivaltaa vuoden aikana, jopa 29 prosenttia oli naisia. Näiden kahden tekijäryhmän – 20–39-vuotiaat ja toisaalta 40 vuotta täyttäneet – ero voi olla siinä, että jälkimmäiseen ryhmään kuuluu uhrin vanhempia, siis isiä ja äitejä.⁹ Joka tapauksessa myös vanhimmassa tekijäryhmässä miehet ovat yllä esitettyinä sekä poikiin että tyttöihin kohdistuvassa väkivallassa. Tämä voi osin johtua myös siitä, että 15-vuotiaat pojat ovat jo sen verran fyysisesti kypsyneitä, että naiset eivät pysty kohdistamaan heihin väkivaltaa.

⁹ Valitettavasti tutkimuksessa ei kysytty, oliko tekijä vastaajan isä/äiti.

On tärkeää huomioida, että yllä pylväskuvioina esitetyt prosenttiluvut on laskettu väkivaltaa vuoden aikana kokeneista. *Esimerkiksi kuvion 11 lukemia ei saa tulkita niin, että joka kymmenes tyttö on joutunut 40 vuotta täyttäneen henkilön uhriksi.* Kyse on siitä, että joka kymmenes väkivaltaa kokenut tyttö oli viimeisimmässä väkivaltatilanteessa joutunut 40 vuotta täyttäneen tekijän uhriksi. Virhetulkintojen välttämiseksi on syytä esittää vastaavat lukemat niin, että prosentit on laskettu *kaikista vastanneista*. Kuten taulukko 7 osoittaa, prosentit ovat huomattavasti alhaisempia.

TAULUKKO 7. Eri-ikäisten väkivallantekijöiden uhriksi^a joutuneita 15–16-vuotiaita 2001, % kaikista nuorista.

	Väkivallan tekijän ikä				
	7–14 v.	15–16 v.	17–19 v.	20–39 v.	40+ v.
Tytöt	2,0	6,3	3,0	1,7	1,6
Pojat	2,1	13,7	6,0	1,8	0,6

a) Kuluneen vuoden tuoreimpaan väkivaltatilanteeseen perustuva tieto.

Taulukosta havaitaan esimerkiksi se, että kaikista tytöistä 1,6 prosenttia joutui vuoden aikana 40-vuotiaan tai vanhemman henkilön väkivallan kohteeksi. Pojista vastaavasti 0,6 prosenttia joutui 40 vuotta täyttäneen henkilön väkivallan kohteeksi.

Toisaalta on syytä muistaa, että pieniltä tuntuvien prosenttiosuuk-sien takana on kuitenkin melko paljon nuoria. Uhriksi joutuneiden kokonaismääriä on arvioitu taulukossa 8.¹⁰ Taulukko osoittaa, että 40 vuotta täyttäneen henkilön väkivallan kohteeksi joutui noin 450 tyttöä ja 170 poikaa. Nämä estimaatit koskevat yhtä ikäkohorttia eli ryhmää, joka oli peruskoulun yhdeksännellä luokalla keväällä 2001. Kohorttiin kuului kaikkiaan 58 000 nuorta.

TAULUKKO 8. Eri ikäisten väkivallantekijöiden uhriksi^a joutuneita 15–16-vuotiaita 2001. Perusjoukon tasolle korotetut estimaatit henkilömääristä.

	Väkivallan tekijän ikä				
	7–14 v.	15–16 v.	17–19 v.	20–39 v.	40+ v.
Tytöt	570	1800	870	470	450
Pojat	620	3970	1730	520	170

a) Kuluneen vuoden tuoreimpaan väkivaltatilanteeseen perustuva tieto.

¹⁰ Kyse on perusjoukon tasolle korotetuista estimateista, jotka perustuvat ositekohtaisiin painokertoimiin.

3.3.2 MISSÄ NUORET JOUTUVAT VÄKIVALLAN KOHTEEKSI

Vuoden 2001 NRK-tutkimuksessa tiedusteltiin väkivaltaa kokeneilta myös sitä, oliko tuorein väkivaltilanne sattunut koulussa, koulumatkalla tai muualla. Tapahtumista noin joka neljäs (24 %) oli tapahtunut koulussa tai koulumatkalla ja vastaavasti kolme neljästä (76 %) muualla.

Sukupuolten välillä oli huomattava ero väkivallan tapahtumapaikassa. Tyttöjen väkivaltauhrikokemuksista vain 12 % oli tapahtunut koulussa ja vastaavasti peräti 88 % muualla. Pojilla vastaavat osuudet olivat 31 % ja 69 %. Havainto vahvistaa aiempia tuloksia (Kivivuori & Savolainen 2003), joiden mukaan poikien uhrikokemuksista suhteellisesti suurempi osa tapahtuu koulussa, kun vertailukohtana ovat tytöt. Koulu näyttäisi olevan tytöille verraten turvallinen paikka, poikien kohdalla samaa ei voi sanoa.

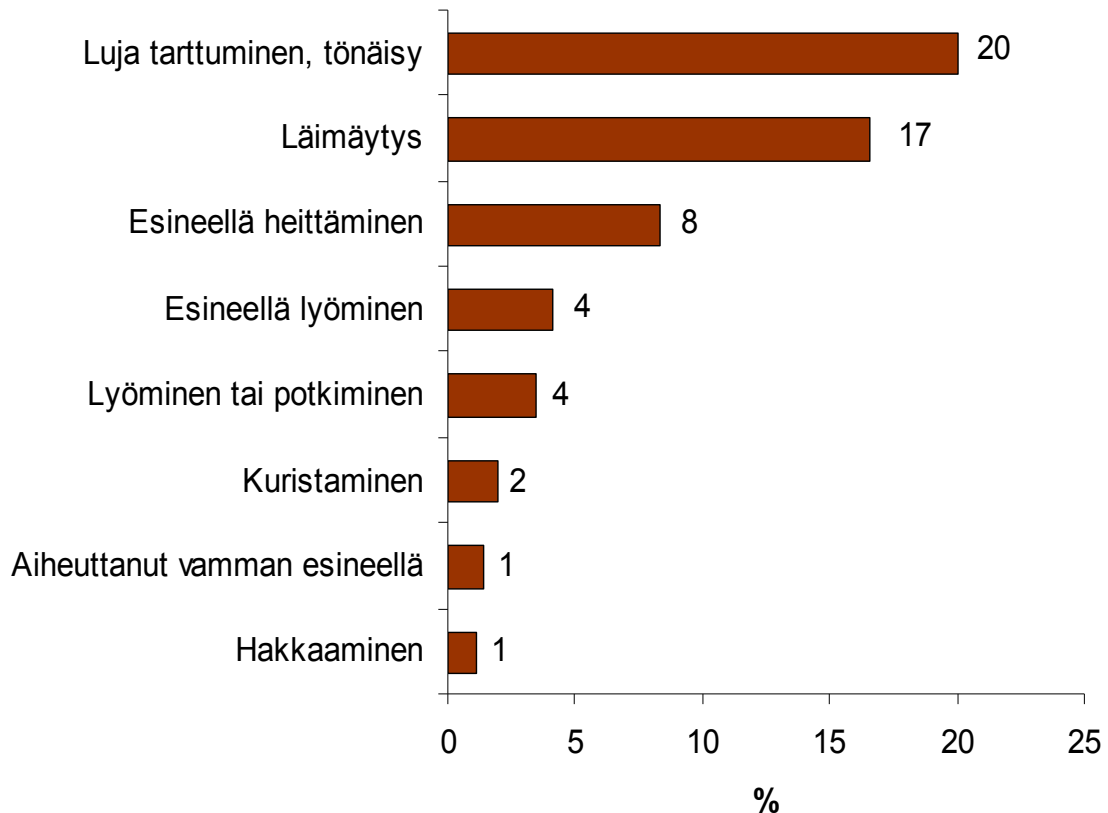
Koulussa tai koulumatkalla tapahtuvasta väkivallasta valtaosa (96 %) oli nuorten keskinäistä väkivaltaa (alle 20-vuotias tekijä). Mutta myös muualla kuin koulussa tai koulumatkalla tapahtuneesta väkivallasta 80 % oli alle 20-vuotiaan tekijän aiheuttamaa. Vastaavasti muualla tapahtuvassa väkivallassa noin viidesosa on 20 vuotta täyttäneiden aikuisten aiheuttamaa. Tyypillisesti nuoreen kohdistuva väkivalta tulee toisen nuoren taholta niin koulussa kuin muissakin paikoissa.

3.4 MARE BALTICUM –KYSELY HELSINGISSÄ 2002 (JANNE KIVIVUORI)

Helsingissä tehtiin vuodevaihteessa 2002/3 kyselytutkimus, joka oli osa Itämeren alueella tehtyä laajempaa kansainvälistä nuorisoväkivaltatutkimusta (ns. Mare Balticum –hanke, lyhenne MB). Kysely kohdistui peruskoulun yhdeksännen luokan oppilaisiin, jotka kyselyhetkellä olivat valtaosin 15-vuotiaita. Tuloksia on raportoitu melko laajasti (Kivivuori & Savolainen 2003). Siihen sisältyneitä kysymyksiä vanhempien harjoittamasta väkivallasta ei kuitenkaan ole aikaisemmin raportoitu.

Vanhempien harjoittamaa väkivaltaa koskeva kysymys kehystettiin MB-lomakkeessa seuraavasti: ”Vanhemmat ja lapset riitelevät joskus. Silloin voi käydä niin, että vanhemmat lyövät lasta. Kuinka usein Sinä olet kokenut jotain tällaista viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana?”. Sen jälkeen lueteltiin yhdeksän eri väkivaltamuotoa. Tekotyypit käyivät ilmi kuvioista 12. Siinä esitetyt pylväävät vastaavat niiden nuorten osuutta, jotka olivat kuluneen vuoden aikana vähintään kerran joutuneet tekotyypin kohteeksi vanhempiensa taholta.

Joka viides nuori oli kokenut tilanteen, jossa vanhempi oli ”tarttunut lujasti kiinni tai tönäissyt rajusti”. Noin joka kuudetta nuorta oli läimäytetty. Kahdeksaa prosenttia oli heitetty jollakin esineellä (osumasta ei tietoa). Kaikkein vakavimpien väkivaltatyyppien esiintyvyys vaihteli yhden ja neljän prosentin välillä. Lukuja voidaan pitää korkeina. Ne perustuvat otokseen, jota voisi luonnehtia pienehköksi (N=1135). Jatkossa olisi syytä käyttää suurempia otoksia tuloksen varmentamiseksi.

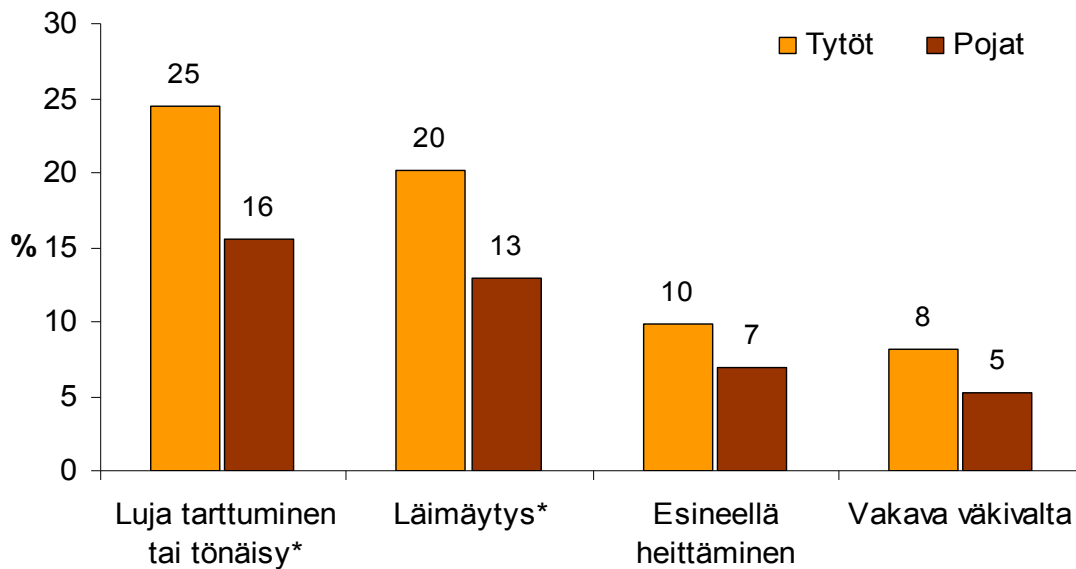
KUVIO 12. Vanhempiensa väkivaltaa vuoden aikana kokeneita, % Helsingin 15-vuotiaista 2002 (N=1135).

MB-aineiston avulla voidaan tarkastella myös tyttöjen ja poikien riskiä joutua vanhempiensa väkivallan kohteeksi. Koska aineisto on suhteellisen pieni, sen osaryhmiä tarkasteltaessa harvinaisemmat väkivaltatyyppit yhdistettiin kategoriaksi ”vakava väkivalta”. Vakavaa väkivaltaa kokeneet tarkoittavat niitä, jotka ovat vuoden aikana kokeneet esineellä lyömistä, lyömistä tai potkimista, kuristamista, vammaan johtanutta väkivaltaa tai hakkaamista vanhempiensa taholta.¹¹

¹¹ Termin valinnalla ei tarkoiteta, että muut väkivaltakokemustyyppit, esim. lapsen läimäyttäminen, ”ei ole vakavaa”. Kyse on jatkumon katkaisemisesta tavalla joka mahdollistaa tämän tutkimusaineiston tehokkaamman tilastollisen hyödyntämisen.

Tytöistä suurempi osa kuin pojista oli joutunut vanhempiensa väkivallan kohteeksi (ks. kuvio 13). Ero on tilastollisesti merkitsevä tarttumisen tai tönäisyn sekä läimäyttämisen kohdalla. Esineellä heittäminen ja vakavan väkivallan kohdalla ero on tilastollisesti merkitsevä 95 % tasolla eli otoksessa havaittua eroa ei voi välttämättä yleistää perusjoukkoon. Mutta näyttäisi kuitenkin vahvasti siltä, että tyttöihin kohdistuu suurempi väkivaltariski kuin poikiin.¹²

Jäljempänä on esitetty eri kyselytutkimukseen (NRK) perustuvia tietoja siitä, mitkä tekijät lisäävät nuoren riskiä joutua vanhempien kuritusväkivallan kohteeksi noin 15 vuoden iässä. Kyseisessä tarkastelussa havaitaan, että tyttöjen riski joutua kuritetuksi on noin kaksinkertainen poikiin verrattuna. Tässä tehty MB-aineistoon pohjautuva havainto on linjassa tuon analyysin kanssa (ks. jäljempänä).

KUVIO 13. Vanhempiensa väkivaltaa vuoden aikana kokeneita sukupuolen mukaan, % Helsingin 15-vuotiaista 2002. *=p<.05.

Useimmat vastaajat, jotka ilmoittivat kokeneensa vanhempiensa väkivaltaa, olivat kokeneet teon 1–2 kertaa vuoden aikana (taulukko 9). Useammin kuin kahdesti eri väkivaltalajeja kokeneiden osuudet ovat pienempiä. Osa esiintyvyyttä kuvaavista prosenteista selittyy muutamalla vastaajalla otoksessa.

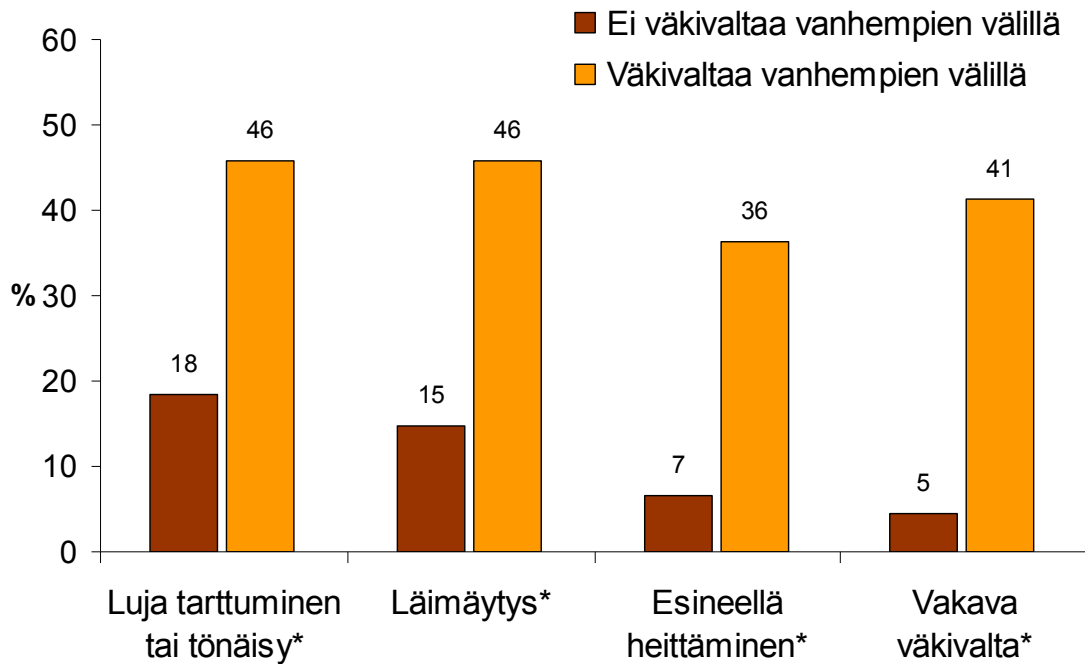
¹² Esineellä heittäminen ja vakavan väkivallan sukupuoliero on hyvin lähellä 95 % merkitsevyystasoa (molemmissa p=.054).

TAULUKKO 9. Vanhempien nuoreen kohdistama väkivalta toistuvuuden mukaan, % Helsingin 15-vuotiaista 2002.

	1 tai 2 kertaa	Vähintään 3 kertaa
Luja tarttuminen tai tönäisy	15,4	4,6
Läimäytys	12,2	4,4
Esineellä heittäminen	6,5	1,7
Esineellä lyöminen	2,8	1,3
Lyöminen tai potkiminen	2,4	1,0
Kuristaminen	1,8	0,2
Aiheuttanut vamman esineellä	1,0	0,4
Hakkaaminen	0,5	0,5

MB-tutkimuksessa oli erillinen kysymys siitä, onko nuori ”nähnyt kun toinen vanhemmista on potkaissut tai lyönyt nyrkillä toista”. Tämänkin kysymyksen muisteluväli oli rajattu yhteen vuoteen. Kysymykseen vastanneista nuorista 5,6 prosenttia ilmoitti nähneensä vuoden aikana tällaisen tilanteen, pääosin nämä nuoret valitsivat vastausvaihtoehdon ”harvoin”.

Se, että vanhempi kohdistaa nuoreen väkivaltaa, näyttäisi korreloivan voimakkaasti vanhempien välisen väkivallan kanssa (kuvio 14). Lujan tarttumisen tai tönimisen sekä nuoren läimäyttämisen riski näyttäisi olevan noin kaksin- tai kolminkertainen sellaisissa perheissä, joissa esiintyy vanhempien välistä väkivaltaa. Perheissä, joissa lapsi näkee vanhempien välistä väkivaltaa, nuoren riski kokea vakavaa väkivaltaa on lähes kymmenkertainen verrattuna perheisiin, joissa ei esiinny (tai lapsi ei näe) vanhempien välistä väkivaltaa. Yhteys on ilmeinen.

KUVIO 14. Vanhempiensa väkivaltaa vuoden aikana kokeneita sen mukaan, onko nuori nähnyt vanhempiensa välistä väkivaltaa, % Helsingin 15-vuotiaista 2002.
 *= $p < .05$.

Vanhempien välisen ja lapseen kohdistuvan väkivallan välinen yhteys on huomionarvoinen myös käytännön kannalta. Milloin tulee ilmi vanhempien välistä väkivaltaa, on syytä huomioida lapseen kohdistuvan väkivallan mahdollisuus. Ja käänteisesti: milloin tulee ilmi lapseen kohdistuvaa väkivaltaa, on syytä huomioida vanhempien välisen väkivallan mahdollisuus.

Lisäksi havainto tukee niitä kriminologisia teorioita, jotka näkevät rikosalttiuden pääsääntöisesti *yleisenä* eikä yhteen tekotyyppiin *erikoistuvana*. Rikosalttiit henkilöt eivät siis yleensä tyydy yhdenlaisen rikoksen tekemiseen, vaan heidän alttiutensa purkautuu monenlaisena ja moniaalle kohdistuvana rikollisuutena. Jos harjoittaa väkivaltaa puolisoaan kohtaan, on todennäköisesti väkivaltainen myös lastaan kohtaan – ja päinvastoin.

Valitettavasti MB-tutkimuksessa ei esitetty kysymyksiä siitä, kuka oli väkivallan tekijä. Lapseen saattaa kohdistua väkivaltaa isän tai äidin taholta, tai isä- tai äitipuolen taholta. Sama ongelma on myös jäljempänä esitetyissä tiedoissa, jotka koskevat lapseen/nuoreen kohdistuvaa kuritusväkivaltaa NRK-tutkimuksen valossa. Tulevassa lapsi- ja nuorisouhritutkimuksessa olisi syytä mitata huolellisesti myös sitä, kuka kohdistaa lapseen väkivaltaa.

MB-tutkimuksessa ei myöskään ole tietoa siitä, kuka on väkivallan tekijä vanhempien välisessä väkivallassa. Liioin ei voida suoraan pää-

tellä, että se puoliso, joka on väkivaltainen puolisoa kohtaan, on väkivaltainen myös lasta kohtaan. On periaatteessa mahdollista, että parisuhdeväkivallan tekijä, uhri tai molemmat erikseen ovat väkivaltaisia lasta kohtaan. Tulevassa lapsi- ja nuorisouhritutkimuksessa olisi tärkeää mitata vanhempien tai huoltajien välistä väkivaltaa nuoren vastaajan sijaisarvion pohjalta ja vieläpä siten, että kysytään kuka on väkivallan harjoittaja tai aloittaja.

3.5 KOULUTERVEYSKYSELYT 2000–2006 (NOORA ELLONEN)

Kouluterveyskysely on sosiaali- ja terveysministeriön rahoittama ja Stakesin toteuttama vuotuinen koululaiskysely, jolla kerätään valtakunnallisesti yhtenäisellä menetelmällä tietoa suomalaisten 14–18 -vuotiaiden elinoloista, koulukokemuksista, terveydestä ja terveystottumuksista. Kouluterveyskysely tehdään samoissa kunnissa joka toinen vuosi: parillisina vuosina kyselyyn osallistuvat Etelä-Suomen, Itä-Suomen ja Lapin läänien kunnat ja parittomina vuosina Länsi-Suomen ja Oulun läänien sekä Ahvenanmaan kunnat. Jotta aineistoa saadaan riittävästi kuntakohtaisiin tuloksiin, tämä opettajan ohjaama luokkakysely tehdään kunnan kaikkien peruskoulujen 8. ja 9. luokilla sekä lukioiden 1. ja 2. luokilla. Kyselyä on toteutettu vuodesta 1995 lähtien ja siihen osallistuu nykyään noin 80 prosenttia peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisista ja lukiolaisista.¹³

Vuodesta 2000 lähtien kouluterveyskyselyssä on kysytty myös muutama väkivaltaan liittyvä kysymys. Kysymykset koskevat sekä väkivallan ja sillä uhkaamisen kokemista että väkivallan ja uhkausten käyttöä.¹⁴ Väkivallan käyttämiseen liittyvien kysymysten muodot ovat muuttuneet hieman vuosien varrella, jonka seurauksena pitkittäisvertailu on kärsinyt tiettyjen kysymysten kohdalla. Esimerkiksi kysymykset nuorten osallistumisesta tappeluun tai väkivaltaisesta käytöksestä toista nuorta kohtaan (hakannut jonkun) saadaan luotettavaa vertailutietoa vain viimeisten neljän vuoden ajalta. Sen sijaan väkivallan kokemiseen liittyvät kysymykset ovat periaatteessa pysyneet muuttumattomina¹⁵

¹³ Lisää Kouluterveyskyselystä luettavissa osoitteesta <http://info.stakes.fi/kouluterveyskysely>

¹⁴ Kysymykset otettiin alun perin Nuorisoriikollisuuskyselyistä (alkuvaiheesta ja siihen liittyneestä metoditutkimuksesta ks. Kivivuori ym. 2001).

¹⁵ Ennen vuotta 2002 uhrikokemuksia kysyttiin erillisinä kysymyksinä ja vuodesta 2002 alkaen ne siirrettiin yhteen ja samaan kysymyspatteristoon. Tuleekin huomioida, että tämä on hieman saattanut vaikuttaa tuloksiin, vaikkakin sisällöltään ja sanamuodoiltaan kysymykset ovat pysyneet samana.

aina vuodesta 2000 alkaen, joten niiden osalta saamme jo seitsemän vuoden vertailua.

Koska kouluterveyskysely kerätään vain joka toinen vuosi samalta alueelta, tarkoittaisi vuosittainen vertailu sitä, että verrataan eri alueilta kerättyä tietoa toisiinsa. Jos sen sijaan halutaan vertailla koko maan kattavaa aineistoa ja siinä esiintyviä trendejä, tulee kahden vuoden aineistoja (parillisen ja parittoman vuoden) tarkastella yhdessä. Näin on tehty myös seuraavassa tarkastelussa. Väkivallan käytön kohdalla saamme vertailtua näin ollen kahta eri mittauskertaa; 2003–2004 ja 2005–2006. Väkivallan ja sillä uhkaamisen kokemusten määrällistä kehitystä puolestaan tarkastellaan kolmen mittauskerran turvin; 2000–2001, 2002–2003, 2004–2005. Vuoden 2006 aineisto jää tämän tarkastelun ulkopuolelle, sillä se kattaa vain Etelä-Suomen, Itä-Suomen ja Lapin läänin kunnat.

3.5.1 VÄKIVALLAN KÄYTTÖ

Fyysisen väkivallan käyttöä on kysytty kouluterveyskyselyssä vuodesta 2003 asti muun muassa kysymyksellä ”oletko hakannut jonkun viimeisen 12 kuukauden aikana”. Kysymys viittaa siis selvästi nuorten keskinäiseen väkivallan käyttöön. Tulosten mukaan sekä tarkastelujaksona 2003–2004 että 2005–2006 noin 11 prosenttia kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista pojista ja 4 prosenttia tytöistä on hakannut jonkun. Lukiolaisista pojista saman on tehnyt noin 4 prosenttia pojista ja 1 prosentti tytöistä. Tulos viittaa siihen, että nuoremmat lapset käyttäisivät enemmän väkivaltaa kuin vanhemmat. Tästä ei kuitenkaan voida vetää johtopäätöksiä väkivallan vähenemisestä iän myötä, sillä kun kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaiset edustavat koko ikäryhmää, edustavat lukiolaiset omasta ikäryhmästään valikoitunutta joukkoa. Tämän perusteella voidaankin vain todeta, että peruskoululaiset käyttävät enemmän väkivaltaa kuin lukiolaiset.

Hakkaamisen lisäksi kouluterveyskyselyssä on vuodesta 2003 asti ollut kysymys ”oletko osallistunut tappeluun viimeisen 12 kuukauden aikana”. Tappelua ei ole kysymyksessä tarkemmin määritelty, eli tappelulla voidaan tarkoittaa suusanallista tappelua, fyysistä tappelua tai molempia. Koska on oletettavaa, että tappelu kuitenkin sisältää jonkinasteista väkivaltaa, tarkastelemme tässä myös niiden yleisyyttä. Myös tappeluiden kohdalla on havaittavissa, että niiden ilmoitetut määrät ovat vuosittain suhteellisen samansuuruisia. Sekä ensimmäisellä (2003–2004) että toisella (2005–2006) tarkastelujaksolla noin 16 prosenttia peruskoulun kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista ja 6 prosenttia lukiolaisista ilmoitti osallistuneensa tappeluun viimeisen 12

kuukauden aikana. Pojat olivat osallistuneet tappeluihin jonkin verran tyttöjä enemmän mutta ero ei ole yhtä merkittävä kuin hakkaamisen kohdalla.

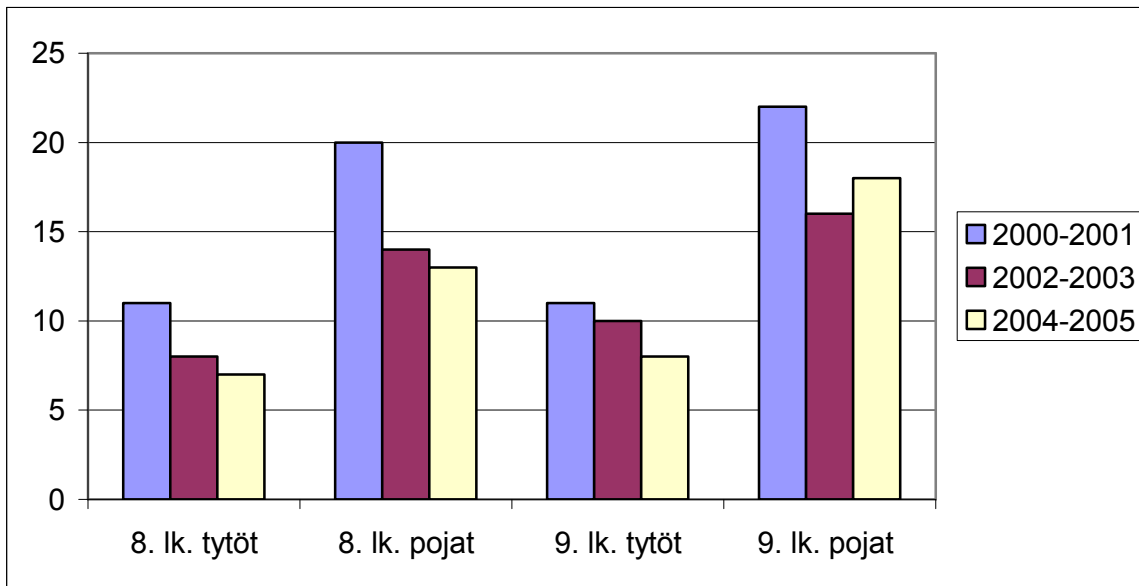
3.5.2 FYYSISEN VÄKIVALLAN KOKEMINEN

Fyysisen väkivallan kokemuksista on kysytty kouluterveyskyselyssä vuodesta 2000 asti kysymyksellä ”onko joku käynyt fyysisesti kimppuusi, kuten lyönyt, potkinut tai käyttänyt jotain asetta viimeisen 12 kuukauden aikana”. Kuviossa 15 on tarkasteltu peruskoulun kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisten tyttöjen ja poikien kokemuksia fyysisestä kimppuun käymisestä vuosien 2000–2005 osalta kahden vuoden tarkastelujaksoissa.

Tulokset osoittavat ensinnäkin sen, että tytöt joutuvat selvästi vähemmän väkivallan uhriksi kuin pojat. Poikiin kohdistuva väkivalta on myös yleisempää vanhempien, eli yhdeksäsluokkalaisten kohdalla kuin kahdeksäsluokkalaisten kohdalla. Tyttöjen kohdalla vastaavaa lisääntymistä ei puolestaan ole havaittavissa.

Pitkällä aikavälillä voidaan puolestaan todeta, että ikäryhmittäin tarkasteltuna sekä tyttöjen että poikien kokema väkivalta on pääasiassa vähentynyt viimeisen viiden vuoden aikana. Kun vuosina 2000–2001 vielä joka viides kahdeksäsluokkalainen ja yli viidennes yhdeksäsluokkalaisista pojista ilmoitti joutuneensa fyysisen hyökkäyksen kohteeksi oli vastaava luku vuosina 2002–2003 15 prosentin luokkaa. Vuoden 2004–2005 aineiston mukaan väkivaltaa kokeneiden kahdeksäsluokkalaisten poikien määrä oli 13 %. Tytöistä puolestaan yli kymmenen prosenttia ilmoitti vuosituhanteen alussa joutuneensa väkivallan uhriksi kuluneen vuoden aikana kun vuosina 2002–2003 vastaavan oli kokenut kahdeksan prosenttia kahdeksäsluokkalaisista ja kymmenen prosenttia yhdeksäsluokkalaisista. Vuosina 2004–2005 oltiin määrässä jo lähempänä viittä prosenttia.

Ainoa poikkeus laskevassa trendissä on yhdeksäsluokkalaisten poikien kokeman väkivallan kahden prosenttiyksikön kasvu vuosista 2002–2003 vuosiin 2004–2005. Tämän perusteella ei kuitenkaan vielä voida tehdä johtopäätöksiä poikiin kohdistuvan väkivallan lisääntymisestä, sillä havainto perustuu yhteen mittauskertaan. Toisaalta vuoden 2006 aineisto antaa myös viitteitä poikien väkivallan lisääntymisestä suhteessa aikaisempiin vuosiin. Vain osan Suomea kattavan aineiston mukaan myös vuonna 2006 13 % yhdeksäsluokkalaisista pojista on kokenut väkivaltaa kuluneen vuoden aikana. Muiden ryhmien osalta määrät näyttävät olevan pienempiä tai yhtä suuria kuin edellisinä vuosina.

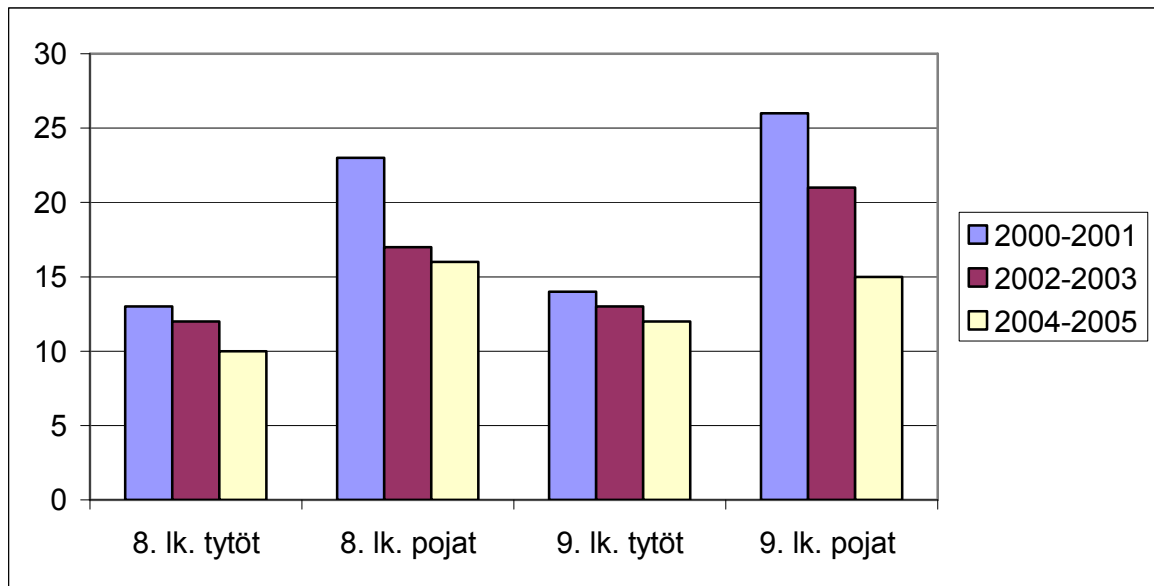
KUVIO 15. Yhdeksäsluokkalaisten fyysisen väkivallan kokemuksia (joku käynyt kimppuun) viimeisen 12 kuukauden aikana vuosina 2000–2005 sukupuolen mukaan, %. Lähde: Stakes, Kouluterveyskysely (2007), muokattu.

3.5.3 KOKEMUKSET VÄKIVALLALLA UHKAAMISESTA

Väkivallalla uhkaamisen kokemuksia on puolestaan kysytty kouluterveyskyselyssä vuodesta 2000 lähtien kysymyksellä ”Onko joku uhanut vahingoittaa sinua fyysisesti viimeisen 12 kuukauden aikana”. Kuten fyysisen väkivallan kokemisessa myös sillä uhkaamisessa on selviä sukupuolieroja tyttöjen hyväksi. Kun tytöistä noin joka kymmenes on viime vuosina raportoinut uhkauksista, on vastaavan tehnyt lähes joka viides poika.

Kuviossa 16 on tarkasteltu kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisten tyttöjen ja poikien kokemuksia fyysisellä väkivallalla uhkaamisesta viimeisen kolmen tarkastelujakson mukaan. Niin tytöillä kuin pojillakin väkivallalla uhkaaminen on vähentynyt pitkällä aikavälillä. Kun vuosina 2000–2001 useampi kuin joka viides kahdeksäsluokkalainen ja joka neljäs yhdeksäsluokkalainen poika ilmoitti kokevansa väkivallan uhkaa koki vastaavaa vuosina 2002–2003 17 prosenttia kahdeksäsluokkalaisista ja 21 prosenttia yhdeksäsluokkalaisista ja vuosina 2004–2005 16 prosenttia kahdeksäsluokkalaisista ja 15 prosenttia yhdeksäsluokkalaisista pojista. Tytöistä puolestaan 13 prosenttia kahdeksäsluokkalaisista ja 14 prosenttia yhdeksäsluokkalaisista ilmoitti vuosituhanteen vaihteessa kokeneensa fyysisen väkivallan uhkaa ja saman teki vuonna 2004–2005 kymmenen prosenttia kahdeksäsluokkalaisista ja 12 pro-

senttia yhdeksäsluokkalaisista tytöistä. Tytöt ovat siis ylipäätään ilmoittaneet kokevansa selvästi vähemmän väkivallan uhkaa kuin pojat.

KUVIO 16. Yhdeksäsluokkalaisten fyysisellä väkivallalla uhkaamisen kokemuksia viimeisen 12 kuukauden aikana vuosina 2000–2005 sukupuolen mukaan, %.
Lähde: Stakes, Kouluterveyskysely (2007), muokattu.

3.5.4 KOULUKIUSAAMINEN

Edellä esitetyt kysymykset väkivallan ja sillä uhkaamisen käyttämisestä sekä kokemisesta antavat mielenkiintoisen kuvan fyysisen väkivallan yleisyydestä. Erityisesti ajallisen vertailun mahdollisuus tuo arvokasta tietoa väkivallan määrän kehityksestä. Selvänä rajoituksen edellä esitettyihin kysymyksiin liittyy kuitenkin se, että ne mittaavat vain ylipäätään väkivallan tapahtumista. Näistä kysymyksistä ei ole mahdollisuutta saada kuvaa väkivallan toistuvuudesta ja kestosta, vaikka todellisuudessa ero sen välillä, onko kyse yhden kerran tapahtuneesta tönnimisestä vai toistuvasta fyysisestä väkivallasta, on valtava. Ainoa kouluterveyskyselyn kysymys, josta saamme hieman kuvaa toistuvasta väkivallasta, on kysymys koulukiusaamisesta, jossa kysytään ”oletko joutunut koulukiusaaminen uhriksi useamman kerran viikossa, kerran viikossa, harvemmin, ei lainkaan”. Tässä, kuten kysymyksessä tappeluun osallistumisestakin, ei ole tarkemmin määritelty koulukiusaamista, mutta edelleen on syytä olettaa että väkivalta näyttelee siinä merkittävää roolia. Koulukiusaamista on myös kysytty ensimmäi-

sestä kouluterveystutkimuksesta asti, joten saamme kysymyksestä kymmenen vuoden pitkäaikaiskatsauksen.

Katsaus ei kuitenkaan ole kovin monipuolinen, sillä koulukiusaamisen taso on vuosi toisensa jälkeen pysynyt kouluterveystutkimuksen mukaan samalla tasolla. Joka vuosi vuodesta 1995 lähtien 6–7 prosenttia peruskoululaista ilmoitti joutuvansa useamman kerran viikossa koulukiusaamisen uhriksi. Vastaava luku lukiolaisista oli muutaman prosentin luokkaa. Koulukiusaaminen on selvästi yleisempää poikien kohdalla, sillä tytöistä 2–4 prosenttia ilmoitti vuosittain kokevansa useammin kuin kerran viikossa koulukiusaamista ja 70–80 prosenttia ettei kokenut koulukiusaamista lainkaan viimeisen vuoden aikana, kun taas pojista lähes joka kymmenes joutuu vuosittain useamman kerran viikossa koulukiusatuksi ja noin 60–65 prosenttia ei ollut kokenut sitä koskaan. Myös suurin osa kiusaajista on poikia. Yli puolet peruskoulun kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista pojista ilmoitti kiusanneensa jostain viimeisen lukuvuoden aikana kun vastaavaan tytöistä oli syyllistynyt joka neljäs.

Vaikka tästä tarkastelusta ei selviä, minkä tyyppisestä koulukiusaamisesta on kyse, voidaan tulosta pitää huolestuttavana juuri sen jatkuvuuden takia. Tulos nimittäin osoittaa sen, että vuodesta toiseen kouluissamme on pieni vähemmistö, joka joutuu toistuvasti, useita kertoja viikossa, koulukiusaamisen kohteeksi. Juuri tällaisella jatkuvalla, joskus hyvinkin pitkäkestoisella kiusaamisella tai kouluväkivallalla on osoitettu olevan vakavia seurauksia lasten kehitykseen (Salmivalli 1998). Tässä mielessä koulukiusaaminen ei siis ole osoittanut samantyyppistä vähenemisen merkkiä kuin muu väkivaltainen käyttäytyminen.

3.6 NAISUHRITUTKIMUS 2005: VÄKIVALTAKOKEMUKSET AIKUISTEN NAISTEN LAPSUUSMUISTOISSA (JUHA KÄÄRIÄINEN)

Lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa on selvitetty maassamme kahdessa, pääasiassa aikuisiin kohdistetussa rikosuhritutkimussarjassa. Kansallisessa uhritutkimuksessa on kysytty aikuisilta vastaajilta heidän omiin lapsiinsa kohdistuneista väkivallanteoista. Tuota kysymystä koskevia tuloksia ei ole kuitenkaan raportoitu, koska tulosten luotettavuus on ilmeisen heikko. Suuri ongelma tällaisessa kysymystyypissä on ensinnäkin se, että se jättää piiloon valtaosan perheiden sisäisestä väkivallasta. Toinen ongelma on, että lasten vanhemmat eivät luultavasti tie-

dä läheskään kaikesta sellaisestakaan lasten kokemasta väkivallasta, jossa tekijä on perheen ulkopuolinen henkilö.

Toinen aikuisiin vastaajiin kohdistettu uhritutkimus, jossa kysytään myös lapsena koetusta väkivallasta, on naisuhritutkimus. Naisuhritutkimus perustuu postikyselyyn ja se on toteutettu kaksi kertaa, vuosina 1997 ja 2005. Molemmilla tutkimuskerroilla 18–74 -vuotiailta vastaajilta kysyttiin heidän omista, lapsuuden aikaisista väkivaltakokemuksistaan kahdella kysymyksellä. Koska vastaajat edustavat aikuisten naisten koko ikäjakaumaa lukuun ottamatta yli 74-vuotiaita, periaatteessa voimme noiden kysymysten perusteella tehdä vertailuja eri sukupolviin kuuluvien naisten lapsuudenaikaisista väkivaltakokemuksista. Vuoden 2005 kyselyn vanhimpien vastaajien lapsuudenkokemukset ulottuvat siten jopa aikaan ennen toista maailmansotaa ja nuorimpien 2000-luvun alkuun.

Naisuhritutkimusten lapsuudenaikaisia väkivaltakokemuksia koskevat kysymykset kartoittavat sekä väkivaltakokemuksia yleensä että erityisesti seksuaalista väkivaltaa ja sen uhkaa. Yleisesti väkivaltakokemuksia kartoittava koskeva kysymys kuuluu seuraavasti: ”Oliko kukaan lapsuudessasi (alle 15 vuotta) väkivaltainen sinua kohtaan? a) isä (isäpuoli), b) äiti (äitipuoli), c) veli (velipuoli), d) sisar (sisarpuoli), e) muu perheenjäsen, f) joku tuttu, g) joku tuntematon”. Vastausvaihtoehdot ovat: ”kyllä” ja ”ei”. Vuoden 2005 naisuhritutkimuksen aineiston perusteella on taulukkoon 10 koottu tämän kysymyksen perusteella kaksi muuttujaa, joista toinen kuvaa perheväkivaltaa (yhteen tai useampaan vaihtoehtoista a - e on vastattu ”kyllä”) lapsuudessaan kokeneiden osuutta ja toinen muun kuin perheenjäsenen (vaihtoehtoissa f - g ”kyllä”) taholta tullutta väkivaltaa kokeneiden osuutta.

Samassa tutkimuksessa naisilta kysytään lapsuuden aikaisia seksuaalisen väkivallan kokemuksia seuraavasti: ”Onko joku mies, ennen kuin täytit 15 vuotta: a) käyttäytynyt sellaisella tavalla, jonka olet kokenut seksuaalisesti uhkaavaksi?, b) yrittänyt pakottaa sinut seksuaaliseen kanssakäymiseen kanssaan? c) pakottanut sinut seksuaaliseen kanssakäymiseen kanssaan?”. Vastausvaihtoehdot ovat: ”kyllä” ja ”ei”. Tästä kysymyksestä muodostettiin myös taulukkoa 10 varten muuttuja, joka kuvaa niiden osuutta, jotka ovat vastanneet yhteen tai useampaan kohtaan ”kyllä”.

Taulukosta 10 havaitsemme, että alle 50-vuotiaiden kokemukset väkivallasta lapsuusaikana ovat vastaajan iästä riippumatta jokseenkin yhtenäiset: noin neljännes ilmoittaa kokeneensa lapsuudessaan perheväkivaltaa ja 6–8 % muuta väkivaltaa. Seksuaalista väkivaltaa tai sen uhkaa ilmoittaa kokeneensa myös noin neljännes vastaajista. Tilanne kuitenkin muuttuu oleellisesti vanhimpien ikäluokkien kohdalla: niistä naisista, joiden lapsuusmuistot yltävät sotavuosista 1950-luvulle,

vain noin joka kymmenes ilmoittaa kokeneensa perheväkivaltaa tai seksuaalista väkivaltaa (tai sen uhkaa).

TAULUKKO 10. Eri sukupolviin kuuluvien naisten omaa lapsuuttaan koskevat väkivaltakokemukset. Primaariaineisto: Naisuhritutkimus 2005 (ks. Piispa ym. 2006).

Niiden vastaajien osuus (%) kaikista vastaajista, jotka ilmoittivat joutuneensa lapsuudessaan (alle 15 -vuotiaana), n = 4452:				
Vastaajan ikäryhmä	Vuodet, joihin ikäryhmän lapsuusmuistot (5–14-vuotiaana) ulottuvat	Perheväkivallan kohteeksi	Muun kuin perheväkivallan kohteeksi	Seksuaalisen uhkailun tai seksuaalisen väkivallan kohteeksi
18–29	1980–2002	26	8	26
30–39	1970–1990	24	6	24
40–49	1960–1980	23	7	22
50–59	1950–1970	18	5	19
60–74	1935–1960	11	2	10

Jos olettaisimme, että eri sukupolviin kuuluvat vastaajat muistavat väkivaltakokemuksensa yhtä hyvin ja että he antavat samankaltaisille kokemuksille samanlaisen merkityksen, voisimme päätellä, että lasten kokemus väkivallasta on huomattavasti lisääntynyt erityisesti 1960- ja 1970-luvuilla. Houkutus tällaiseen tulkintaan on suuri. Havaitsemamme muutos näyttää osuvan suomalaisen yhteiskunnan suuren murroksen aikakauteen, jolloin muutettiin maalta kaupunkiin, keskiolut vapautui, alkoholin kulutus ja monet sosiaaliset ongelmat lisääntyivät vaikka ai-neellisen elintaso kasvoi.

Täytyy kuitenkin muistaa, että suhtautuminen väkivaltaan on suomalaisessa yhteiskunnassa muuttunut vuosikymmenten aikana paljon. Vielä 1950-luvulla lasten ruumiillista kurittamista pidettiin suorastaan suositeltavana kasvatusmenetelmänä mutta nykyisin vallitsevat kasvatuskäytännöt, jotka näkevät väkivallan käytön kielteiset seuraukset, alkoivat yleistyä 1960-luvulta alkaen. Samoin sellaisen miesten naiseen kohdistaman perheväkivallan harjoittaminen, joka vielä viime vuosikymmenen alkupuolella nähtiin ”luonnollisena” ja perhe-elämään ”kuuluvana”, on myöhemmin alettu nähdä sosiaalisena ongelmana, johon on puuttuttava lainsäädäntöä ja asenteita muuttamalla. Toisin sanoen suomalaisten suhtautuminen väkivaltaan yleisesti ja erityisesti naiseen ja lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan on muuttunut ja tämä muutos luultavasti näkyy myös tavassa, jolla eri-ikäiset naiset tulkitsevat omia väkivaltakokemuksiaan omassa lapsuudessaan (Piispa 2004, 51). Tämän lisäksi on mahdollista, että vanhimpiin ikäpolviin kuuluvat naiset eivät

yksinkertaisesti muista lapsuudenaikaisia väkivaltakokemuksiaan yhtä hyvin kuin heitä nuoremmat kyselytutkimuksen vastaajat.

4 KURITUSVÄKIVALTA

4.1 KURITUSVÄKIVALTA NUORISORIKOLLISUUSKYSELYN VALOSSA (JANNE KIVIVUORI)

Edellä (kohdassa 3.4) esitettiin tietoja vuoden 2003 Mare Balticum-tutkimuksesta. Siinä tarkasteltiin vanhempien nuoreen kohdistaman väkivallan esiintyvyyttä ja eräitä korrelaatioita. MB-tutkimuksen kysymys ei ollut millään tavalla sidottu nuoren omaan käyttäytymiseen; vanhempien väkivaltaa ei siis tarkasteltu ”kurittamisen” tai ”rankaisemisen” viitekehyksessä. Periaatteessa MB-kysymyksenasettelu sisällytti myös täysin mielivaltaisen väkivallan, jolle ei ole mitään laukaisevaa tekosyytä nuoren omassa käyttäytymisessä.

Tässä osassa tarkastellaan lasten ruumiillista kurittamista tapana rangaista lasta tai nuorta jostakin nuoren tekemästä teosta. Kurittaminen on ollut lailla kiellettyä vuodesta 1984¹⁶ ja jo sitä aiemmin rikoslaista oli poistettu kuritusväkivallan salliva ”kuritusvallan” käsite. Ruumiillista kurittamista onkin syytä pitää yhtenä väkivaltauhrikokemuksen lajina. Lapseen ja nuoreen kohdistuvan väkivallan mittaaminen tai tarkastelu kurittamisen tai rankaisemisen kehyksessä ei siis tarkoita, että tämäntyyppinen väkivalta nuorta kohtaan olisi jotenkin hyväksyttäväämpää kuin mielivaltaisen väkivalta. On myös todennäköistä, että kurittamisen ja muun väkivallan välinen ero on häilyvä; kyse saattaa olla vain siitä, vaivautuuko väkivaltainen aikuinen oikeuttamaan ja selittelemään toimintaansa ”rangaistuksena”. Tässä esityksessä käytetään termejä ”ruumiillinen kuritus” ja ”kuritusväkivalta” kuvaamaan samaa ilmiötä, joka kuuluu yksiselitteisesti väkivaltailmiön piiriin.

4.1.1 AINEISTO

Tässä esitettävät tiedot perustuvat vuoden 2004 keväällä toteutettuun viidenteen kansalliseen nuorisorikollisuuskyselyyn. Siihen vastasi 6279 yhdeksännen luokan oppilasta. Oppilaat ovat vastaushetkellä 15–16-vuotiaita. Kyselyjärjestelmä on kohdistettu yhdeksänsien luokkien oppi-

¹⁶ Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983 / 361.

lasiin, koska yhdeksännellä luokalla periaatteessa kokonainen ikäryhmä on tavoitettavissa samasta instituutiosta. Peruskoulun jälkeen oppilaiden tiet jakaantuvat lukioihin, ammattioppilaitoksiin ja työelämään.

Nuorisoriollisuuskyselyjen otantayksikkönä oli koulu. Vuoden 2004 otos arvottiin kaikkien sellaisten koulujen listasta, joissa oli yhdeksännen luokan oppilaita lukuvuoden 2003–2004 aikana. Vuoden 2004 nuorisoriollisuuskyselyjen tietoja on raportoitu ja käytetty tutkimuksessa laajasti (Kivivuori & Salmi 2005; Salmi & Kivivuori 2006). Kuritusväkivaltaa koskevia tietoja ei kuitenkaan ole aikaisemmin raportoitu.

4.1.2 RUUMIILLISTA KURISTUSTA KOKENEIDEN OSUUS

Vuoden 2004 nuorisoriollisuuskyselyssä 15–16-vuotialta vastaajilta tiedusteltiin, oliko heihin kohdistunut ruumiillista kuritusta. Kysymys kuului: ”Ovatko vanhempasi (isä, äiti, isäpuoli tai äitipuoli) koskaan rankaisseet sinua ruumiillisesti, kuten tukistamalla, piiskaamalla, läimäyttämällä tai muulla tavalla?”.¹⁷ Kaikista yhdeksännen luokan oppilaista 46 prosenttia oli kokenut tällaista elämänsä aikana (kuvio 17). Tyttöillä osuus oli 48 prosenttia ja pojilla 44 prosenttia ($p=.000$). Lukumäärää arvioitaessa on huomioitava, että ruumiillinen kuritus on ollut laitonta koko vastaajien elämän ajan. Lukuihin sisältyvät kaikki nuoret, joita on ainakin kerran kuritettu – siis myös ne, joita on kuritettu esimerkiksi kerran elämänsä aikana.

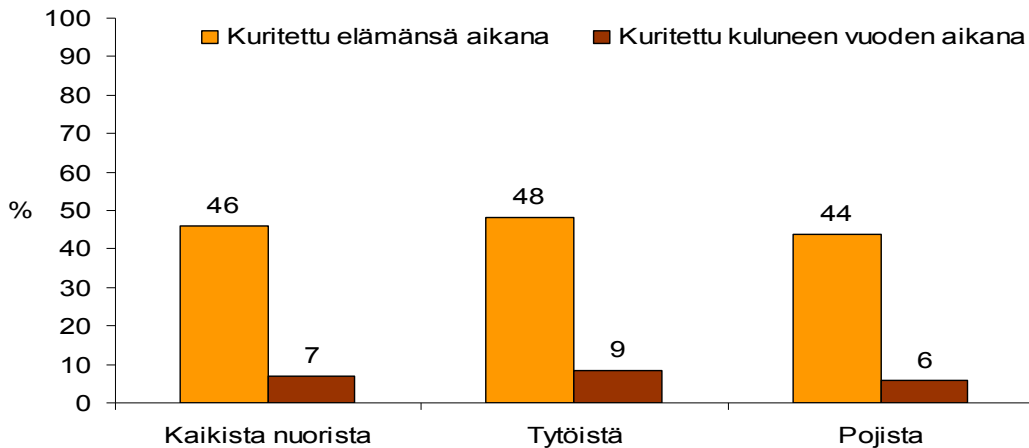
Nuorilta kysyttiin myös, ovatko he saaneet vanhemmiltaan ruumiillisia rangaistuksia kyselyä edeltäneen vuoden aikana. Kysymys paljastaa, miten yleistä maassamme on, että vanhemmat antavat noin 15–vuotiaille¹⁸ lapsilleen ruumiillisia rangaistuksia. Kaikista vastaajista 7 prosenttia oli kokenut tällaista vuoden aikana (kuvio 17). Tyttöillä osuus oli 9 prosenttia, pojilla 6 prosenttia ($p=.000$). Sukupuolten välinen ero on samansuuntainen kuin MB-tutkimuksessa havaittu.

Näitäkin lukuja voidaan pitää verraten korkeina. Seitsemän prosenttia tarkoittaa lukumääränä sitä, että kaikkiaan noin 4200 maamme yhdeksäsluokkalaista oli 15-vuotiaana joutunut vanhempiensa kurituksen kohteeksi, heistä 2700 useammin kuin kerran.¹⁹

¹⁷ Tähän kysymykseen vastasi 6160 oppilasta. Puuttuvat vastaukset (1,9 %) heijastavat normaalia sisäistä katoa lomakkeen loppusivuilla.

¹⁸ Kyselyhetkellä, yhdeksännen luokan keväällä, noin 60 prosenttia oppilaista on 15-vuotiaita ja loput 16-vuotiaita. Useimmat ovat siten olleet pääosan kyselyä edeltäneestä vuodesta 15-vuotiaita.

¹⁹ Nämä ovat estimaatteja, jotka on korotettu otoksesta perusjoukon tasolle painokertoimien avulla.

KUVIO 17. Vanhempiensa ruumiillisen kurituksen kohteeksi joutuneita, % 15–16-vuotiaista 2004. Sukupuolten väliset erot merkitseviä $p < .001$.

Yhdeksäsluokkalaisen kokema ruumiillinen kuritus ei käytännössä koskaan ala kyseisenä ikäkautena. Kaikki niitä, joita oli kuritettu edeltävän vuoden aikana, oli kuritettu myös sitä aiemmin. Tyttöihin kohdistetaan hieman useammin ruumiillista kuritusta kuin poikiin sekä lapsuudessa että 15-vuotiaana.

4.1.3 ONKO KURITTAMINEN VÄHENTYNYT?

Lastensuojelun keskusliiton vuonna 1988 tekemässä kyselyssä 72 prosenttia vastaajista ilmoitti kokeneensa lievää tai vakavaa väkivaltaa vanhempiensa taholta joskus ennen 14 vuoden ikää (Sariola 1990, 42). Vuoden 2004 NRK-kyselyssä 46 prosenttia vastaajista ilmoitti saaneensa elämänsä aikana kuritusta vanhemmiltaan. Jos kysymykset ovat edes jossain määrin vertailukelpoisia, kuritusväkivallan kokeminen näyttäisi harvinaistuneen.²⁰

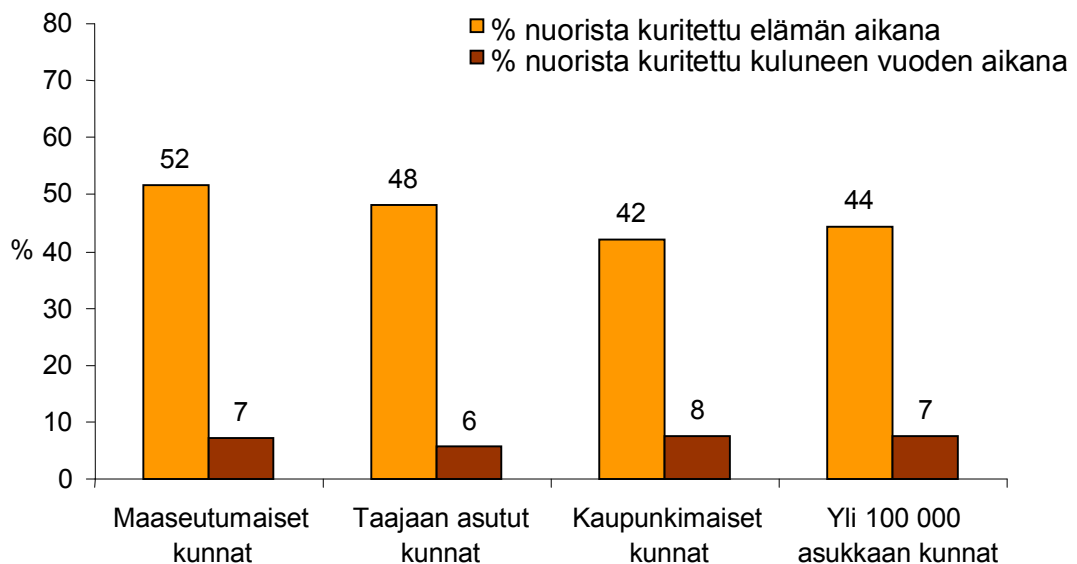
Vuoden 1988 kyselyssä väkivallan muotoja kysyttiin yksityiskohdaisemmin kuin 2004. NRK-kysymyksen mainitsevat tukistaminen, läimäyttämisen ja piiskaaminen olivat mukana, mutta sen lisäksi mainittiin muitakin tekotapoja. NRK-kysymyksessä oli mukana yleislauseke ”tai muulla tavalla”. Tästä huolimatta kyselyissä pidetään tarkkojen tekemuotojen luettelemista parempana, koska tarkkuus helpottaa vastaajan muistin toimintaa ja omien kokemusten kytkemistä tutkittuun ilmiöön. Lisäksi vuoden 1988 kysymys liitettiin laajemmin vanhempien ja lasten välisiin riitoihin, ei yhtä tiiviisti ”rankaisemiseen” kuin 2004 ky-

²⁰ Kiitän Heikki Sariolaa huomioni kiinnittämisestä tähän tasonmuutokseen.

symyksessä. Toisaalta vuoden 1988 tutkimuksessa ”elämän aikainen” muistelujakso koski aikaa ennen 14 vuoden ikää. Muistelujakso oli siten hieman lyhyempi kuin NRK 2004-kyselyn muisteluväli, joka jatkui vastaushetkeen asti (15- tai jopa 16-vuotiaaksi). Nämä seikat viittaavat siihen, että vuosien 1988 ja 2004 lukujen ero johtuu osin kysymystavan eroista. Lukujen ero on kuitenkin niin suuri (26 prosenttiyksikköä), että taustalla voi olla kuritusväkivallan aitoa vähenemistäkin. Toistaiseksi vähenevää suuntaa on kuitenkin pidettävä varsin alustavana ja viitteellisenä havaintona. Sen varmistamiseksi tarvitaan vertailukelpoisempi mittaus, jollainen saataneenkin tulevan lapsiuhritutkimuksen yhteydessä.

4.1.4 KURITUSVÄKIVALTA ERI KUNTATYYPEISSÄ

Lasten ja nuorten kurittaminen ei vaihtelee sen mukaan, millaisessa kunnassa perhe asuu (kuvio 18). Elämän aikainen kuritus oli hivenen yleisempää maaseutumaisissa kunnissa ja vähäisempää kaupungeissa. Kuluneen vuoden aikainen kuritus vaihteli toisin päin. Molemmat havainnot nojaavat tilastollisesti ei-merkitseviin eroihin. Siksi kuviossa 18 näkyvien erojen pohjalta ei voi sanoa, että erot heijastaisivat vastaavanlaisia eroja populaatiossa.

KUVIO 18. Vanhempien lapsen/nuoreen kohdistama ruumiillinen kuritus eri kuntatyypeissä, % 15–16-vuotiaista 2004. (p=.000.)

4.1.5 KURITUSVÄKIVALTA SOSIOEKONOMISISSA RYHMISSÄ

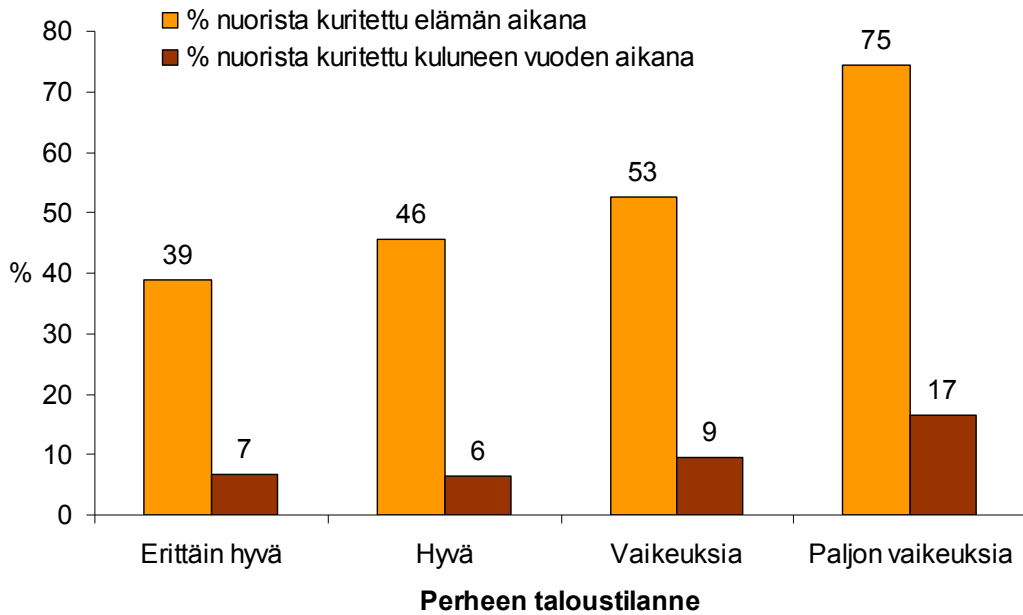
Lasten ja nuorten ruumiillinen kurittaminen on yhtä yleistä kaikissa sosioekonomisissa ryhmissä. Tämä koskee sekä isän että äidin ammatiasemaan perustuvaa jaottelua. Kuritus ei siis ole eriytynyt yhdyskuntarakenteen eikä sosiaalisen kerrostumajaon mukaisesti. Tilanne muuttuu, kun tarkastellaan *perheen tilanteeseen* suuremmin vaikuttavia tekijöitä.

4.1.6 KURITUSVÄKIVALTA JA PERHEEN TALOUSVAIKEUDET

Perheen taloustilanne näyttäisi olevan tekijä, joka on yhteydessä lasten kurittamiseen. Mitä hankalampi taloustilanne, sitä todennäköisemmin lasta tai nuorta on kuritettu (kuvio 19).²¹ Yhteys ei tietenkään ole deterministinen. Hyvänkin taloustilanteen perheissä kuritusta esiintyy melko paljon, ja vastaavasti monessa talousvaikeuksista kärsivässä perheessä on onnistuttu elämään ilman kuritusta.²²

²¹ Huomattakoon muuttajien ajallinen järjestys. Kuritusta koskevat kysymykset viittaavat koko elämän aikaan tai kuluneeseen vuoteen; talousvaikeuksia koskeva kysymys viittaa tilanteeseen kyse lyhetkellä. On kuitenkin epärealistista ajatella, että mahdollinen kausaalisuhde kulkisi toiseen suuntaan (niin että lapsen kurittaminen aiheuttaisi talousvaikeuksia). Sen sijaan on mahdollista, että jokin kolmas tekijä aiheuttaa molempia.

²² Voi tuntua yllättävältä, että sosioekonominen asema ei korreloi kurituksen kanssa, mutta talousvaikeudet kyllä. Tämä johtunee siitä, että sosioekonomista asemaa mittaava ammattiperustaimen muuttuja on melko karkea eikä välttämättä "havaitse" kunnolla sosiaalisen kerrostumajaon pohjalla olevia ryhmiä. Toisaalta nykyään ei ole enää yksiselitteisesti niin, että perinteisten "sinikaulusammattien" tulot olisivat aina pienempiä kuin eräiden "keskiryhmiä" tulot.

KUVIO 19. Vanhempien lapseen/nuoreen kohdistama ruumiillinen kuritus perheen taloustilanteen mukaan, % 15–16-vuotiaista 2004. ($p=.000$.)

Yhteys perheen taloustilanteen ja nuoren kurittamisen välillä on samanlainen, jos tarkastellaan edeltävän vuoden aikana tapahtunutta kuritusta, siis kuritusta, jonka uhri on noin 15-vuotias. Perheen runsaat talousvaikeudet näyttäisivät lisäävän voimakkaasti 15-vuotiaan nuoren riskiä joutua vanhempiensa väkivallan kohteeksi.

4.1.7 MONIMUUTTUJAMALLI

Edellä on tarkasteltu kurituksen yhteyttä nuoren muihin ominaisuuksiin ns. bivariaattitasolla eli tarkastellen vain kahta muuttujaa samanaikaisesti. Jonkin muuttujan yhteys kuritukseen voi kuitenkin olla näennäinen. Näennäisyhteyksien paljastamiseksi on syytä tarkastella eri tekijöiden yhteyttä kurittamiseen siten, että muut olennaiset seikat on tilastollisesti vakioitu. Näin on menetelty taulukossa 11 kuvatuissa monimuuttujamalleissa. Taulukon luvut ovat riskisuhteita, joita tulkitaan suhteessa vertailuryhmään, joka on kunkin muuttujan kohdalla ensimmäisenä (riskisuhde 1,00). Yli yhden menevät riskisuhteet tarkoittavat, että ryhmässä riski on korkeampi kuin vertailuryhmässä; vastaavasti yhtä pienemmät riskikertoimet tarkoittavat vertailuryhmää pienempää riskiä joutua kuritetuksi, kun mallin muiden tekijöiden vaikutus on vakioitu.

Sukupuolten riski joutua kuritetuksi alle 15-vuotiaana on sama, mutta 15-vuotiaana tytöillä on poikia selvästi korkeampi riski joutua ku-

ritetuksi. Tämä saattaa heijastaa niinkin yksinkertaista asiaa kuin poikien fyysistä kypsymistä. Moni yhdeksäsluokkalainen poika on sen verran kookas ja roteva, että vanhemmat eivät ehkä enää edes uskalla kurittaa häntä ruumiillisesti, vaikka halua olisikin.

TAULUKKO 11. Vanhempien kurituksen kohteeksi joutumista selittävät tekijät.

	Kuritettu vain alle 15-vuotiaana	Kuritettu 15-vuotiaana
<i>Sukupuoli</i>		
Poika	1,00	1,00
Tyttö	1,09	1,88**
<i>Perhetyyppi</i>		
Ydinperhe	1,00	1,00
Äiti yksinhuoltaja	1,11	0,59**
Isä yksinhuoltaja	1,11	0,69
Isä ja äitipuoli	0,76	0,53
Äiti ja isäpuoli	0,88	1,75**
<i>Taloudellinen tilanne</i>		
Melko hyvä	1,00	1,00
Erittäin hyvä	0,88	1,00
Vaikeuksia	1,16	1,39*
Paljon vaikeuksia	1,64*	1,90**
<i>Sisarusten määrä</i>		
Ainoa lapsi	1,00	1,00
Yksi sisarus	1,21*	1,19
Kaksi sisarusta	1,35**	1,31
Kolme tai useampi sisarus	1,53**	1,43
<i>Kotoa karkaaminen</i>		
Ei karannut	1,00	1,00
On karannut	0,87	3,13**
<i>Kotoa varastaminen</i>		
Ei varastanut	1,00	1,00
On varastanut	1,02	1,78**
<i>Kiusaamisen uhri</i>		
Ei ole kiusattu	1,00	1,00
On kiusattu aiemmin	1,64**	1,48**
Kiusataan edelleen	1,92**	2,91**

Mallissa on vakioitu nuoren vanhempien kanssa vietetty aika ja yleinen elämän aikainen rikosalttius.

Mallin perhetyyppimuuttuja kuvaa tilannetta kyselyhetkellä. Siksi ei ole yllättävää, että nykyisellä perhetyypillä ei ole merkitsevää yhteyttä koko lapsuuden ajalle jakaantuvaan kurittamiseen (kurituksen kokemiseen joskus alle 15-vuotiaana). Sen sijaan perhetyypillä on yhteys kurittamiseen 15-vuotiaana. Tarkastelussa vertailukohtana on ydinperhe

eli kaikki ne lapset, jotka asuvat isänsä ja äitinsä kanssa. Näihin perheisiin verrattuna yksinhuoltajaäidin lapsia kuritetaan vähemmän. Vastaavasti eläminen äidin ja isäpuolen kanssa on lapselle kuritusriskiä lisäävä tekijä. Analyysi ei osoita, että kurittaja on näissä perheissä aina tai välttämättä isäpuoli; tekijä voi olla myös äiti.

Myös yksinhuoltajaisien sekä isän ja äitipuolen kanssa elävien lasten kuritusriski on ydinperheitä pienempi (tilastollisesti ei-merkitsevä riskiero). Näiden vaikutusten tutkimusta haittaa se, että kyseiset perhetypit ovat harvinaisia ja pieni tapausmääräkin johtaa helposti siihen, että riskikerroin on tilastollisesti ei-merkitsevä.

Perhetyypistä koskevat havainnot voivat ilmentää valikoitumisvaihteluksia. Yksinhuoltajaperheet ovat todennäköisemmin sellaisia, joiden elämässä aiemmin oli ongelmia, jotka osin poistuivat eron myötä. Tutkimus ei osoita, että yksinhuoltajaperheestä poissa oleva aikuinen on ollut vastuussa kurittamisesta. Myös huoltajaksi jäävän aikuisen käyttäytyminen voi muuttua myönteiseen suuntaan eron johdosta.

Perheen taloustilanteen tarkastelussa vertailuryhmäksi on valittu ”melko hyvä” tilanne, jossa elää suurin määrä nuoria. Perheen talousvaikeudet liittyvät kohonneeseen kuritusriskiin, kuten edellä jo todettiin.

Sisarusten määrällä on ollut selkeä yhteys alle 15-vuotiaana valinneeseen kuritusriskiin. Jokainen lisälapsi näyttäisi lisäävän kaikkien perheen lasten kuritusriskiä, kun vertailukohtana ovat yksilapsiset perheet. Havainto toistaa Savolaisen (2003) eri aineistoon perustuvia aiempia tuloksia.

Kuritusriskin yhteys perheen lapsilukuun voi heijastaa sitä, että monilapsisissa perheissä vanhemmilla on ollut vaikeuksia kasvattaa lapsiaan ilman kuritusväkivaltaa. Kuluneen vuoden aikaiseen kuritusriskiin sisarusluvulla ei ole ollut merkitsevää vaikutusta, joskin vaikutuksen suunta näyttäisi olevan sama. Huomattakoon, että lapsiluvun kuritusriskiä korottava vaikutus on suora eikä selity esimerkiksi talousvaikeuksilla, perhetyypillä tai lapsen käyttäytymisellä. Taustalla voi olla jokin vanhemman/vanhempien ominaisuus, joka selittää sekä monilapsisuutta että kuritusalttiutta (ks. myös Savolainen 2003, 51–53).

Mallien kaksi seuraavaa muuttujaa – kotoa karkaaminen ja kotoa varastaminen – mittaavat lapsen omaa käyttäytymistä kotiin liittyvän rikoskäyttäytymisen osalta. Mallissa on lisäksi vakioitu elämän aikainen yleinen osallistuminen rikoskäyttäytymiseen (ei näytetty taulukossa). Siten karkaamista ja kotoa varastamista kuvaavat muuttujat ilmentävät mallissa nimenomaan kotiin liittyviä norminrikkomuksia, kun nuoren yleinen rikosalttius on vakioitu. Lapsen omalla toiminnalla on itsenäinen yhteys kuritusväkivallan kokemisen riskiin. Olennaista on kuitenkin havaita, että muiden tekijöiden vaikutus on voimassa, vaikka lapsen oma käyttäytyminen on mallissa vakioitu. Lapsen kokema kuri-

tus ei siten selity pelkästään lapsen käyttäytymisellä. Lisäksi on paikallaan voimakkaasti korostaa, että *lapsen karkaaminen kotoa voi hyvin-kin olla kurituksen seuraus, ei sen syy*. Mallissa havaittu muuttujien välinen yhteys voi selittyä tällä seikalla. Korostettakoon myös, että lapsen oman käyttäytymisen sisällyttäminen malliin ei tarkoita, että kuritusväkivalta olisi oikeudellisesti tai moraalisesti hyväksyttävää, jos lapsi rikkoo sääntöjä. Kurittaminen on laitonta ja tuomittavaa lapsen käyttäytymisestä riippumatta.

Seuraavana tekijänä on tarkasteltu lapsen joutumista koulu-kiusaamisen uhriksi. Tulos viittaa siihen, että koulukiusaamisen ja kotikiurituksen kohteeksi joutuminen korreloivat keskenään. Koulussa kiusatulla lapsilla on selvästi muita suurempi riski joutua kuritetuksi kotona. Tätä voi selittää ainakin se, että rikosaktiivisilla henkilöillä on pyrkimys valita ”helppoja uhreja”. Nuori, johon kohdistuu kiusaamista koulussa, voi habituksellaan viestiä olevansa ”sopiva väkivallan uhri”. Tai habitusmuutos voi juontua kotikiurituksesta, mikä sitten laukaisee koulukiusaamista. Oli miten oli, havainto on hälyttävä. Tähän korrelaatioon pitäisi kohdistaa jatkotutkimusta esimerkiksi tulevassa lapsi- ja nuorisouhritutkimuksessa.

Taulukossa 12 on tehty yhteenvetoa siitä, millaiselta nuorten kurittaminen näyttää NRK-2004-aineiston valossa. Siitä huolimatta, että kurittaminen on laitonta, ilmiötä esiintyy edelleen liian paljon. Monet lapset ja nuoret kokevat edelleen kuritusväkivaltaa.

TAULUKKO 12. Yhteenvetoa nuorten kurittamisesta (NRK-2004)

- ⇒ 15–16-vuotiaista nuorista 46 prosenttia on joutunut vanhempiansa ruumiillisen kurituksen kohteeksi ainakin kerran elämässään.
- ⇒ 15–16-vuotiaista 7 prosenttia on joutunut vanhempiansa kurituksen kohteeksi edeltävän vuoden aikana. Koko maan tasolla tämä vastaa 4200 nuorta. Heistä 2700 oli joutunut vuoden aikana toistuneen kurituksen kohteeksi.
- ⇒ Lasten kurittaminen on yhtä yleistä eri sosioekonomisissa ryhmissä.
- ⇒ Tytöistä suurempi osa kuin pojista on kokenut vanhempiansa ruumiillista kuritusta, joskaan ero ei ole suuri.
- ⇒ Perhetyypillä on yhteys 15-vuotiaan lapsen kuritusriskiin. Yksinhuoltajaäidin kanssa elävillä lapsilla kuritusriski on pienempi kuin ydinperheissä, äidin ja isäpuolen kanssa asuvilla lapsilla sen sijaan korkeampi kuin ydinperheissä. Näistä yhteyksistä ei voi kuitenkaan suoraan päätellä, kuka on tai oli kurituksen harjoittaja.
- ⇒ Talousvaikeuksista kärsivissä perheissä kuritus on keskimääräistä yleisempää.
- ⇒ Kuritus on yleisempää monilapsisissa perheissä. Tämä yhteys ei riipu talousvaikeuksista tai perhetyypistä.

4.2 ASENEKYSELYT (NOORA ELLONEN JA JUHA KÄÄRIÄINEN)

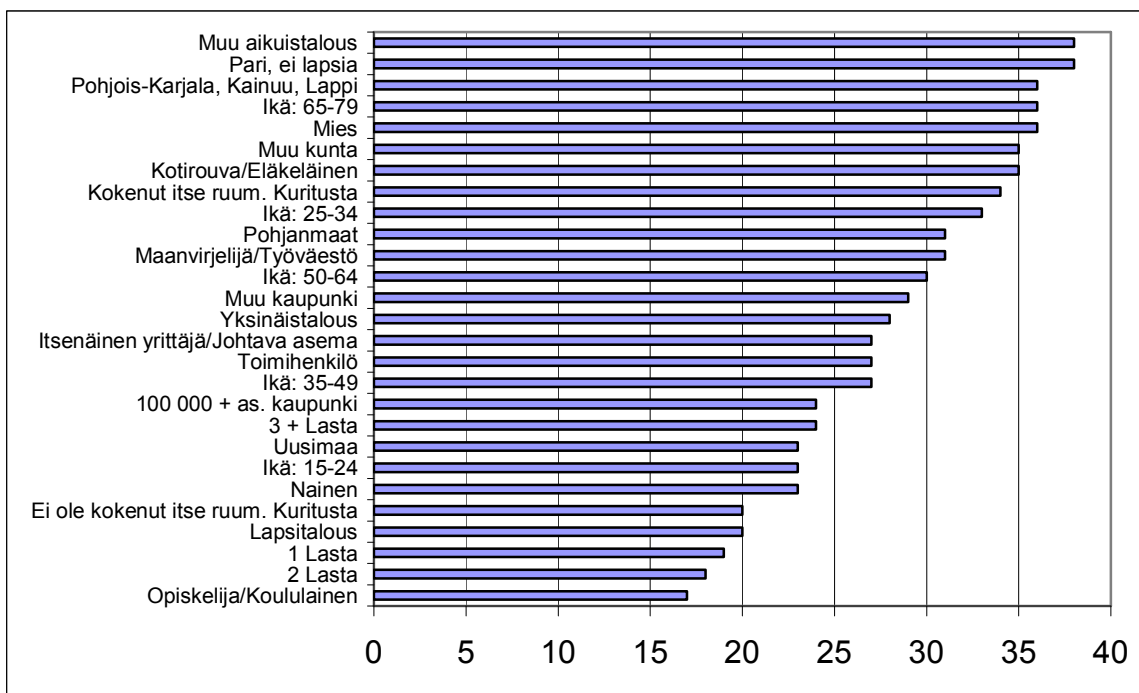
Asenteita ruumiilliseen kuritukseen on Suomessakin tutkittu melko paljon. Tutkimukset voidaan jakaa kahteen ryhmään vastaajien iän mukaan: lapsivastaajiin ja aikuisvastaajiin kohdistuneet asennekyselyt. Ensin mainittuun ryhmään kuuluu Sariolan tutkimus lasten väkivalta- ja seksuaalikokemuksista (1988) sekä Unicefin (Unicef 2007) teettämä kyselytutkimus peruskoululaisten asenteista liittyen yleisesti ihmis- ja lastenoikeuksiin. Viimeksi mainitun kyselyn aineisto kerättiin kirjekyselynä syksyllä 2006 neljästäkymmenestä peruskoulusta. Kustakin koulusta yksi luokka vastasi kyselyyn. 34 koulua palautti lomakkeet ja kokonaisvastaajamäärä oli 1782. Vastaajien sukupuolijakauma oli tasainen ja eri ikäluokat olivat edustettuina hyvin. Vastaajat jakautuivat tasaisesti seitsemännen, kahdeksannen ja yhdeksännen luokan oppilaisiin.

Kyselyssä kysyttiin oppilaiden asenteita muun muassa lasten kurittamiseen kasvatusmielessä. Joka kolmas vastaajista oli sitä mieltä, ettei lasta saa kurittaa mitenkään. Joka toinen vastaajista kuitenkin sallisi lievän kurittamisen, kuten tukkapöllyn antamisen. Kaikenlaisen ruumiillisen kurittamisen kannalla oli 8 prosenttia vastaajista. Tutkimuksessa ei annettu kurittamisesta konkreettisia esimerkkejä (kuten tukkapöllyn antaminen, lyöminen tms.) vaan puhuttiin yleisesti kurittamisesta. Mielenkiintoinen havainto on myös se, että joka kolmas vastaajista uskoi ruumiillisen kurittamisen vaikuttavan lapsen väkivaltaiseen käyttäytymiseen sitä lisäävästi.

Kaikki peruskoululaiset eivät myöskään tienneet lasten fyysisen kurittamisen olevan kiellettyä. Epäselväksi jää, ovatko nämä samoja vastaajia, jotka hyväksyvät lievän kurittamisen. Vastaajista 37 prosenttia uskoi tukistamisen olevan lain mukaan sallittua ja 15–16 prosenttia uskoi piiskaamisen tai selkäsaunan sekä tönimisen ja ravistelun olevan sallittua. Läimäytyksen laillisuuteen uskoi joka kymmenes vastaaja. Näiden lisäksi kuitenkin noin 90 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että lasten oikeudet toteutuvat vasta kun häntä suojellaan väkivallalta.

Lastensuojelun keskusliitto teetti kesällä 2006 puolestaan tutkimuksen *Lapsiin kohdistuva väkivalta*, jossa tarkasteltiin yleisesti ihmisten asenteita kurituksen. Tutkimuksen aineisto kerättiin henkilökohtaisena haastatteluna osana Omnibus-tutkimusta, joka kerätään useamman kerran vuodessa. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat 15–79-vuotiaat suomalaiset, jotka valittiin tutkimukseen haastateltaviksi kiintiöpoiminnalla iän, sukupuolen, asuinläänin ja kuntatyypin mukaan. Haastateltujen henkilöiden määrä oli 1006.

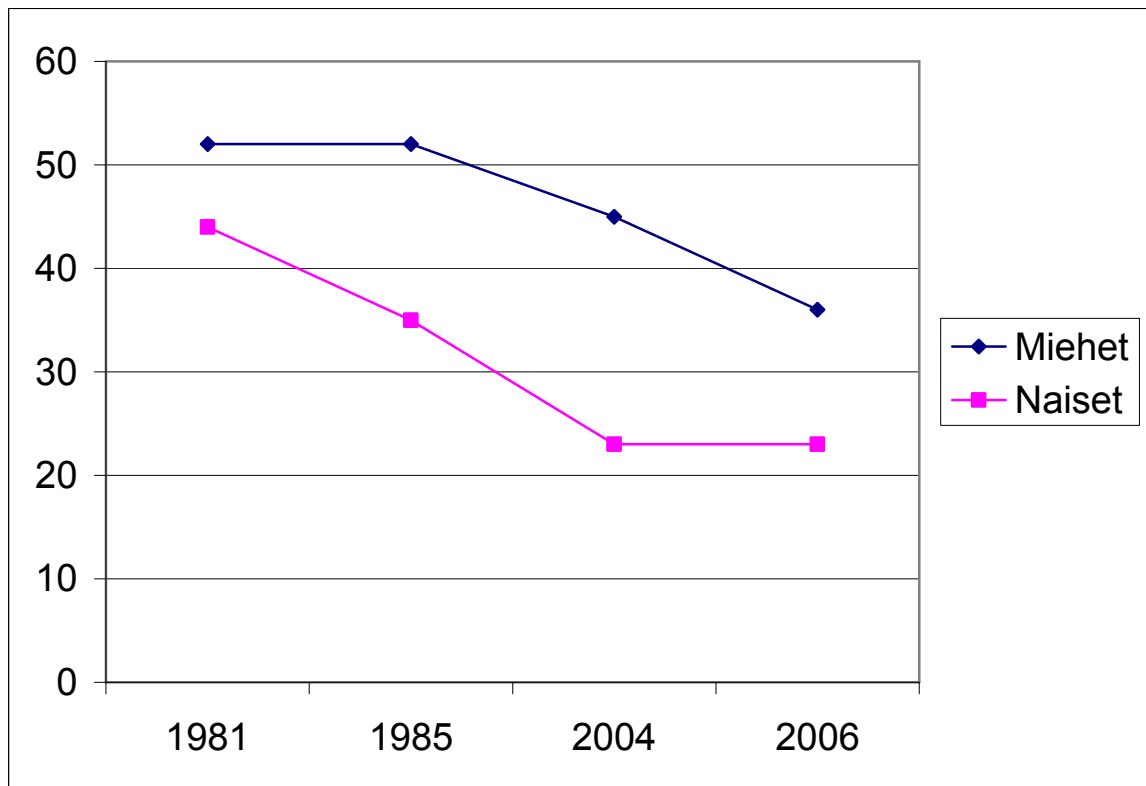
Tutkimuksen mukaan noin joka kolmas (29 %) suomalainen hyväksyy lasten ruumiillisen kurittamisen vähintään poikkeustapauksissa. Verrattuna vuonna 2004 vastaavaan tutkimukseen ruumiillisen kurituksen hyväksyjä on hieman vähemmän. Tuolloin hieman yli kolmannes (34 %) hyväksyi sen. Seuraavassa kuviossa (kuvio 20) on koottu kurittamiseen myönteisesti suhtautuvista joitakin taustatietoja. Myönteisimmin lasten kurittamiseen näyttävät suhtautuvan lapsettomat, itä- ja pohjoissuomalaiset, vanhukset ja miehet. Myönteisenä havaintona voi pitää sitä, että kielteisimmin ruumiilliseen kurittamiseen suhtautuvat nuoret vastaajat ja lapsiperheiden vanhemmat.

KUVIO 20. ”Mitä mieltä olette väittämästä: Lasten ruumiillinen kuritus on ainakin poikkeustapauksissa hyväksyttävä kasvatustapaus.” Väittämän kanssa ”täysin samaa mieltä” ja ”melkein samaa mieltä” olleiden vastaajien yhteenlaskettu osuus (%). Lähde: Lastensuojelun Keskusliitto 2006.

Edellä olevat tiedot lasten kurittamista koskevista asenteista perustuvat asennekysymykseen, joka on esitetty Peltoniemen (1981 ja 1988) tutkimuksissa jo 1980-luvulla. Tämä antaa mahdollisuuden myös tarkastella kurittusasenteiden kehittymistä noin 25 vuoden ajanjaksolla. Kuvioon 21 on koottu Sariolan (2006) esittämien tietojen pohjalta kurittusasenteiden muutosta kuvaavia lukuja. Kuvio osoittaa, että asenteellinen kehitys on ollut myönteistä: parissakymmenessä vuodessa suomalaisten suhtautuminen lasten ruumiilliseen kurittamiseen on muuttanut entistä kielteisempään suuntaan. Toisaalta on sanottava, että

monissa väestöryhmissä lasten ruumiilliseen kurittamiseen suhtaudutaan edelleenkin huolestuttavan myönteisesti.

KUVIO 21. Ruumiillisen kurituksen hyväksyminen sukupuolen mukaan vuosina 1981, 1985, 2004 ja 2006, % vastanneista. Lähde: Sariola 2006.

5 LASTEN PELOT JA TURVALLISUUDEN TUNNE

5.1 LASTEN PELOT (NOORA ELLONEN)

Pelot ovat olennainen asia huomioida arvioitaessa lasten kokeman väkivallan määrä ja sen muotoja. Pelot liittyvät tiivistä juuri turvallisuuden tunteeseen: pelot ovat lasten tapa hahmottaa itseään suhteessa ulkomaailmaan ja erityisesti sen turvattomuutta aiheuttaviin elementteihin. (Lahikainen & Kraav 1996.) Pelot voidaankin ajatella tapana suojella itseään ulkomaailman vaaroilta (Bowlby 1978). Muita vastaavia suojausmekanismeja ovat muun muassa huolehtiminen, toivottomuuden tunne ja ahdistuneisuus, jotka kaikki indikoivat omalta osaltaan turvattomuutta, joka puolestaan aiheutuu usein muiden ihmisten toimesta (Lahikainen & Kraav 1996.) Turvattomuus voidaankin määritellä sosiaalisesti ja kulttuurisesti muodostuneena elintilana, jossa yksilö ei tunne itseään turvalliseksi (Ollendick ym. 1996).

Suomalaisten lasten pelot ovat jääneet kuitenkin suhteellisen vähäiselle huomiolle kotimaisessa lapsuustutkimuksessa. Erityisesti juuri määrälliset tarkastelut siitä, mitä suomalaiset lapset pelkäävät ja kuinka paljon, ovat suhteellisen harvinaisia. Kattavimmin suomalaisten lasten pelkoja ovat tutkineet sosiaalipsykologian professori Anja Riitta Lahikainen kumppaneineen keräämällä kattavan haastattelu- ja kyselyaineiston aiheesta. Tutkimuksessa käsiteltiin nimenomaan lasten pelkoja, eli tutkimuskohteena olivat 5–6-vuotiaat lapset.

Lahikaisen ja kumppaneiden haastattelu- ja kyselytutkimus kerättiin kahtena eri mittauskertana. Ensimmäisen kerran aineisto kerättiin vuonna 1993, jolloin se kohdistettiin sekä 5–6-vuotiaisiin että 7–12-vuotiaisiin lapsiin ja heidän vanhempiinsa. Tutkimuksessa haluttiin paitsi kartoittaa lasten pelkoja myös sitä, miten hyvin vanhemmat ovat perillä lastensa peloista. Vuonna 2003 aineisto kerättiin vain 5–6-vuotiailta lapsilta ja heidän vanhemmiltaan, joten vertailutietoa on saatavilla vain nuorempien lasten kohdalta. Aineisto kerättiin Kuopiossa ja Eestissä olevan Tartun alueilta tavoitteena saada myös maiden välistä vertailua lasten peloista. Tässä tarkastellaan tuloksia kuitenkin vain Suomen osalta sekä keskitytään pääasiassa 5–6-vuotiaisiin lapsiin vertailumahdollisuuden takia. Tutkimukseen osallistui vuonna 1993 105 ja vuonna 2003 109 suomalaista 5–6-vuotiasta lasta ja heidän vanhempansa (ks. lisää Lahikainen ym. 1995; Lahikainen 2006).

Vanhempien tietoa lastensa peloista mitattiin kyselylomakkeella. Lasten pelkoja kartoitettiin puolestaan kahdella eri haastattelutyypillä (ks. lisää Lahikainen ym. 1995; Lahikainen 2006; Taimalu 2007). Ensimmäiset haastattelut olivat niin sanottuja puolistrukturoituja haastatteluja, joissa lapsi viritettiin aiheeseen toteamalla, että kaikki ihmiset pelkäävät jotain, mitä sinä pelkää. Johdannon jälkeen lapsen annettiin puhua peloistaan niin kauan kuin hän halusi. Pelkojen voimakkuutta tarkennettiin pelkojen esiintulon yhteydessä esittämällä lapselle kuvio, jossa kolme eriasteista viivaa kuvasti eriasteisia pelkoja ja lasta pyydettiin valitsemaan pelon voimakkuus viivoina. Koska näinkin avoin haastattelu nähtiin hankalana menetelmänä erityisesti pienempien lasten kohdalla, täydennettiin aineistoa toisella haastattelulla, jossa käytettiin apuna erilaisia kuvia. Haastatteluun valittiin seitsemän aihetta amerikkalaisesta Fear Survey Schedule for Children mittaristosta (FSSC-R) (Ollendick 1983), joista kaikista esitettiin lapsille kuva pyytävän lasta samalla kertomaan mahdollisista omista peloista liittyen kuvaan. Kuvat esittivät seuraavia teemoja:

- Nukkumaanmeno pimeässä
- Toisten lasten kiusattuna oleminen
- Vanhemmat tappelevat keskenään
- Vanhemmat kritisoivat lastaan
- Eksyminen metsässä
- Eksyminen kaupungissa, jossa on vain vieraita ihmisiä
- Vanhempien lähteminen pitkälle matkalle

Ensimmäisen haastatteluvaiheen perustella saatiin esiin useita eri pelon lähteitä. Nämä pelot luokiteltiin 19 ryhmään (Kirmanen 2000). Esille tulleet pelot olivat suhteellisen samoja vuonna 1993 sekä vuonna 2003. Taulukossa 13. on esitelty kymmenen yleisintä pelkoa näinä vuosina.

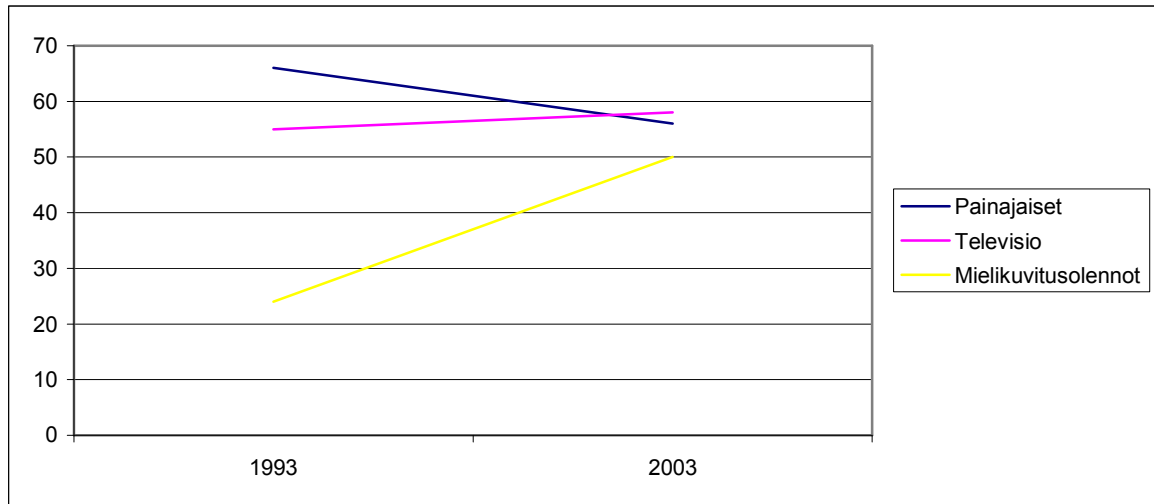
TAULUKKO 13. 5–6-vuotiaiden lasten kymmenen yleisintä pelkoa, % moniko pelkää. Lähde: Kraav & Lahikainen (2004), muokattu

Pelko	1993	2003
Painajaiset	66	56
Televisio	55	58
Kaukaiset eläimet	45	33
Tutut eläimet	37	21
Mielikuvitusolennot	24	50
Pimeä / pimeät paikat	21	27
Pienet vaarat ja onnettomuudet	15	23
Vieraat aikuiset	12	7
Yksin oleminen / eksyminen	12	14
Suuret onnettomuudet ja kuolema	10	7

Taulukon mukaan selvästi yleisin pelko 5–6-vuotiailla lapsilla liittyi vuonna 1993 painajaisuniin. Jopa kaksi kolmesta lapsesta pelkäsi näkevänsä painajaisia. Tähän liittyi usein myös pelko pimeässä nukkumisesta. (Lahikainen ym. 1995; ks. myös Kirmanen 2000). Toiseksi eniten pelkoa aiheutti televisio. Yli puolet lapsista kertoi pelkäävänsä televisiosta tulevia ohjelmia. Kolmanneksi eniten pelättiin eläimiä, sekä eksoottisia että tuttuja eläimiä. Myös mielikuvitusolennot, pimeä ja pienet vaara ja onnettomuudet aiheuttivat lapsille pelkoja. Lapset liittivät pelkoja myös toisiin ihmisiin. Yli joka kymmenes lapsi pelkäsi vieraita aikuisia, kuten esimerkiksi hyvin humalaisia ihmisiä, ”huppumiehiä”, tai ”raiskausmiehiä”. Joka kymmenes pelkäsi myös kavereiden kiusaamista ja vähän alle kymmenes hänelle tärkeiden aikuisten käyttäytymistä, kuten vanhempien riitelyä tai alkoholinkäyttöä. Myös pelko siitä, että joutuu erilleen vanhemmista, oli selvästi havaittavissa. Noin 12 prosenttia lapsista raportoi niin sanotusta separaatiopelosta, eli lapsi pelkäsi joutuvansa hyljättyksi, tai menettävänsä läheisen ihmisen. Käytännössä tämä ilmeni esimerkiksi haluttomuutena olla yksin. (Lahikainen ym. 1995; ks. myös Kirmanen 2000).

Kymmenen vuotta myöhemmin tarkasteltuna lasten pelot ovat kokonaisuudessaan selvästi lisääntyneet (taulukko 13). Yhä edelleen eniten pelätään painajaisia ja televisiota mutta niiden järjestys on kääntynyt. Nykyään televisiota pelätään hieman enemmän kuin painajaisia. Eläimiä pelätään selvästi vähemmän kuin ennen ja vieraita aikuisia ja suuria onnettomuuksia sekä kuolemaan hieman vähemmän kuin ennen. Selvästi enemmän pelätään puolestaan mielikuvitusolennot ja pimeää (ks. myös kuvio 22). Kun vuonna 1993 joka neljäs lapsi

ilmoitti pelkäävänsä mielikuvitusolento, teki saman vuonna 2003 joka toinen lapsi. Pimeän pelon kasvu voidaan ajatella liittyvän tähän. (Taimalu ym. 2007; Lahikainen ym. 2006.)

KUVIO 22. Lasten kolmen yleisimmän pelon määrällinen kehitys vuodesta 1993 vuoteen 2003, %. Lähde: Taimalu, A., Lahikainen, AR., Korhonen, P. & Kraav, I. (2007), muokattu.

Vanhempien lasten, eli 7–12-vuotiaiden pelkoja tarkasteltiin siis vain vuonna 1993. Vaikka tämän ikäryhmän osalta ei saada vertailutietoa, on mielenkiintoista katsoa, millaisia pelkoja vähän vanhemmat lapset raportoivat yli kymmenen vuotta sitten. Eniten tässä ikäryhmässä pelättiin kuolemaa ja onnettomuutta: yli puolet 7–12-vuotiaista lapsista ilmoitti pelkäävänsä kuolemaa ja lähes puolet tulta tai tulipaloa. Toiseksi eniten pelkoa aiheutti sairaalaan joutuminen, sairastuminen, käärmeet ja ampiaiset. Painajaisunia pelkäsi edelleen joka viides lapsista ja vanhempien riitelyä pelkäsi kolmasosa lapsista. Myös vanhemmista lapsista joka kymmenes pelkäsi yksinoloa. Sosiaalisista suhteista vanhemmat lapset pelkäsivät eniten lähiomaisen kuolemaa ja vanhempien avioeroa sekä sitä, että menettää tai ei saa ikinä hyvää ystävää. (Lahikainen ym. 1995; ks myös Kirmanen 2000).

5.1.1 TELEVISION LIITTYVÄT PELOT

Edellisten tulosten perustella voidaan todeta, että television katselu aiheuttaa lapsille eniten pelkoja. Tämä on siinä mielessä mielenkiintoinen tulos, että tutkimukset ovat osoittaneet lapsia viehättävän juuri ne ohjelmat, joiden he tietävät pelottavan heitä; tällöin virittyy lapsia kie-

tova asetelman hyvästä ja pahasta (Kirmanen 2000; Buckingham 1996). On kuitenkin myös todettu, että lapset eivät pysty itse poistamaan tätä syntyvää pelon tunnetta, ellei sitä tehdä valmiiksi ohjelmassa. Toisin sanoen mikäli ohjelmalla ei ole onnellista loppua tai ohjelmaan liittyvä pelkotila menee yli lapsen käsityskyvyn, voi pelko jäädä niin sanotusti päälle. Tällöin kyse on yleensä muille kuin lapsille tarkoitettusta ohjelmasta, joka sisältää tapahtumia ja kohtauksia, joita lapsi ei kykene jäsentämään, jolloin seurauksena on turvattomuuden tunne. Vaikutukset ovat samat, oli kyse sitten aktiivisesta tai passiivisesta television katsomisesta, eli jo se, että televisio on päällä, vaikka sitä ei aktiivisesti katsottaisikaan, voi aiheuttaa pelkoja. Televisioon liittyvät pelottavat tuntemukset ovat usein kytköksissä myös painajaisiin ja huolehtimisen tunteeseen. Televisiossa nähdyt kohtaukset usein myös yhdistyvät lasten mielissä todellisuuteen; voiko tämä tapahtua myös minulle tai minun perheelle? (Valkonen, Pennonen, Lahikainen 2005.) Tämä näkyy myös muiden pelkojen yhteydessä. Esimerkiksi jopa kolme neljästä tutkimukseen osallistuneesta lapsesta pelkäsi omien vanhempien avioeroa, vaikka vain yksi kymmenestä lapsesta oli sen oikeasti kokenut. (Lahikainen ym. 1995; ks myös Kirmanen 2000). Voidaan myös olettaa, että pelko painajaisista, sodasta, väkivallasta ja kuolemasta on osittain lähtöisin televisiosta. Voidaan varmasti myös ajatella, että huomattava lisääntyminen mielikuvitusolentoihin liittyvien pelkojen kohdalla on ainakin osittain selitettävissä televisiolla ja muulla medialla.

Nämä pelot kuvaavat hyvin yksittäisiä tilanteita tai asioita, joita lapset pelkäävät. Ne eivät kuitenkaan kerro yleisimmistä linjoista, eli minkä tyyppiset asiat yleensä tuntuvat lapsista pelottavilta. Vastamaan tähän kysymykseen Lahikainen kumppaneineen tekivät pääkomponenttianalyysin näistä yksittäisistä peloista, saadakseen tiivistettyä tietoa muutamiksi yleisimmiksi ulottuvuuksiksi. Analyysi tuotti viisi eri ulottuvuutta:

- Mielikuvitukseen liittyvien asioiden pelko
- Vaaran ja kuoleman pelko
- Pimeän ja eristämisen (separation) pelko
- Lievien vammojen ja eläinten pelko
- Pelko liittyen tärkeiden ihmisten käyttäytymiseen

Kyseiset ulottuvuudet selittivät yhteensä 51 prosenttia ilmiön vaihtelusta, jota voidaan pitää suhteellisen hyvänä selitysprosenttina. Eniten vaihtelua selitti mielikuvitukseen liittyvien asioiden pelko, joka voidaan

tulkita siten, että näitä pelkoja on lapsilla eniten. Näillä tarkoitettiin erilaisia mielikuvitushahmoja ja televisioon liittyviä pelkoja sekä pelkoa painajaisunista. Toiseksi eniten lapset pelkäsivät erilaisia vaaratilanteita ja kuolemaa. Vaaratilanteella tarkoitetaan tässä lähinnä pelottavia tuntemattomia ihmisiä, ”huppumiehiä”, suuria onnettomuuksia, sotaa, aseita, väkivaltaa ja kuolemaa. Lähes yhtä paljon lapset pelkäsivät myös pimeää ja eristämistä, jolla tarkoitettiin eksymistä, yksin jäämistä tai pimeässä oloa. Neljänneksi eniten, jälleen lähes yhtä paljon kuin kahta aikaisempaa kokonaisuutta, lapset pelkäsivät pienempiä tapaturmia sekä eksoottisia eläimiä. Viidenneksi eniten lapset pelkäsivät läheisten ihmisten käyttäytymiseen liittyviä asioita (Taimalu ym. 2007; Lahikainen ym. 2006).

Jos näitä ulottuvuuksia verrataan ajallisesti, voidaan todeta, että erityisen paljon ovat lisääntyneet juuri ne pelot, jotka liittyvät mielikuvitukseen. Tätä selittää televisioon ja painajaisiin liittyvien pelkojen voimakas lisääntyminen. Myös vaaratilanteiden ja kuoleman pelko on hie-man lisääntynyt mutta ei lähellekään siinä määrin, mitä mielikuvitukseen liittyvät pelot. Myös tätä voi hyvinkin selittää televisioon liittyvien pelkojen lisääntyminen. Eristäytymiseen ja pimeään liittyvät pelot eivät ole puolestaan lisääntyneet tilastollisesti merkitsevästi viimeisen kymmenen vuoden aikana. Pienempiin vaaratilanteisiin, eksoottisiin eläimiin sekä läheisten ihmisten käyttäytymiseen liittyvät pelot osoittavat sen sijaan jopa laskusuuntaa (Taimalu ym. 2007).

Kun vastaava pääkomponenttianalyysi tehtiin kuviin liittyneiden haastattelujen pohjalta, saatiin esiin kaksi eri ulottuvuutta. Ensimmäinen ulottuvuus kuvasi pelkoja vanhempien lapsiin kohdistamasta laiminlyönnistä, vanhempien välisistä riidoista sekä vanhempien lapsiinsa kohdistamasta kritiikistä. Kaikki pelot kuvaavat siis *vanhempien kritisoimista tai aggressiivista käyttäytymistä*. Toisen ulottuvuuden muodostivat pelot liittyen pimeässä yksin nukkumaanmenoon, metsässä eksymiseen, eksymiseen suuressa ihmisjoukossa sekä vanhempien lähteminen pitkälle matkalle. Kaikki pelot kuvastivat siis *yksinjäämisen ja eksymisen pelkoa*. Kun näitä kahta ulottuvuutta tarkastellaan vuoden 1993 ja vuoden 2003 aineistossa näyttää kehitys suhteellisen negatiiviselta. Pelot vanhempien aggressiivisuuteen ja kritisoimiseen ovat lisääntyneet selvästi ja tilastollisesti merkitsevästi kun taas yksinjäämiseen ja eksymiseen liittyvät pelot osoittavat myös lisääntymisen merkkejä, mutta tulos ei ole tilastollisesti merkitsevä (Taimalu 2007).

5.1.2 VANHEMPIEN TIETO PELOISTA

Kuinka hyvin vanhemmat sitten tietävät lastensa peloista? Tätä päästään tarkastelemaan ainoastaan vuoden 1993 aineiston perusteella ja sen mukaan vanhempien tietämys lasten peloista vaihtelee pelon mukaan. Suurimassa osassa peloista vanhempien arvio ja lasten kertomus korreloivat voimakkaasta keskenään. Kuitenkin yksi kolmannes vanhemmista ei ymmärtänyt puoliakaan lasten peloista. Eniten vanhemmat sivuuttivat pelot, jotka koskivat heidän omaa käyttäytymistään tai toimintaansa. Vaikeinta vanhempien oli huomata lasten pelkoa vanhempien antamasta rangaistuksesta, vanhempien välisestä riidasta, yksin jäämisestä sekä lääkärissä käyntiin liittyvää pelkoa. Taulukkoon 14 on laskettu, montako prosenttia vanhemmista, joiden lapset ilmoittivat tiettyjä pelkoja, eivät ajatelleet lapsensa pelkäävän kyseistä asiaa. Niiden lapsien vanhemmista, jotka pelkäsivät olla yksin kotona, vain 25 prosenttia tiesi sen. Vastaavasti noin puolet vanhemmista tiesi lapsensa pelkäävän lääkärissä käyntiä. Helpoiten vanhemmat ymmärsivät puolestaan lasten pelon joutua eksyksiin. Vain 14 prosenttia niiden lasten vanhemmista, jotka pelkäsivät eksyvänsä metsässä, ei tiennyt lapsensa pelkäävän sitä. (Lahikainen ym. 2006.)

TAULUKKO 14. Vanhemmat, jotka eivät maininneet lapsensa pelkäävän seuraavia asioita, vaikka lapsi itse mainitsi pelkäävänsä niitä, %. Lähde: Lahikainen ym. (2006), muokattu

Pelko	% vanhemmista
<i>Kuva-avusteisessa haastattelussa esitetyt pelot</i>	
Yksin oleminen kotona	75
Lääkärissä käynti	52
Vanhemmilta saatu rangaistus	41
Yksin pimeässä nukkumaan meno	36
Vanhempien keskinäinen riitely	34
Muiden lasten kiusaaminen	26
Eksyminen vieraiden ihmisten joukossa	30
Eksyminen metsässä	14
<i>Puolistrukturoidussa haastattelussa esiin tulleet pelot</i>	
Vieraat aikuiset	65
Painajaiset	35
Yksin oleminen	22
Mysteriset elokuvat	22
Mysteriset hahmot	20

5.2 NUORTEN TURVALLISUUSKOKEMUS (JANNE KIVIVUORI)

Nuorisoriolosuuskyselyssä 2004 vastaajilta kysyttiin, miten turvallisiksi he tuntevat olonsa eri paikoissa: iltaisin kotikunnan/kaupungin keskustassa, omalla asuinalueella, koulumatkalla ja koulun pihalla välitunnilla. Kysymys haluttiin kytkeä rikospelkoihin ja kuului seuraavasti: ”Väkivaltaa voi joskus kohdata erilaisissa tilanteissa ja olosuhteissa. Miten turvallisiksi tunnet olosi seuraavissa paikoissa?”. Tällä johdannolla tavoiteltiin sitä, että vastaukset heijastaisivat turvallisuuskokemusta suhteessa väkivallan riskiin, ei vaikkapa liikenneturvallisuuksiin.

Seuraavassa on tarkasteltu nuorten vastauksia näihin kysymyksiin (taulukko 15). Koska kysymykset on esitetty vain 2004, turvallisuuden tunteen muutoksesta ei voida esittää tietoja.

TAULUKKO 15. Turvattomaksi eri paikoissa olonsa kokevia, % 15–16-vuotiaista

	Kaikki	Pojat	Tytöt
Koulumatkalla	1,5	1,6	1,3
Välitunnilla koulun pihalla	2,1	2,5	1,6*
Omalla asuinalueella	5,3	3,6	7,1**
Kotikunnan/kaupungin keskustassa	20,8	17,6	24,1**
	6191	3107	3084

Sukupuolten välisen eron merkitsevyys: *= $p < .05$ **= $p < .01$.

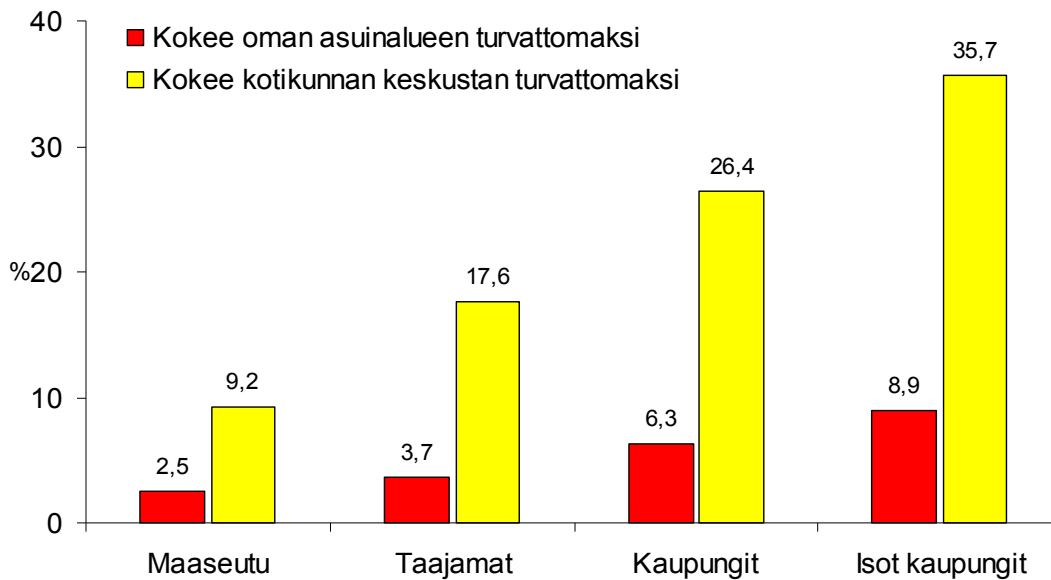
Tulokset osoittavat, että varsin pieni osa nuorista kokee koulumatkan tai koulun välitunnit turvattomiksi. Tätä voidaan pitää myönteisenä havaintona. Myös oma asuinalue koetaan turvallisiksi; vain viisi prosentti ilmoitti kokevansa olonsa turvattomaksi asuinalueellaan. Sen sijaan joka viides nuori katsoi, että oman kotikunnan tai -kaupungin keskustassa olo on turvaton suhteessa väkivallan riskiin.

Kun tyttöjä ja poikia tarkastellaan erikseen, havaitaan eräitä kiinnostavia eroja. Tytöistä suurempi osa kuin pojista kokee olonsa turvattomaksi omalla asuinalueella ja kotikunnan keskustassa. Sen sijaan pojista hieman suurempi osa kokee turvattomuutta koulun välitunnilla. Havainto on linjassa sen edellä tehdyn havainnon kanssa, että poikiin kohdistuvasta väkivallasta suurempi osa liittyy kouluun kuin tyttöihin kohdistuvasta väkivallasta.

Turvallisuuden tunne oman kotikunnan keskustassa riippuu selkeästi siitä, millaisessa kunnassa nuori asuu (kuvio 23). Maaseutu- ja maaseutumaiden kuntien nuorista vain 9 prosenttia koki olonsa turvattomaksi kuntansa keskustassa. Taajamissa vastaava osuus oli kaksinkertainen

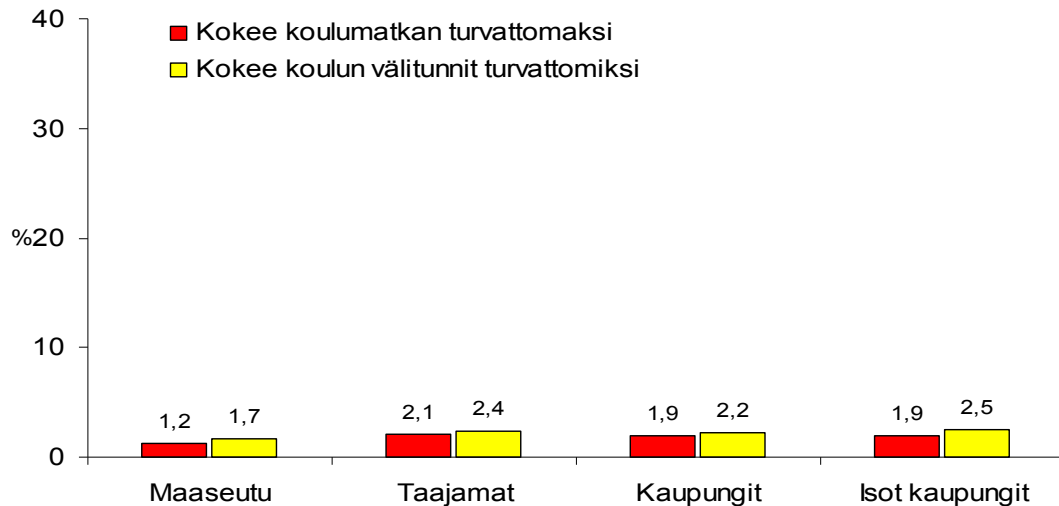
(18 %), kaupungeissa kolminkertainen (26 %) ja isoissa kaupungeissa nelinkertainen (36 %).

Turvallisuustunne omalla asuinalueella suhtautuu samalla tavalla kotikunnan taajama-asteeseen: mitä urbaanimpi kotikunta, sitä suurempi osa nuorista kokee olonsa turvattomaksi omalla asuinalueellaan. Joskin on huomioitava, että isoissakin kaupungeissa vain alle 10 % nuorista kokee olonsa turvattomaksi omalla asuinalueellaan.

KUVIO 23. Omalla asuinalueella ja kotikunnan keskustassa olonsa turvattomaksi tuntevia nuoria, % 15–16-vuotiaista 2004. ($p=.000$).

Kouluun liittyvä turvattomuuden tunne ei vaihtelee samalla tavalla asuinkunnan taajama-asteen mukaan (kuvio 24). Kouluturvattomuudessa havaitut erot eivät olleet tilastollisesti merkitseviä. Koulut näyttäisivät olevan suurin piirtein yhtä turvallisia maan eri osissa.

KUVIO 24. Omalla asuinalueella ja kotikunnan keskustassa olonsa turvattomaksi tuntevia nuoria, % 15–16-vuotiaista 2004 (ei merkitseviä eroja).

Tulokset viittaavat siihen, että suomalaisella koululla on myönteisessä mielessä ”tasoittava” vaikutus nuorten turvallisuuskokemukseen. Eri puolilla maata koulu on turvallisuuden saareke, vaikka muihin elämän puitteisiin voi liittyä turvattomuutta. Toisaalta sekin on ongelma, että noin kaksi prosenttia nuorista kokee koulumatkan ja koulun turvattomaksi.

Edellä esitettyjä havaintoja ei voi tulkita niin, että ne osoittavat suurten kaupunkien keskustojen olevat vaarallisia paikkoja. Mitä isommasta kaupungista on kyse, sitä enemmän nuorten vastaukset perustunevat myös erilaisiin mielikuviin ja stereotypioihin siitä, millaisia suurten kaupunkien keskustat ovat. Sen sijaan oppilaiden käsitykset oman asuinalueen turvallisuudesta lienevät vahvemmin ankkuroituneita heidän ensi käden kokemuksiinsa ja tietoihinsa.

6 LAPSIIN KOHDISTUVAA VÄKIVALTA ON TARPEEN TUTKIA (JUHA KÄÄRIÄINEN & JANNE KIVIVUORI & NOORA ELLONEN)

Tämän tutkimusraportin tarkoituksena on ollut koota yhteen varsin hajanaisista määrällistä kuvaa lapsiin kohdistuvan väkivallan esiintymisestä Suomessa. Tosin sanoen olemme koettaneet vastata saatavilla olevan tiedon perusteella kysymykseen siitä, kuinka yleistä lapsiin kohdistuva väkivalta on maassamme ja mihin suuntaan kehitys näyttää olevan menossa. Varsinaisen väkivallan lisäksi olemme tarkastelleet lasten kurittamista, kuritusasenteita sekä lasten pelkoja ja turvattomuuden tunteita.

Lapsiin kohdistuvan väkivallan määrällistä kehitystä voidaan tarkastella periaatteessa kahdella eri tavalla: rekisteritietojen perusteella ja suorien kyselytutkimusten avulla. Rekisteritiedot muodostuvat viranomaistoiminnan sivutuotteena ja kuvastavat siten viranomaisten toiminnan aktiivisuutta ja sitä, kuinka aktiivisesti kansalaiset käyttävät viranomaisten palveluja. Tämä on pidettävä mielessä myös silloin kun tarkastelemme lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa rekisteritietojen avulla.

Kun lapset joutuvat kaikkein vakavimman väkivallan kohteiksi henkirikosten uhreina, viranomaisten tuottamia rekisteritietoja voidaan pitää varsin luotettavina. Tämä johtuu siitä, että käytännössä lähes kaikki henkirikokset tulevat viranomaisten tietoon. Tilastokeskuksen kokoamiin kuolemansyytilastoihin perustuvien tietojen perusteella tiedämme, että surmattujen pienten lasten määrä on vähentynyt selvästi viimeisen noin puolen vuosisadan aikana. Aivan ilmeinen syy tähän myönteiseen kehitykseen on ollut äitiyshuoltoon ja lastenneuvolointiin liittyvä sosiaalinen tuki ja kontrolli. Lisäksi ehkäisyn helpottuminen ja yleinen yksinhuoltajuutta koskevien käsitysten vapautuminen lienevät vähentäneet lapsensurmia.

Keskeisin tapa, jolla seurataan rikollisuuden kehitystä rekisteritietojen avulla, on poliisin rikosilmoitustietoihin perustuva rikollisuustilasto, jonka Tilastokeskus kokoaa poliisin tietojärjestelmästä. Luotettavia tietoja asianomistajan iän mukaan ei ole kuitenkaan saatavissa. Poliisin omasta PolStat-tietokannasta on kuitenkin ollut saatavissa vuodesta 2005 lähtien nämä tiedot. Näiden tietojen mukaan poliisi kirjaa vuosittain noin pari tuhatta sellaista rikosilmoitusta, joissa rikos kohdistuu asianomistajan henkeen ja terveyteen ja joissa asianomistaja on alle

15-vuotias. Lisäksi seksuaalirikoksia kirjataan saman ikäisille asianomistajille noin tuhat vuosittain.

Vaikka poliisin tietoon tullut rikollisuus todellakin muodostaa vain pienen osan kokonaisrikollisuudesta, on hyvä muistaa, että rikosilmoitusrekisteri muodostaa varsin monipuolisen ja laajan ilmirikollisuutta kuvaavan aineiston. Tätä aineistoa voitaisiinkin hyödyntää tulevaisuudessa nykyistä paljon paremmin tarkastelemalla lapsiin kohdistuvan, poliisille ilmoitetun väkivallan piirteitä. Rikosilmoitusrekisteri pitää sisällään tietoja uhrista, epäillyistä tekijöistä, teon luonteesta ja melko monipuolisesti olosuhteista, joissa teko on tapahtunut. Vaikka poliisille ilmoitettujen tapausten perusteella ei voida tehdä päätelmiä kokonaisrikollisuudesta, on tärkeää tietää, millaiset teot tulevat viranomaisien tietoon ja miksi niistä ilmoitetaan. Vertaamalla näin saatuja tietoja muista lähteistä kuten kyselytutkimuksin kerättyihin tietoihin, saamme tietoa siitä, mitkä seikat edistävät lapsiin kohdistuvan väkivallan ilmoittamista viranomaisille ja mitkä seikat puolestaan ehkäisevät sitä. Kyselytutkimusten perusteella meillä on viitteitä esimerkiksi siitä, että valtaosa – varsinkin isompiin, teini-ikäisiin – lapsiin kohdistuvasta väkivallasta on lasten keskinäistä väkivaltaa. On kiinnostavaa tietää, missä määrin ja millä ehdoilla tämä ilmiö heijastuu viranomaisille ilmoitettuun väkivaltaan. Samantapaisia vertailuja eri aineistoilla kerättyjen havaintojen kesken voidaan tehdä monista muistakin asioista.

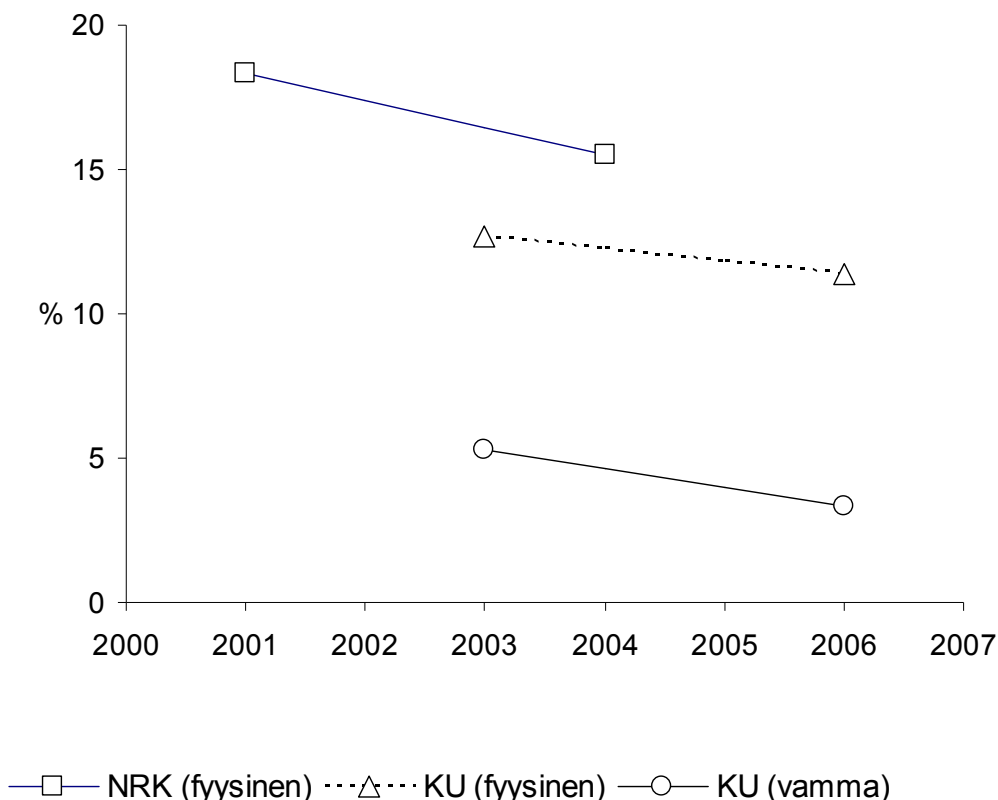
Poliisin rikosilmoitusrekisterin lisäksi myös terveydenhuollon viranomaisien rekisterit auttavat piirtämään kuvaa lapsiin kohdistuvan väkivallan kehityksestä. Hoitoilmoitusrekisteriin on koottu tietoja sairaaloissa annettujen hoitopäivien määrästä. Rekisteristä saadaan tietoja monipuolisen tautiluokituksen mukaisesti, joka pitää sisällään myös luokan tapaturmien väkivaltaisista syistä. Näiden tietojen perusteella lapsiin kohdistuva vakava, sairaalahoitoa vaatinut väkivalta olisi lievässä laskussa 2000-luvulla. Tosin kyse saattaa yhtä hyvin olla hoitojärjestelmän tehostumisesta: yhä vaikeammat tapaukset saatetaan hoitaa polikliinisesti ilman sairaalahoitoa.

Lastensuojelulain mukaisesti kunnan sosiaalilautakunta ja sosiaaliviranomaiset ovat keskeisessä asemassa tilanteissa, joissa lapseen kohdistuu väkivaltaa tai sen uhkaa. Valitettavasti meillä ei kuitenkaan ole toimivaa valtakunnallista tilastointijärjestelmää, jonka perusteella tietäisimme esimerkiksi huostaanottopäätösten syistä. Viime vuosina on kuitenkin syntynyt eräitä lupaavia kehityshankkeita, joiden avulla pyritään luomaan seurantajärjestelmä lastensuojelutoimenpiteiden taustalla vaikuttavista tekijöistä.

Rekisteriaineistojen ohella toinen pääasiallinen tietolähde selvitetäessä rikollisuuden tasoa ja kehitystä ovat suoraan väestöön kohdistettavat kysely- ja haastattelututkimukset. Niiden avulla voidaan arvioida sekä ilmi- että piilorikollisuuden tasoa ja siinä tapahtuvaa kehitystä.

Jos ajattelemme erityisesti lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa, meillä on olemassa yksi nimenomaan siihen keskittyvä kyselytutkimus, Heikki Sariolan *Lasten väkivalta- ja seksuaalikokemukset (1990)*, jonka empiirinen aineisto kerättiin vuonna 1988. Tuon tutkimuksen empiiriset tulokset alkavat olla jo vanhentuneita, mutta tutkimus tarjoaa hyvän pohjan lapsiin kohdistuvan väkivallan osoitinjärjestelmän kehittämiseksi.

Tällä hetkellä maassamme on kolme kansallisesti edustavaa kyselyjärjestelmää, joissa kerätään tietoja mm. nuorten kokeman väkivallan yleisyydestä. Ne ovat nuorisoriikollisuuskyselyt (NRK), jotka kohdistuvat yhdeksännen luokan oppilaisiin, kouluterveyskyselyt (KTK), jotka kohdistuvat 8. ja 9. luokan oppilaisiin²³, sekä kansalliset uhritutkimukset (KU), joista on saatavissa varsin luotettava tieto 15–19-vuotiaiden kokemasta väkivallasta. Kaikkia näitä tietolähteitä on kuvattu tässä raportissa. Ne antavat melko yhteensopivan kuvan nuorten kokeman yleisen väkivallan kehityksestä. 2000-luvun aikana kehitys on ollut myönteistä: kaikkien kolmen järjestelmän mukaan nuorten todennäköisyys joutua väkivallan uhriksi on laskenut.

KUVIO 25. Väkivallan uhriksi joutuneita nuoria NRK-kyselyjen sekä kansallisten uhritutkimusten (KU, 15–19-vuotiaat) valossa, %.

²³ Kouluterveyskyselyyn osallistuu myös lukiolaisia, mutta heitä ei voi pitää samassa mielessä ikäryhmää edustavana otoksena kuin 8. ja 9. luokan oppilaita.

2000-luvun myönteistä kehitystä on havainnollistettu kuviossa 25, jossa huomio kiinnittyy myös kehityssuunnan samanlaisuuteen Nuorisoriikollisuuskyselyissä ja kansallisissa uhritutkimuksissa. Trendejä kannattaa verrata tässä raportissa toisaalla esitettyihin tietoihin kouluterveyskyselyistä. Niiden päätrendi näyttäisi olevan laskeva, joskin laskun taustalla voi osin olla myös metodologisia tekijöitä. Mutta toisaalta se, että myös NRK- ja KU-sarjat tuottavat samanlaisen kuvan trendistä, tukevat myös KTK-kyselyn päätrendiä.

Kuvion 25 sarjoja arvioitaessa on muistettava, että ne kuvaavat kaikkea nuoriin kohdistuvaa väkivaltaa. Valtaosin trendit kuvaavat yleisintä väkivallan tyyppiä, eli nuorten keskinäistä väkivaltaa. Käyrät eivät kuvaa esimerkiksi vanhempien harjoittamaa väkivaltaa tai kuritusta.²⁴ Toisena varauksena on huomioitava, että käyrät perustuvat melko ”varttuneiden” nuorten tutkimiseen. Näistä varauksista huolimatta voidaan kuitenkin todeta, että ainakin 14–19-vuotiaiden suomalaisten nuorten kokema väkivalta on 2000-luvulla jonkin verran vähentynyt.

Vuoden 2005 naisuhritutkimus sisälsi kysymyksiä naisten lapsena kokemasta väkivallasta. Näin tutkittuna havaitaan, että nuoret naiset ilmoittavat kokeneensa useammin väkivaltaa ja seksuaalisesti loukkaavaa käytöstä kuin vanhat. Tästä ei kuitenkaan suoralta kädeltä voi tehdä trendiä koskevaa johtopäätöstä. Minna Piispan tutkimusten pohjalta tiedetään, että nuoret naiset ovat herkempiä määrittelemään – tai kyvykkäämpiä tunnistamaan – tilanteita väkivallaksi (Piispa 2004). Tätä voidaan itsessään pitää myönteisenä yhteiskunnallisena kehityksenä. Se merkitsee kuitenkin sitä, että nuorten naisten keskimääräistä korkeammasta uhrikokemusten tasosta ei voida tehdä suoraan johtopäätöksiä siitä, onko lapsena koettu väkivalta muuttunut vastaavasti.

Vanhempien lapsiin kohdistama väkivalta on oma erityinen väkivallan muotonsa kahdesta syystä. Ensinnäkin vanhempien harjoittama väkivalta asettuu usein lasten rankaisemista ja kurittamista koskevaan kontekstiin. Tällöin väkivallalla katsotaan olevan oikeutus: osa lasten vanhemmista katsoo, että heillä on oikeus ja jopa velvollisuus rangaista lastaan väkivaltaisin keinoin. Myös monet lapsista hyväksyvät ruumiillisen kurittamisen. Toiseksi vanhempien lapsiin kohdistaman väkivallan katsotaan helposti kuuluvan perheen ja kodin yksityisyyden piiriin, johon julkisilla toimilla ei pitäisi puuttua. Tämä heijastuu myös lasten käsityksiin niin, että lapset puolustelevat vanhempiaan kun on kysymys vanhempien väkivaltaisesta käyttäytymisestä. Saattaa olla, että nämä molemmat seikat helposti heijastuvat kyselytutkimuksissa lapsil-

²⁴ Vuoden 1988 lapsiuhrikyselyn ja vuoden 2004 Nuorisoriikollisuuskyselyn vertaaminen viittasi siihen, että kuritusväkivallan kokeminen on voinut harvinaistua ko. vuosien välillä. Kiitämme Heikki Sariolaa tästä huomiosta.

ta ja nuorilta saataviin vastauksiin ja siksi asettavat erityisiä haasteita tiedonkeruuvälineelle ja koko tutkimusprosessille.

Vanhempien lapsiinsa kohdistamasta väkivallasta ja ruumiillisesta kurituksesta on saatavana joitakin kyselytutkimuksin kerättyjä tietoja 2000-luvulta. Esimerkiksi Helsingissä kerätty Mare Balticum -kysely osoitti, että noin viidennes peruskoulun yhdeksäsluokkalaisista oli kokenut kyselyä edeltäneen vuoden aikana vanhempiansa taholta väkivaltaa ”lujan tarttumisen” tai ”tönäisyn” muodossa. Tässä tutkimuksessa kysymystä ei ollut kehystetty kurittamisen kontekstiin. Toisessa kyselyssä, vuoden 2004 valtakunnallisessa nuorisoriikollisuuskyselyssä samankäisiltä vastaajilta tiedusteltiin, oliko heihin kohdistunut ruumiillista kuritusta. Vastaajista noin seitsemän prosenttia ilmoitti olleensa ruumiillisen kurituksen kohteena viimeisen vuoden aikana. Tämä esimerkki osoittanee, kuinka tärkeää on huomioida konteksti, jossa väkivallan esiintymistä mitataan. Näyttää ilmeiseltä, että vanhempien lapsiin kohdistamaa väkivaltaa on tutkittava eriasteisina konkreettisina väkivaltaisina tekoina ilman että kysymys kehystetään ”kurittamisen” yhteyteen.

Lasten ruumiillista kurittamista koskevat asenteet ovat muuttumassa entistä myönteisempään suuntaan – siis myönteiseen suuntaan siinä mielessä, että kuritusväkivallan hyväksyntä näyttäisi olevan hiljakseen vähenemässä. Kun vielä 1980-luvun alussa lähes puolet suomalaisista hyväksyi lasten ruumiillisen kurittamisen, nykyään näin ajattelevia on noin kolmannes aikuisista kansalaisista. Lohdullista on, että nuoret ja lapsiperheiden vanhemmat suhtautuvat ruumiilliseen kuritukseen torjuvimmin. Tosin on muistettava, että asenteet ja käyttäytyminen ovat kaksi eri asiaa.

Rikosuhritutkimuksissa on tapana tarkastella paitsi vastaajien kokemuksia rikosten kohteeksi joutumisesta myös pelkoja ja turvattomuuden tunnetta. Aikuisten näkökulmasta erilaiset pelot ja turvattomuuden tunne ymmärretään pääasiassa kielteisinä ilmiöinä sillä ne saattavat eristää sosiaalisesta käyttäytymisestä ja rajoittaa liikkumisen vapautta. Lapsen kannalta peloilla on epäilemättä tämä sama kielteinen puolensa mutta myös myönteinen funktionsa, sillä pelkoja voi ajatella keinoina, joilla lapsi suojelee itseään ulkomaailman vaaroilta.

Yksi suomalaisten lasten pelkojen aiheuttaja näyttää tutkimusten mukaan olevan televisio. Televisiosta tulee paljon väkivaltaa: uutisia varsin realistisina kuvina sodista ja onnettomuuksista sekä aikuisille ja lapsille suunnattuja viihdeohjelmia. Uusina medioina tietokonepelit ja internetsivut lisäävät varmasti lasten todennäköisyyttä nähdä ympärillään väkivaltaa. Tämäntapainen väkivallalle altistuminen ja siihen liittyvien pelkojen syntyminen saattavat olla tutkimusalueita, joihin lapsiin kohdistuvan väkivallan tutkimuksen tulisi paneutua. Samoin on selvää, että tällaiseen tutkimukseen tulee sisällyttää konkreettisempia turvat-

tomuuskokemuksia kartoittavia kysymyksiä. Nykytiedon valossa näyttää siltä, että suomalaislapset tuntevat olonsa melko turvalliseksi koulussa ja koulumatkoilla. Sen sijaan kokemus oman asuinalueen turvattomuudesta kasvaa, mitä kaupunkimaisimmassa ympäristössä lapsi elää.

Tässä raportissa on esitelty eri lähteisiin perustuvia tietoja lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan määrästä ja kehityksestä maassamme. Käsittelytapamme on ollut tietoisesti korostetun empiirinen, sillä pyrkimyksemme on ollut koota yhteen useista eri lähteistä olemassa olevaa kuvaa tarkasteltavasta ilmiöstä. Tietolähteitä on monia, mutta yksi kuitenkin puuttuu: toistettuihin kyselytutkimuksiin nojaava lapsiin ja nuoriin kohdistuvan kokonaisrikollisuuden osoitinjärjestelmä. Tulevaisuudessa lasten väkivaltakokemuksista olisi kerättävä tietoa säännöllisin väliajoin tehtävien kyselytutkimusten avulla. Järjestelmää kehitetään paraikaa osana Poliisiammattikorkeakoulun tutkimusyksikön tekemää lapsiuhritutkimusta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen kriminologinen yksikkö osallistuu kyselysisällön kehittämiseen.

TIIVISTELMÄ

Tämän tutkimusraportin tarkoituksena on koota yhteen nykyisin varsin hajanaista määrällistä kuvaa lapsiin kohdistuvan väkivallan esiintymisestä Suomessa. Raportissa pyritään vastaamaan saatavilla olevan tiedon perusteella kysymykseen siitä, kuinka yleistä lapsiin kohdistuva väkivalta on maassamme ja mihin suuntaan kehitys näyttää olevan menossa. Varsinaisen väkivallan lisäksi tarkastellaan lasten kurittamista, kuritusasenteita sekä lasten pelkoja ja turvattomuuden tunteita.

Lähestymistapana ovat rekisteritiedot ja suorien kyselytutkimusten perusteella saadut tiedot. Rekisteritiedot muodostuvat viranomaistoinnin sivutuotteena ja kuvastavat siten viranomaisten toiminnan aktiivisuutta ja sitä, kuinka aktiivisesti kansalaiset käyttävät viranomaisien palveluja. Tämä on pidettävä mielessä myös silloin kun tarkastelemme lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa rekisteritietojen avulla.

Viranomaisten tuottamia rekisteritietoja voidaan pitää varsin luotettavina henkirikollisuuden kuvaajina. Kuolemansyytilastoihin perustuvien tietojen perusteella tiedämme, että surmattujen pienten lasten määrä on vähentynyt selvästi viimeisen noin puolen vuosisadan aikana. Henkirikollisuutta lievemmän väkivallan osalta viranomaistilastot ovat selvästi epäluotettavampia. Sairaaloiden hoitoilmoitusrekisterin perusteella tiedämme, että vakavan väkivallan vuoksi sairaalahoidossa olleiden lasten määrä on lievästi vähentynyt kuluvan vuosikymmenen alkupuolella. Poliisin tietoon tulee vuosittain runsaat 2000 lapsiin kohdistuvaa väkivaltarikosta ja noin 1000 seksuaalirikosta. Trenditietoa poliisin tietoon tulleesta lapsiin kohdistuvasta väkivallasta ei ole saatavilla.

Kunnallisen lastensuojelun yhteydessä meillä ei ole toimivaa valtakunnallista tilastointijärjestelmää, jonka perusteella tietäisimme esimerkiksi huostaanottopäätösten syistä. Viime vuosina on kuitenkin syntynyt eräitä lupaavia kehityshankkeita, joiden avulla pyritään kehittämään seurantajärjestelmä lastensuojelutoimenpiteiden taustalla vaikuttavista tekijöistä.

Rikosuhritutkimusten avulla voidaan arvioida sekä ilmi- että piiloriikollisuuden tasoa ja siinä tapahtuvaa kehitystä. Lapsiin kohdistuvasta väkivallasta on olemassa yksi kyselytutkimus, Heikki Sariolan *Lasten väkivalta- ja seksuaalikokemukset (1990)*, jonka empiirinen aineisto kerättiin vuonna 1988. Tuon tutkimuksen empiiriset tulokset alkavat olla jo vanhentuneita, mutta tutkimus tarjoaa hyvän pohjan lapsiin kohdistuvan väkivallan osoitinjärjestelmän kehittämiseksi.

Nykyisin maassamme on kolme kyselyjärjestelmää, joissa kerätään tietoa mm. nuorten kokeman väkivallan yleisyydestä. Näitä ovat

nuorisoriikollisuuskyselyt, kouluterveyskyselyt sekä kansalliset uhritutkimukset, joista on saatavissa varsin luotettava tieto 15–19-vuotiaiden kokemasta väkivallasta. Nämä yhdessä antavat melko yhteensopivan kuvan nuorten kokeman yleisen väkivallan kehityksestä viime vuosina: kaikkien kolmen järjestelmän mukaan nuorten todennäköisyys joutua väkivallan uhriksi on laskenut. Lisäksi näyttää siltä, että lasten kokemukset ruumiillisen kurituksen kohteeksi joutumisesta ovat vähentyneet. Myös aikuisten kuritusväkivaltaa koskevat asenteet näyttävät olevan muuttumassa myönteiseen suuntaan: yhä harvempi suomalainen hyväksyy ruumiillisen kurituksen lasten kasvatukseen.

Vaikka lapsiin kohdistuvasta väkivallasta on saatavissa hajanaisia tietoja eri tietolähteistä, luotettava ja yhtenäinen lapsiin kohdistuvan väkivallan seuranta järjestelmä puuttuu. Tämän vuoksi Poliisiammattikorkeakoulun tutkimusyksikössä ollaan kehittämässä, yhteistyössä Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen kriminologisen yksikön kanssa, erityistä lapsiuhritutkimusta. Tuon tutkimuksen perusteella toivotaan voitavan kehittää maahamme pysyvä lapsiin kohdistuvan väkivallan seurantaväline.

ABSTRACT

The purpose of this study is to pull together the current, rather patchy, quantitative data on violence against children in Finland. Based on the available data, this report aims to reveal how common violence against children is in Finland and to which way trends are evolving. In addition to actual violence, this study also examines punishing children, attitudes toward punishing, as well as children's fears and feelings of insecurity.

This study approaches the issue through register-based data and data gathered from direct questionnaires. Register-based data is produced as an offshoot of activities engaged in by the authorities and therefore provide a picture of the activity level of authorities, and of how actively citizens resort to services provided by the authorities. This information needs to be taken into consideration also when we examine violence against children with the help of register-based data.

Register-based data produced by the authorities can be considered as a very reliable indicator of homicide. Data based on cause of death statistics indicates that the number of young children killed has decreased considerably over the past fifty years or so. The statistics of authorities on violence less serious than homicide are considerably more unreliable. Based on hospitals' care registers, we know that the number of children hospitalised for severe violence has decreased considerably in the beginning of the current decade. Some 2,000 violent crimes against children and approximately a 1,000 sexual crimes are reported to the police annually. Trend-related information on violence against children reported to the police is not available.

Our municipal child welfare does not have a nationwide statistical system that would yield information on the causes leading to taking children into custody, for example. However, over the past years, a few promising development projects aimed at developing follow-up system on factors influencing child welfare actions have been introduced.

Criminal victimisation surveys enable assessing the level and evolution of reported and hidden crime. There is one questionnaire study on violence against children, Heikki Sariola's *Lasten väkivalta- ja seksuaalirikokset (1990)*, whose empirical data was collected in 1988. The empirical results of this study are beginning to be obsolete, but the study is a good foundation for developing an indicator system for violence against children.

Presently, there are three survey systems in Finland that collect data on the frequency of violence experienced by youngsters, for example. These systems include the Finnish Self-Report Delinquency Study, Finnish School Health Promotion Survey, as well as the Finnish Crime Victim Survey that all yield reliable information on violence experienced by youngsters aged between 15 and 19. These together provide a rather comprehensive picture of the development of general violence experienced by youngsters over the past years: according to all three systems, the probability of youngsters becoming victims of violence has dropped. What is more, adults' attitudes toward violence used in punishing are also changing into more positive direction: Finns are less likely to approve corporal punishment as a method of raising children.

Although information on violence against children is gathered from various sources, there is no reliable and comprehensive monitoring system for violence against children. This is why the research unit of the Police College of Finland and the Criminological Unit of the National Research Institute of Legal Policy are planning a special child victim study. The study is hoped to provide a framework for a permanent monitoring system of violence against children in Finland.

KIRJALLISUUS

Bowlby, J. (1978): *Attachment and Loss, Vol 2. Separation, Anxiety and Anger*. London: Penquin Books.

Buckingham, D (1996): *Moving images: understanding children's emotional responses to television*. Manchester: Manchester University Press.

Cicchetti, D. & Barnett D. (1991): Toward the development of a scientific nosology of child maltreatment. Teoksessa Cicchetti, D. & Grove, W. (toim.): *Thinking clearly about psychology: essays in honour of Paul E. Meehl*. Minneapolis: University of Minnesota press, 346–377.

Claussen, A. H. & Crittenden, P. M. (1991): Physical and psychological maltreatment: Relations among types of maltreatment. *Journal of Child Abuse and Neglect*, 15, 5–18.

Eskonen, I. (2005): *perheväkivalta lasten kertomana*. Acta Universitatis Tamperensis 1107. Tampere: Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Estrada, Felipe (2006). Trends in Violence in Scandinavia According to Different Indicators: an Exemplification of the Value of Swedish Hospital Data. *British Journal of Criminology* 46:3, 486–504.

Forsberg, H. (2005): *havaita, nimetä, uudelleen määrittää, vaieta – lapsia koskevan kotiväkivallan kategorisoinnista*. Teoksessa Aatsinki, U. & Valenius, J. (toim.): *Ruumiita ja mustelmia. Näkökulmia väkivallan historiaan*. Saarijärvi: Gummerus.

Forsberg, H. (2002): *Lasten asiakkuudet ja kokemukset turvakodissa*. Arviointitutkimus Lapsen aika – projektista. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 31. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

Haapasalo, J. (1997): *Väkivallan ylisukupolvinen kierre: Pahoinpidellyt lapset vankilassa*. Uusi Kriminaalihuolto, 3, 31–35.

Heino, T., Kuoppala, T. & Säkkinen, S. (2005): *Lastensuojelun avohuollon tilaston haasteet; kuntakyselyn yhteenveto*. Työpapereita 5/2005. Stakes: Helsinki. Luettavissa: <http://www.stakes.fi/verkkojulk/pdf/tp05/Tp5-2005.pdf>

Heiskanen, M. (2002): *Väkivalta, pelko ja turvattomuus*. Surveytutkimusten näkökulmia suomalaisten turvallisuuteen. Tilastokeskuksen tutkimuksia 236. Helsinki: Tilastokeskus.

Heiskanen, M. & Piispa, M. (2002): *Väkivallan kustannukset kunnassa*. Viranomaisten arviointiin perustuva tapaustutkimus naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja sen kustannuksista Hämeenlinnassa vuonna 2001. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 6/2002. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

- Holden, G. (1998): Introduction: The development of research into another consequence of family violence. Teoksessa Holden, G., Geffener, R. & Jouriles, N. E. (toim.): Children exposed to marital violence. Washington: APA Publications.
- Kempe, C. H., Silverman, F. N., Steele, B. F., Droegemuller, W. & Silver, H. K. (1962): The battered child syndrome. *Journal of American Medical Association*, 181, 107–112.
- Kirmanen, T. (2000). Lapsi ja pelko. Sosiaalipsykologinen tutkimus 5–6 -vuotiaiden lasten peloista ja pelon hallintakeinoista. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Kivivuori, J. (2001). Patterns of Criminal Homicide in Finland 1960–1997. Teoksessa Lappi-Seppälä, T. (toim.): Homicide in Finland. Trends and Patterns in Historical and Comparative Perspective. National Research Institute of Legal Policy, Helsinki 2001.
- Kivivuori, J. (2006): Onko kukaan meistä enää turvassa? – Rikosten ja turvallisuuden mittaamisesta. Teoksessa Rantala, K. & Virta, S. (toim.): Tieto – mahdollisuus, uhka vai turva? Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 47, Helsinki.
- Kivivuori, J. & Karvonen, S. & Rimpelä, M. (2001). Nuorten rikoskäyttäytyminen kyse-lyjen valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 54, Helsinki.
- Kivivuori, J. & Lehti, M. (2006). The Social Composition of Homicide in Finland, 1960–2000. *Acta Sociologica* 49:1, 67–82.
- Kivivuori, J. & Salmi, V. (2005). Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2004. Teemana sosiaalinen pääoma. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 214, Helsinki.
- Kivivuori, J. & Savolainen, J. (2003). Helsingin nuoret rikosten uhreina ja tekijöinä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 204, Helsinki.
- Kouluterveyskysely <http://info.stakes.fi/kouluterveyskysely> (luettu 25.4.2007)
- Taimalu, M. & Kraav, I. & Korhonen, P. & Lahikainen, A. R. (2004). Children`s welfare during societal change: a comparative perspective. On Education line. <http://www.leeds.ac.uk/educol/documents/00003705.htm>
- Krug, E., Dahlberg, L., Mercy, J., Zwi, A. & Lozano, R. (2005): Väkivalta ja terveys maailmassa. WHO:n raportti. Jyväskylä: Lääkärien sosiaalinen vastuu ry & terveyden edistämisen keskus ry.
- Laapio, M-L. (2005): Poliisi ja perheväkivalta. Tapaustutkimus poliisin toimintakulttuurista ja viranomaisverkostosta. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 24, Helsinki.
- Lahikainen, A.R, Kraav, I, Kirmanen, T. & Taimalu, M. (2006) Child-Parent Agreement of Young Children's Fears: a comparative perspective. *Journal of Cross Cultural Psychology*, 37 (81), 100–119.
- Lahikainen AR, Kraav I. (1996): Framing children's insecurity in postmodern society. Teoksessa: Hämäläinen J, Vornanen R, Laurinkari J, (toim.). *Social Work and Social Security in a Changing Society*, p. 111–121. Augsburg: MaroVerlag.

Lahikainen, A.R., Kraav, I., Kirmanen, T., Tamalu, M. & Maijala, L. (1995): Lasten turvattomuus Suomessa ja Virossa. Kuopion yliopiston julkaisuja. Yhteiskuntatieteet E 25. Kuopio: Yliopistopaino.

Lastensuojelun Keskusliitto (2006). Lapsiin kohdistuva väkivalta, Omnibus, kesä 1/2006. Lastensuojelun Keskusliitto ja Taloustutkimus. Luettavissa: http://asiakas.poutapilvi.fi/ltk/prodo/files/400/Tutkimus_2006.pdf (luettu 30.4. 2007).

Lastensuojelun kuvausjärjestelmä.

<http://groups.stakes.fi/LAPE/FI/Lastensuojelu/kuvausjarjestelma/index.htm> (luettu 25.4.2007)

Lastensuojelun uudet asiakkaat pilottikunnissa (2007a). Kyselylomake:

http://groups.stakes.fi/NR/rdonlyres/0F2AE1C3-14E5-49D5-9E90-A3372AF1DDA7/0/lastensuojelu_kysymyslomake.pdf (luettu 25.4. 2007)

Lastensuojelun uudet asiakkaat pilottikunnissa (2007b). Alustavat tulokset

http://groups.stakes.fi/NR/rdonlyres/44AC6205-2375-4988-8B78-808F26D3B8A0/0/lastensuojelu_tulokset.pdf (luettu 25.4.2007)

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (2007): <http://www.mll.fi/liitto/historiaa/> (luettu 25.4.2007)

McCloskey, J., Figueredo, A. & Koss, M. (1995): The effects of systemic family violence on children's mental health. *Child Development*, 66, 1239–1261.

McKinsey Crittenden, P. (2003): Vaarallinen käyttäytyminen ja vaaralliset ympäristöt: 35 vuotta tutkimusta pahoinpitelyn vaikutuksista lapsen kehitykseen. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.): Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY.

Myllärniemi, A. (2005): Huostaanottojen kriteerit pääkaupunkiseudulla. julkaistaan SOCCA ja Heikki Waris – julkaisusarjassa. Luettavissa <http://www.socca.fi/aineistot/HUOSKRITEERIT.pdf>

Notko, M. (2000): Väkivalta parisuhteessa ja perheessä. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja 11. Jyväskylä: Yliopistopaino.

Ollendick, T. H., Yang, B., King, N. J., Dong, Q. & Akande, A. (1996): Fears in American, Chinese and Nigerian children and adolescents: A cross-cultural study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 37: 213–220.

Oranen, M. (2001): Elämää varjossa – väkivallalle altistumisen vaikutuksia. Teoksessa Oranen, M. (toim.) Perheväkivallan varjossa. raportti lapsikeskeisen työn kehittämisestä. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisuja 30. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto. 41–65.

Oranen, M. (1998): Raivo tekee näkyväksi. *Esikko* 4, 2.

Peltoniemi, T. (1981) Lasten pahoinpitely ja ruumiillinen kuritus Suomessa syksyllä 1981. *Lapset ja Yhteiskunta* 12/1981.

- Peltoniemi, T. (1988) Familjevåld – omfattning och attityder i Finland 1981 och 1985. Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab.
- Piispa, M. (2004): Väkipalva ja parisuhde. Nuorten naisten kokeman parisuhdeväkipalvan määrittely surveytutkimuksessa. Tilastokeskuksen tutkimuksia 241. Helsinki: Yliopistopaino.
- Piispa, M. & Heiskanen, M. & Kääriäinen J. & Sirén, R (2006). Naisiin kohdistunut väkipalva 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225, Helsinki.
- Salmi, Venla & Kivivuori, Janne (2006) The Association between Social Capital and Juvenile Crime: The Role of Individual and Structural Factors. European Journal of Criminology 3:2, 123-148.
- Salmivalli, C. (1998). Koulukiusaaminen ryhmäilmionä. Tampere: Gaudeamus.
- Salo, E. & Ståhlberg, M-R. (2004): Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Teoksessa Soderholm, A., Halila, R., Kivitiä-Kallio, S., Mertsol, J. & Niemi, S. (toim): Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim Oy.
- Sariola, H. (1990): Lasten väkipalva ja seksuaalikoemukset. Julkaisu 85. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Sariola, H. (2006). Älkäämme lyökö lapsia – historiallinen asennemuutos etenee. Haaste 3/2006.
- Sariola, H & Uutela, A (1992): The prevalence and context of family violence against children in Finland. Child Abuse and Neglect, 16: 823–832.
- Straus, M. A. (1994): Beating the devil out of them: Corporal punishment in America. New York: Lexington Books.
- Savolainen, J. (2003). Perherakenne ja väkipalvaiset uhrikoemukset. Teoksessa Kivivuori, J. & Savolainen, J. : Helsingin nuoret rikosten uhreina ja tekijöinä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 204, Helsinki.
- Sigsgaard, E. (2005): Scolding: why it hurts more than it helps. New York: Teachers College Press London.
- Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) (2003): Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY.
- Sirén, R. & Honkatukia, P. (2005): Johdanto: Väkipalvan yleiskuva 1983–2003. Teoksessa Siren, R. & Honkatukia, P. (toim.): Suomalaiset väkipalvan uhreina. Tuloksia 1980–2003 kansallisista uhrihaastattelututkimuksista. Julkaisuja 216. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Sirén, R. & Kivivuori, J. & Kääriäinen, J. & Aaltonen, M. (2007). Suomalaisen kokema väkipalva 1980–2006. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 74, Helsinki.
- Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä (2006): Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän muistio. Selvityksiä 2006/25.

Stakes, Kouluterveyskysely (2007). Luettavissa:
<http://info.stakes.fi/kouluterveyskysely> (luettu 2.5. 2007)

Söderholm, A. (2004): Lapsen laiminlyönti. Teoksessa Soderholm, A., Halila, R., Kivitie-Kallio, S., Mertsol, J. & Niemi, S. (toim): Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim Oy.

Taimalu, A., Lahikainen, AR., Korhonen, P. & Kraav, I. (2007): Self-reported fears and indicators of young childrens well-being in societal change: a cross-cultural perspective, *Social Indicators Research*, 80, 51–78.

Taskinen, S. (toim.) (2003): lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen. Asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveyshuollon henkilöstölle. Stakesin oppaita 55. Saarijärvi: Gummerus Oy.

Valkonen, S., Pennonen, M. & Lahikainen, A.R. (2005): Media luo uhkia ja mahdollisuuksia: Televisio pienten lasten arjessa. Teoksessa A.R. Lahikainen, P. Hietala, T. Inkinen, M. Kangassalo, R. Kivimäki, & F. Mäyrä (toim.) *Lapsuus mediamaailmassa. Näkökulmia lasten tietoyhteiskuntaan*. Helsinki: Gaudeamus, 54–91.

Vanamo, T., Kauppi, A., Karkola, K., Merikanto, J. & Räsänen, E. (2001). Intra-familial homicide in Finland 1970-1994: incidence, causes of death and demographic characteristics. *Forensic Science International* 117, 199–204.